

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
ВИСНОВКИ
2014–2015**

Книга 14

*Відповідальний редактор
Ю.В. Баулін,
Голова Конституційного Суду України*

Логос

Київ – 2016

УДК 342.565.2(477)«2012»
ББК 67.9(4 УКР)300.1+67.300.1
У45

Україна. Конституційний Суд

У45 Конституційний Суд України: Рішення. Висновки / Конституц. Суд України.– К.: Юрінком Інтер, 2001. –

Кн. 14: 2016 / уклад. К.О. Мольченко, О.І. Кравченко, Ю.М. Михеєнко; відп. ред. Ю.В. Баулін. – К.: Логос, 2016. – 272 с. – Передм. укр., рос., англ.

ISBN 978-966-171-995-7.

Книга містить рішення і висновки Конституційного Суду України, прийняті у 2014–2015 роках, та їх переклади російською, англійською мовами.

Видання розраховане на фахівців органів законодавчої, виконавчої та судової влади, депутатів, юристів-практиків, наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вузів, а також усіх, хто цікавиться проблемами конституційної юрисдикції в Україні.

УДК 342.565.2(477)«2012»
ББК 67.9(4 УКР)300.1+67.300.1

Відповідальний редактор:

Ю.В. Баулін – Голова Конституційного Суду України

Укладачі: К.О. Мольченко, О.І. Кравченко, Ю.М. Михеєнко

Підписано до друку 15.04.2016. Формат 60×90 ¹/₁₆. Папір офс. Гарнітура «Times».
Ум. др. арк. 17,0. Обл.-вид. арк. 18,0. Наклад 250 прим. Зам. 192.

Видавництво «ЛОГОС»
Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03

ПЕРЕДМОВА

До чотирнадцятої книги «Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2014–2015» увійшло 12 рішень і 2 висновки Конституційного Суду України, ухвалених протягом 2014–2015 років.

Упродовж зазначеного періоду головним напрямом діяльності Конституційного Суду України – гаранта верховенства Конституції України на всій її території – традиційно було вирішення питань, пов'язаних із гарантуванням та захистом прав і свобод людини і громадянина.

Це завдання Конституційний Суд України реалізує шляхом судового конституційного контролю під час перевірки законів, інших правових актів на відповідність Конституції України та надання офіційного тлумачення Конституції і законів України.

Згідно з Основним Законом України закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність. Таким чином, реалізуючи ці повноваження у сфері конституційного судового контролю, єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні де-факто вдосконалює вітчизняну систему законодавства, зокрема у такому важливому напрямі діяльності держави та суспільства, як захист прав і свобод людини і громадянина.

Підтвердженням цього є те, що протягом майже 20 років своєї діяльності Конституційний Суд України розглянув питання конституційності положень понад 160 законів та інших правових актів, близько 100 з яких визнано неконституційними, у тому числі ті, якими порушувалися конституційні права громадян на життя¹, особисту недоторканність і свободу пересування², об'єднання у професійні спілки для захисту трудових та соціально-економічних інтересів³, соціальний за-

¹ Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 4. – Ст. 126.

² Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 5. – С. 11–17.

³ Рішення Конституційного Суду України від 18 жовтня 2000 року № 11-рп/2000 у справі за конституційними поданнями народних депутатів України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 8, 11, 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (справа про свободу утворення профспілок) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 43. – Ст. 1857.

хист¹, право вільно обирати й бути обраними до органів державної влади².

У 2014–2015 роках Конституційний Суд України розглянув три справи щодо конституційності актів органів державної влади України та визнав неконституційними:

– постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14³;

– постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14⁴;

– положення частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України, якими запроваджено непропорційні обмеження права на оскарження судових рішень з приводу дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністратив-

¹ Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 4. – С. 36–43; Рішення Конституційного Суду України від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 36, пунктів 20, 33, 49, 50 статті 71, статей 97, 98, 104, 105 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про гарантії незалежності суддів) // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 4. – С. 21–28 та ін.

² Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 року № 1-рп/98 у справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про вибори народних депутатів України) // Офіційний вісник України. – 1998. – № 23. – Ст. 850.

³ Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014 у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. – С. 38–43.

⁴ Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014 у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим) // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. – С. 21–27.

ної відповідальності, що порушує сутнісний зміст права особи на судовий захист¹.

Характерною ознакою діяльності Конституційного Суду України останніми роками стало збільшення кількості розглянутих справ за конституційними зверненнями громадян, що є на сьогодні єдиним засобом індивідуального доступу українців до конституційного правосуддя. Не стали винятком і 2014–2015 роки, протягом яких Конституційний Суд України розглянув сім справ такої категорії, тобто майже дві третини від загальної кількості.

Так, у Рішенні від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева О.С. Конституційний Суд України роз'яснив: положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України щодо права повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця на обов'язкову частку у спадщині треба розуміти так, що це право мають, зокрема, повнолітні діти спадкодавця, визнані інвалідами в установленому законом порядку, незалежно від групи інвалідності².

У Рішенні від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Л.В. Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України слід розуміти так, що апеляційному оскарженню окремо від рішення суду підлягають ухвали суду першої інстанції як про внесення виправлень у рішення, так і про відмову у внесенні виправлень у рішення³.

¹ Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 3. – С. 29–35.

² Рішення Конституційного Суду України від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева Олександра Семеновича щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України (справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця) // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. – С. 15–19.

³ Рішення Конституційного Суду України від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 7–11.

У Рішенні від 11 червня 2014 року № 6-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Скорохода В.В. Конституційний Суд України дав тлумачення словосполучення «пенсіонерів по старості», що міститься в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР, відповідно до якого пенсіонери по старості не можуть бути виселені зі службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення. Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України зазначене словосполучення треба розуміти так, що до пенсіонерів по старості, крім осіб, яким згідно із законодавством України призначено пенсію за віком, віднесено також осіб, що вийшли на пенсію за віком із зменшенням пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV зі змінами, зокрема на підставі статті 55 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами¹.

У Рішенні від 31 березня 2015 року № 1-рп/2015 у справі за конституційним зверненням Мартинова В.В. Конституційний Суд України дав тлумачення словосполучення «користування та розпорядження», що міститься в положеннях частини другої статті 469 Митного кодексу України, зазначивши, зокрема, що користування або розпорядження транспортними засобами особистого користування, які поміщені в митний режим тимчасового ввезення на митну територію України, не є адміністративним правопорушенням, передбаченим частиною другою статті 469 Митного кодексу України².

З аргументацією Конституційного Суду України, яку він використав у своїх рішеннях у ході тлумачення положень Конституції та законів України, читач може ознайомитися у відповідних актах Суду, що увійшли до цієї книги.

Протягом 2015 року Конституційний Суд України розглянув дві справи щодо законопроектів, розроблених робочими групами Конституційної Комісії, утвореної згідно з Указом Президента України від 3 березня 2015 року № 119/2015³ у межах конституційної реформи, та

¹ Рішення Конституційного Суду України від 11 червня 2014 року № 6-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Скорохода Василя Васильовича щодо офіційного тлумачення словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 4. – С. 9–12.

² Рішення Конституційного Суду України від 31 березня 2015 року № 1-рп/2015 у справі за конституційним зверненням Мартинова Володимира Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 469 Митного кодексу України // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 3. – С. 7–11.

³ Указ Президента України «Про Конституційну Комісію» від 3 березня 2015 року № 119/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 7. – Ст. 464.

визнав такими, що відповідають приписам статей 157, 158 Конституції України, законопроекти:

– про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776)¹;

– про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а)².

Слід акцентувати, що формулюючи у своїх актах правові позиції, Конституційний Суд України дедалі частіше звертається до загально-визнаних норм і стандартів у галузі захисту прав людини та до практики Європейського суду з прав людини.

Аналізуючи зміст Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР стосовно того, що «добір кандидатів для призначення членами Вищої ради юстиції здійснюється в порядку, передбаченому цим законом, на основі принципів верховенства права, гласності та публічності, політичної нейтральності із забезпеченням більшості суддів у складі цього органу», Конституційний Суд України зазначив, зокрема, що «такий підхід узгоджується з положеннями Європейської хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року, за змістом яких застосування до суддів санкцій можливе лише на підставі рішення за пропозицією, рекомендацією або згодою комітету або органу, половина складу якого – обрані судді (пункт 5.1), та основними принципами Великої хартії суддів, затвердженої Консультативною радою європейських суддів 17 листопада 2010 року»³.

Водночас у висновку в цій самій справі Конституційний Суд України застеріг, що «визначення порушення присяги судді як підстави для притягнення його до юридичної відповідальності за діяння, вчинені у зв'язку зі здійсненням правосуддя, не узгоджується з позицією Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії), яка неодноразово вказувала, що поняття «порушення присяги» є надто розпливчастим, а тому не може позначати підставу для звільнення

¹ Висновок Конституційного Суду України від 16 червня 2015 року № 1-в/2015 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України // Офіційний вісник України. – 2015. – № 53. – Ст. 1725.

² Висновок Конституційного Суду України від 30 липня 2015 року № 2-в/2015 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади вимогам статей 157 і 158 Конституції України // Офіційний вісник України. – 2015. – № 64. – Ст. 2138.

³ Висновок Конституційного Суду України від 16 червня 2015 року № 1-в/2015 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України // Офіційний вісник України. – 2015. – № 53. – Ст. 1725.

судді (пункт 90 Висновку щодо законопроекту про внесення змін до Конституції України (79-та пленарна сесія, 12–13 червня 2009 року), пункт 24 Висновку стосовно законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів та змін до Конституції України, запропонованих Конституційною Асамблеєю (95-та пленарна сесія, 14–15 червня 2013 року)). Європейський суд з прав людини також наголошував, що визначення порушення присяги як підстави для звільнення судді з посади дає можливість для надмірно широкого і неточного тлумачення цього поняття»¹.

У Рішенні від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Конституційний Суд України, зокрема, зазначив, що «згідно з Конституцією України допускається можливість обмеження права на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду (пункт 8 частини третьої статті 129), однак воно не може бути свавільним та несправедливим». При цьому орган конституційної юрисдикції послався на те, що «Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду; такі обмеження мають переслідувати легітимну мету, не порушувати саму сутність цього права, а між цією метою і запровадженими заходами має існувати пропорційне співвідношення (пункт 57 Рішення у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року, пункт 96 Рішення у справі «Кромбах проти Франції» від 13 лютого 2001 року)»².

Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 11 червня 2014 року № 6-рп/2014, «право на житло передбачено в міжнародно-правових актах Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи. У Загальній декларації прав людини 1948 року визначено, що кожна людина має право на житло (пункт 1 статті 25). У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року держави-учасниці визнали право кожного на достатній життєвий рівень, у тому числі на житло (пункт 1 статті 11).

Зазначене право наведено в пункті 31 частини I та конкретизовано у статті 31 частини II Європейської соціальної хартії (переглянутої) 1996 року (далі – Хартія), ратифікованої Законом України «Про рати-

¹ Висновок Конституційного Суду України від 16 червня 2015 року № 1-в/2015 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України // Офіційний вісник України. – 2015. – № 53. – Ст. 1725.

² Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 3. – С. 29–35.

фікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 14 вересня 2006 року № 137-V. Відповідно до статті 31 частини II Хартії держави зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на сприяння доступу до житла належного рівня; встановлювати на житло ціни, доступні для малозабезпечених осіб»¹.

«Згідно із загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права, – наголосив Конституційний Суд України у Рішенні від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014, – народи мають право на самовизначення, яке не повинне тлумачитися як таке, що санкціонує або заохочує будь-які дії, які порушують чи підривають (повністю або частково) територіальну цілісність або політичну єдність суверенних і незалежних держав, які дотримуються принципу рівноправ'я і самовизначення народів і внаслідок цього мають уряди, які представляють інтереси всього народу на їх території без будь-яких відмінностей (Статут Організації Об'єднаних Націй, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, від 24 жовтня 1970 року, Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року)»².

На завершення додам, що видання цього збірника є складовою видавничою діяльністю Конституційного Суду України. Крім того, протягом 2014–2015 років у «Віснику Конституційного Суду України», інших юридичних часописах друкувалися інтерв'ю, доповіді, наукові статті суддів і працівників Секретаріату Суду. Для зручності користування цим виданням до збірника «Конституційний Суд України: Рішення. Висновки», починаючи з одинадцятої книги, додається алфавітно-предметний покажчик.

Сподіваюся, ця книга стане у нагоді працівникам органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівцям у галузі конституційного права, викладачам та студентам юридичних вузів і факультетів.

З повагою

**Голова
Конституційного Суду України**

Ю. БАУЛІН

¹ Рішення Конституційного Суду України від 11 червня 2014 року № 6-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Скорохода Василя Васильовича щодо офіційного тлумачення словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 4. – С. 9–12.

² Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014 у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. – С. 38–43.

ПРЕДИСЛОВИЕ

В четырнадцатую книгу «Конституционный Суд Украины: Решения. Заключение. 2014–2015» вошло 12 решений и 2 заключения Конституционного Суда Украины, принятых в 2014–2015 годах.

В течение указанного периода главным направлением деятельности Конституционного Суда Украины – гаранта верховенства Конституции Украины на всей ее территории – традиционно было решение вопросов, связанных с гарантированием и защитой прав и свобод человека и гражданина.

Данные задачи Конституционный Суд Украины реализует путем судебного конституционного контроля при проверке законов, иных правовых актов на соответствие Конституции Украины и дачи официального толкования Конституции и законов Украины.

Согласно Основному Закону Украины законы, иные правовые акты или их отдельные положения, которые признаны неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины решения об их неконституционности. Таким образом, реализуя данные полномочия в сфере конституционного судебного контроля, единственный орган конституционной юрисдикции в Украине де-факто совершенствует отечественную систему законодательства, в частности в таком важном направлении деятельности государства и общества, как защита прав и свобод человека и гражданина.

Подтверждением этого является то, что на протяжении почти 20 лет своей деятельности Конституционный Суд Украины рассмотрел вопросы конституционности свыше 160 положений законов и других правовых актов, около 100 из которых признаны неконституционными, в том числе те, которыми нарушались конституционные права граждан на жизнь¹, личную неприкосновенность и свободу передвижения², объединение в профессиональные союзы для защиты тру-

¹ Решение Конституционного Суда Украины от 29 декабря 1999 года № 11-рп/99 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Уголовного кодекса Украины в части, предусматривающей смертную казнь как вид наказания (дело о смертной казни) по конституционному представлению 51 народного депутата Украины // *Официальный вестник Украины*. – 2000. – № 4. – Ст. 126.

² Решение Конституционного Суда Украины от 29 июня 2010 года № 17-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции» по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека // *Вестник Конституционного Суда Украины*. – 2010. – № 5. – С. 11–17.

довых и социально-экономических интересов¹, социальную защиту², право свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти³.

В 2014–2015 годах Конституционный Суд Украины рассмотрел три дела относительно конституционности актов органов государственной власти Украины и признал неконституционными:

– постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14⁴;

– постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14⁵;

¹ Решение Конституционного Суда Украины от 18 октября 2000 года № 11-рп/2000 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) статей 8, 11, 16 Закона Украины «О профессиональных союзах, их правах и гарантиях деятельности» (дело о свободе образования профсоюзов) по конституционным представлениям народных депутатов Украины и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека // Официальный вестник Украины. – 2000. – № 43. – Ст. 1857.

² Решение Конституционного Суда Украины от 9 июля 2007 года № 6-рп/2007 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 29, 36, части второй статьи 56, части второй статьи 62, части первой статьи 66, пунктов 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статьи 71, статей 98, 101, 103, 111 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2007 год» по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины (дело о социальных гарантиях граждан) // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2007. – № 4. – С. 36–43; Решение Конституционного Суда Украины от 18 июня 2007 года по конституционному представлению Верховного Суда Украины о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 36, пунктов 20, 33, 49, 50 статьи 71, статей 97, 98, 104, 105 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2007 год» (дело о гарантиях независимости судей) // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2007. – № 4. – С. 21–28 и др.

³ Решение Конституционного Суда Украины от 26 февраля 1998 года № 1-рп/98 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О выборах народных депутатов Украины» (дело о выборах народных депутатов Украины) по конституционным представлениям народных депутатов Украины // Официальный вестник Украины. – 1998. – № 23. – С. 850.

⁴ Решение Конституционного Суда Украины от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» по конституционному представлению исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины // Вестник конституционного Суда Украины. – 2014. – № 2. – С. 38–43.

⁵ Решение Конституционного Суда Украины от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» по конституционным представлениям исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека (дело о проведении местного референдума в Автономной Республике Крым) // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2014. – № 2. – С. 21–27.

– положение части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины, которыми введены непропорциональные ограничения права на обжалование судебных решений по поводу действий либо бездействия субъектов властных полномочий относительно привлечения к административной ответственности, что нарушает сущностное содержание права лица на судебную защиту¹.

Характерным признаком деятельности Конституционного Суда Украины в последние годы стало увеличение количества рассмотренных дел по конституционным обращениям граждан, что является на сегодня единственным средством индивидуального доступа украинцев к конституционному правосудию. Не стали исключением и 2014–2015 годы, на протяжении которых Конституционный Суд Украины рассмотрел семь дел данной категории, то есть почти две трети от общего количества.

Так, в Решении от 11 февраля 2014 года № 1-рп/2014 по делу по конституционному обращению гражданина Запорожцева А.С. Конституционный Суд Украины разъяснил: положение части первой статьи 1241 Гражданского кодекса Украины относительно права совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя на обязательную долю в наследстве надо понимать как то, что это право имеют, в частности, совершеннолетние дети наследодателя, признанные инвалидами в установленном законом порядке, независимо от группы инвалидности².

В Решении от 22 апреля 2014 года № 4-рп/2014 по делу по конституционному обращению гражданина Рейниша Л.В. Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что положение пункта 10 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины следует понимать как то, что апелляционному обжалованию отдельно от решения суда подлежат определения

¹ Решение Конституционного Суда Украины от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2015. – № 3. – С. 29–35.

² Решение Конституционного Суда Украины от 11 февраля 2014 года № 1-рп/2014 по делу об официальном толковании положения части первой статьи 1241 Гражданского кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Запорожцева Александра Семеновича (дело о праве на обязательную долю в наследстве совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя) // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2014. – № 2. – С. 15–19.

суда первой инстанции как о внесении исправлений в решения, так и об отказе во внесении исправлений в решения¹.

В Решении от 11 июня 2014 года № 6-рп/2014 по делу по конституционному обращению гражданина Скорохода В.В. Конституционный Суд Украины дал толкование словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Жилищного кодекса Украинской ССР, согласно которому пенсионеры по старости не могут быть выселены со служебных жилых помещений без предоставления другого жилого помещения. Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины указанное словосочетание надо понимать как то, что к пенсионерам по старости, кроме лиц, которым согласно законодательству Украины назначена пенсия по возрасту, отнесены также лица, вышедшие на пенсию по возрасту с уменьшением пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона Украины «Об обязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058-IV с изменениями, в частности на основании статьи 55 Закона Украины «О статусе и социальной защите граждан, пострадавших в результате Чернобыльской катастрофы» от 28 февраля 1991 года № 796-XII с изменениями².

В Решении от 31 марта 2015 года № 1-рп/2015 по делу по конституционному обращению Мартынова В.В. Конституционный Суд Украины дал толкование словосочетания «пользование и распоряжение», содержащегося в положениях части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины, отметив, в частности, что пользование или распоряжение транспортными средствами личного пользования, которые помещены в таможенный режим временного ввоза на таможенную территорию Украины, не является административным правонарушением, предусмотренным частью второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины³.

¹ Решение Конституционного Суда Украины от 22 апреля 2014 года № 4-рп/2014 по делу об официальном толковании положения пункта 10 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Рейниша Леонида Валерьевича // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2014. – № 3. – С. 7–11.

² Решение Конституционного Суда Украины от 11 июня 2014 года № 6-рп/2014 по делу об официальном толковании словосочетания «пенсионеров по старости», которое содержится в абзаце шестом статьи 125 Жилищного кодекса Украинской ССР по конституционному обращению гражданина Скорохода Василия Васильевича // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2014. – № 4. – С. 9–12.

³ Решение Конституционного Суда Украины от 31 марта 2015 года № 1-рп/2015 по делу об официальном толковании положений части второй статьи 469 Таможенного кодекса

С аргументацией Конституционного Суда Украины, которую он использовал в своих решениях при толковании положений Конституции и законов Украины, читатель может ознакомиться в соответствующих актах Суда, вошедших в эту книгу.

На протяжении 2015 года Конституционный Суд Украины рассмотрел два дела по законопроектам, разработанным рабочими группами Конституционной Комиссии, созданной согласно Указу Президента Украины от 3 марта 2015 года № 119/2015¹ в пределах конституционной реформы, и признал соответствующими положениям статей 157, 158 Конституции Украины законопроекты:

– о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей (реестр. № 1776)²;

– о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти (реестр. № 2217а)³.

Следует акцентировать, что формируя в своих актах правовые позиции, Конституционный Суд Украины все чаще обращается к общепризнанным нормам и стандартам в области защиты прав человека и практике Европейского суда по правам человека.

Анализируя содержание Закона Украины «О Высшем совете юстиции» от 15 января 1998 года № 22/98-ВР относительно того, что «отбор кандидатов для назначения членами Высшего совета юстиции осуществляется в порядке, предусмотренном данным законом, на основе принципов верховенства права, гласности и публичности, политической нейтральности с обеспечением большинства судей в составе этого органа», Конституционный Суд Украины отметил, в частности, что «такой подход согласуется с положениями Европейской хартии о законе «О статусе судей» от 10 июля 1998 года, по смыслу которых применение к судьям санкций возможно лишь на основании решения по предложению, рекомендации или согла-

Украины по конституционному обращению Мартынова Владимира Владимировича // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2015. – № 3. – С. 7–11.

¹ Указ Президента Украины «О Конституционной Комиссии» от 3 марта 2015 года № 119/2015 // Официальный вестник Президента Украины. – 2015. – № 7. – Ст. 464.

² Заключение Конституционного Суда Украины от 16 июня 2015 года № 1-в/2015 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины // Официальный вестник Украины. – 2015. – № 53. – Ст. 1725.

³ Заключение Конституционного Суда Украины от 30 июля 2015 года № 2-в/2015 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины // Официальный вестник Украины. – 2015. – № 64. – Ст. 2138.

сию комитета либо органа, половина состава которого – избранные судьи (пункт 5.1), и основными принципами Большой хартии судей, утвержденной Консультативным советом европейских судей 17 ноября 2010 года»¹.

Вместе с тем в заключении по данному делу Конституционный Суд Украины предостерег, что «определение нарушения присяги судьи как основания для привлечения его к юридической ответственности за деяния, совершенные в связи с осуществлением правосудия, не согласуется с позицией Европейской Комиссии «За демократию через право» (Венецианской Комиссии), которая неоднократно указывала, что понятие «нарушение присяги» весьма расплывчато, а потому не может обозначать основание для освобождения судьи (пункт 90 Заключения по законопроекту о внесении изменений в Конституцию Украины (79-я пленарная сессия, 12–13 июня 2009 года), пункт 24 Заключения по законопроекту о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей и изменений в Конституцию Украины, предложенных Конституционной Ассамблеей (95-я пленарная сессия, 14–15 июня 2013 года)). Европейский суд по правам человека также подчеркивал, что определение нарушения присяги как основания для освобождения судьи от должности дает возможность для чрезмерно широкого и неточного толкования данного понятия»².

В Решении от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015 по делу по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека Конституционный Суд Украины, в частности, отметил, что «согласно Конституции Украины допускается возможность ограничения права на апелляционное и кассационное обжалование решения суда (пункт 8 части третьей статьи 129), однако оно не может быть произвольным и несправедливым». При этом орган конституционной юрисдикции сослался на то, что «Европейский суд по правам человека в своих решениях неоднократно подчеркивал, что государство имеет право устанавливать определенные ограничения права лиц на доступ в суд; такие ограничения должны преследовать легитимную цель, не нарушая самой сущности данного права, а между этой целью и принятыми мерами должно существовать пропорциональное соотношение (пункт 57 Решения по делу «Ашингдейн против Соединенного Королевства» от 28 мая

¹ Заключение Конституционного Суда Украины от 16 июня 2015 года № 1-в/2015 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины // Официальный вестник Украины. – 2015. – № 53. – Ст. 1725.

² Там само.

1985 года, пункт 96 Решения по делу «Кромбах против Франции» от 13 февраля 2001 года»¹.

Как констатировал Конституционный Суд Украины в Решении от 11 июня 2014 года № 6-рп/2014, «право на жилье предусмотрено в международно-правовых актах Организации Объединенных Наций и Совета Европы. В Общей декларации прав человека 1948 года определено, что каждый человек имеет право на жилье (пункт 1 статьи 25). В Международном пакте об экономических, социальных и культурных правах 1966 года государства-участники признали право каждого на достаточный жизненный уровень, в том числе на жилье (пункт 1 статьи 11).

Указанное право приведено в пункте 31 части I и конкретизировано в статье 31 части II Европейской социальной хартии (пересмотренной) 1996 года (далее – Хартия), ратифицированной Законом Украины «О ратификации Европейской социальной хартии (пересмотренной)» от 14 сентября 2006 года № 137-V. Согласно статье 31 части II Хартии государства обязываются принимать меры, направленные на содействие доступу к жилью надлежащего уровня; устанавливать на жилье цены, доступные для малообеспеченных лиц»².

«В соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права, – подчеркнул Конституционный Суд Украины в Решении от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014, – народы имеют право на самоопределение, которое не должно истолковываться как санкционирующее или поощряющее любые действия, нарушающие или подрывающие (полностью или частично) территориальную целостность или политическое единство суверенных и независимых государств, соблюдающих принцип равноправия и самоопределения народов и вследствие этого имеющих правительства, представляющие интересы всего народа на их территории без каких-либо различий (Устав Организации Объединенных Наций, Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, от 24 октября 1970 года, Заклю-

¹ Решение Конституционного Суда Украины от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2015. – № 3. – С. 29–35.

² Решение Конституционного Суда Украины от 11 июня 2014 года № 6-рп/2014 по делу об официальном толковании словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Жилищного кодекса Украинской ССР по конституционному обращению гражданина Скорохода Василия Васильевича // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2014. – № 4. – С. 9–12.

чительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1975 года)»¹.

В завершение добавлю, что издание данного сборника является составляющей издательской деятельности Конституционного Суда Украины. Кроме того, на протяжении 2014–2015 годов в «Вестнике Конституционного Суда Украины», других юридических изданиях печатались интервью, доклады, научные статьи судей и работников Секретариата Суда. Для удобства пользования данным изданием в сборник «Конституционный Суд Украины: Решения. Заключение», начиная с одиннадцатой книги, помещается алфавитно-предметный указатель.

Надеюсь, эта книга будет полезна работникам органов государственной власти и местного самоуправления, специалистам в области конституционного права, преподавателям и студентам юридических вузов и факультетов.

С уважением

**Председатель
Конституционного Суда Украины**

Ю. БАУЛИН

¹ Решение Конституционного Суда Украины от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» по конституционному представлению исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины // Вестник Конституционного Суда Украины. – 2014. – № 2. – С. 38–43.

PREFACE

The fourteenth book «The Constitutional Court of Ukraine: Decisions. Opinions. 2014–2015» includes 12 decisions and 2 opinions of the Constitutional Court of Ukraine, adopted during 2014–2015.

During the said period, the main area of the activity of the Constitutional Court of Ukraine – the guarantor of the supremacy of the Constitution of Ukraine on the whole territory of our state – was traditionally the resolution of issues related to guaranteeing and protecting human and citizens' rights and freedoms.

The Constitutional Court of Ukraine implements this task through judicial constitutional review during the review of the conformity of laws and other legal acts to the Constitution of Ukraine, and the official interpretation of the Constitution and the laws of Ukraine.

According to the Fundamental Law, laws and other legal acts, or their separate provisions, declared to be unconstitutional, lose legal effect from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts the decision on their unconstitutionality. Thus, the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine, implementing these powers in the sphere of constitutional judicial control, de facto improves the national system of law, particularly in such important area of the activity of the state and society as the protection of human and citizens' rights and freedoms.

This is proved by the fact that for almost 20 years of its activity the Constitutional Court of Ukraine has considered the constitutionality of the provisions of more than 160 laws and other legal acts, about 100 of which were declared unconstitutional, including those which had violated the constitutional right to life¹, personal integrity and freedom of movement², associa-

¹ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 11-rp/99 dated December 29, 1999 in the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 of the Criminal Code of Ukraine in the part that provides for death penalty as a type of punishment (case on death penalty) // Official Bulletin of Ukraine. – 2000. – №4. – Art.126. – p.114.

² Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 17-rp/2010 dated June 29, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph eight of Article 11.1.5 of the Law of Ukraine «On Militia» // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2010. – №5. – p.11.

tion in trade unions to protect labour and socio-economic interests¹, social security², the right to freely elect and to be elected to state authorities³.

In 2014–2015 the Constitutional Court of Ukraine considered three cases on the constitutionality of acts of the state bodies of Ukraine and declared unconstitutional:

– Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» № 1727-6/14⁴ dated March 11, 2014;

– Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On conducting all-Crimean Referendum» № 1702-6/14⁵ dated March 6, 2014;

¹ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 11-rp/2000 dated October 18, 2000 in the case upon the constitutional petition of People's Deputies of Ukraine and Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 8, 11, 16, of the Law of Ukraine «On Trade Unions, their Rights and Guarantees of Activities» (case on freedom of association in trade unions) // Official Bulletin of Ukraine. – 2000. – No.43. – Art.1857. – p.131.

² Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-rp/2007 dated July 9, 2007 in the case upon the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 29, 36, 56.2, 62.2, 66.1, items 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 of Article 71, Articles 98, 101, 103, 111 of the Law of Ukraine «On the 2007 State Budget of Ukraine» (case on social guarantees of citizens); Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2007 dated June 18, 2007 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of separate provisions of Article 36, items 20, 33, 49, 50 Article 71, Articles 97, 98, 104, 105 of the Law of Ukraine «On the 2007 State Budget of Ukraine» (case on guarantees of independence of judges) and others.

³ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-rp/1998 dated February 26, 1998 in the case upon the constitutional petition of People's Deputies of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Elections of People's Deputies of Ukraine» (case on elections of People's Deputies of Ukraine) // Official Bulletin of Ukraine. – 1998. – No.23. – p.93.

⁴ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2014 dated March 20, 2014 in the case upon the constitutional petition of the Acting President of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2014. – No.2. – p.38.

⁵ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-rp/2014 dated March 14, 2014 in the case upon the constitutional petition of the acting President of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine and Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On conducting all-Crimean Referendum» (case on conducting local referendum in the Autonomous Republic of Crimea) // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2014. – No.2. – p.21.

– provisions of paragraph two Article 171² of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, which introduced disproportionate restrictions of the right to appeal against court judgments regarding acts or inaction of the subjects of power on bringing to administrative responsibility, which violates the essential content of the right to judicial protection¹.

A characteristic feature of the activity of the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine in recent years has been increase in the number of cases considered upon constitutional appeals of citizens, which is currently the only means of individual access of Ukrainians to constitutional justice. The years 2014–2015 were not exception: during this period the Constitutional Court of Ukraine considered seven cases of this category, i.e. nearly two-thirds of the overall number.

Thus, in its Decision No. 1-rp/2014 dated February 11, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Oleksandr Zaporozhtsev the Constitutional Court of Ukraine explained: the provisions of Article 1241 of the Civil Code of Ukraine concerning the right of adult disable children of the testator to a mandatory share in the legacy should be understood as reading that this right is enjoyed inter alia by the testator's adult children who were recognised disabled in accordance with the respective legal procedure regardless of their disability group².

In the Decision No. 4-rp/2014 dated April 22, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Leonid Reinish the Constitutional Court of Ukraine concluded that the provisions of Article 293.1.10 of the Civil Code of Ukraine in conjunction with the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, Article 293.2 of the Civil Code of Ukraine should be understood as reading that rulings of courts of first instance both on corrections to the decisions as well as on refusal to make such corrections are subject to challenge in the appellate instance separately from the court decision³.

¹ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2014 dated April 8, 2015 in the case upon the constitutional petition of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights concerning the conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of paragraph two Article 171² of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2015. – No.3. – p.28.

² Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-rp/2014 dated February 11, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Oleksandr Zaporozhtsev concerning the official interpretation of the provisions of Article 1241.1 of the Civil Code of Ukraine (the case on the right to a mandatory share in the legacy for adult disabled children of the testator) // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2014. – No.2. – p.15.

³ Decision of the Constitutional Court No. 4-rp/2014 dated April 22, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Leonid Reinish on the official interpretation of the provisions of Article 293.1.10 of the Code of Civil Procedure in conjunction with the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, Article 293.2 of the Code of Civil Procedure // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2014. – No.3. – p.7.

In the Decision No. 6-rp/2014 dated June 11, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Vasyl Skorokhod the Constitutional Court of Ukraine provided interpretation of the phrase «old-age pensioners», contained in Article 125.6 of the Housing Code of the Ukrainian SSR, pursuant to which old-age pensioners may not be expelled from service dwellings without providing other dwellings. According to the legal position of the Constitutional Court of Ukraine, the mentioned phrase should be understood as reading that old-age pensioners, apart from persons who, under the legislation of Ukraine, were granted a retirement pension, also include persons who retired by age with reduction of a retirement age, set forth in Article 26 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003 with amendments, in particular under Article 55 of the Law of Ukraine «On Status and Social Protection of Citizens Suffered from Chornobyl Catastrophe» No. 796-XII dated February 28, 1991 with amendments¹.

In the Decision No. 1-rp/2015 dated March 31, 2015 in the case upon the constitutional appeal of citizen Volodymyr Martynov the Constitutional Court of Ukraine interpreted that the phrase «use and disposal», contained in the provisions of Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine, noting, in particular, that the use or disposal of personal vehicles that are placed under the customs regime of temporary import into the customs territory of Ukraine is not an administrative offense provided for in Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine².

The reader can learn the reasoning of the Constitutional Court of Ukraine, used in its decisions concerning interpretation of the Constitution and laws of Ukraine in the relevant acts of the Court, included into this book.

During 2015 the Constitutional Court of Ukraine considered two cases upon the draft laws developed by the working groups of the Constitutional Commission, established according to the Decree of the President of Ukraine No. 119/2015³ of March 3, 2015 in the framework of the constitutional reform. The Court declared as such that meet the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine the following draft laws:

¹ Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-rp/2014 dated June 11, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Vasyl Skorokhod on the official interpretation of the word combination «old-age pensioners», contained in Article 125.6 of the Housing Code of the Ukrainian SSR // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2014. – No.4. – p.9.

² Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-rp/2015 dated March 31, 2015 in the case upon the constitutional appeal of citizen Volodymyr Martynov on the official interpretation of the provisions of Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2015. – No.3. – p.7.

³ Decree of the President of Ukraine «On the Constitutional Commission» No. 119 dated March 3, 2015 // Official Gazette of the President of Ukraine. – 2015. – No.7. – Art. 464. – p.22.

-
- on amendments to the Constitution of Ukraine concerning the inviolability of People’s Deputies of Ukraine and judges (reg. No.1776)¹;
 - on amendments to the Constitution of Ukraine concerning the decentralisation of power (reg. No.2217a)².

It is necessary to emphasise that when formulating legal positions in its acts, the Constitutional Court of Ukraine is increasingly referring to the generally accepted human rights norms and standards and the case-law of the European Court of Human Rights.

When analysing the content of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 in the part that the «the selection of candidates for appointment to the High Council of Justice is carried out in the manner prescribed by this law, based on the principles of the rule of law, transparency and publicity, political neutrality, providing the majority of judges in the composition of this body», the Constitutional Court of Ukraine noted, in particular, that «this approach is consistent with the provisions of the European Charter on the statute of judges dated July 10, 1998 according to which the dereliction by a judge of one of the duties expressly defined by the statute, may only give rise to a sanction upon the decision, following the proposal, the recommendation, or with the agreement of a tribunal or authority composed at least as to one half of elected judges (paragraph 5.1), and with the basic principles of the Universal Charter of judges approved by the Consultative Council of European Judges on November 17, 2010»³.

At the same time in the Opinion in the same case the Constitutional Court of Ukraine noted that «the determination of violation of the oath of a judge as a reason for bringing them to legal liability for acts committed in connection with the administration of justice, is not consistent with the position of the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), which has repeatedly pointed out that the concept of «breach of oath» is too vague, and therefore can not designate a ground for remov-

¹ Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2015 dated June 16, 2015 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning the immunity of People’s Deputies of Ukraine and judges with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution // Official Gazette of Ukraine. – 2015. – No.53. – Art.1725. – p.121.

² Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2015 dated July 30, 2015 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning the decentralisation of powers with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution // Official Gazette of Ukraine. – 2015. – No.64. – Art.2138. – p.331.

³ Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2015 dated June 16, 2015 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning the immunity of People's Deputies of Ukraine and judges with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution // Official Gazette of Ukraine. – 2015. – No.53. – Art.1725. – p.121.

al of a judge (paragraph 90 of the Opinion on the draft law on amendments to the Constitution of Ukraine (79th plenary session, June 12-13, 2009), paragraph 24 of the Opinion concerning the draft law on amendments to the Constitution of Ukraine to strengthen the guarantees of independence of judges and amendments to the Constitution of Ukraine proposed by the Constitutional Assembly (95th plenary session, June 14-15, 2013)). The European Court of Human Rights also emphasised that determination of violation of oath as a ground for dismissal of a judge allows for an excessively broad and inaccurate interpretation of this concept»¹.

In the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2015 dated April 8, 2015 in the case upon the constitutional petition of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights the Constitutional Court of Ukraine, in particular, stated that «according to the Constitution of Ukraine it is allowed to restrict the right to challenge in court the decisions by appeal and cassation (Article 129.3.8), yet it may not be arbitrary and unfair». Herewith the body of constitutional jurisdiction referred to the fact that «the European Court of Human Rights in its judgments has repeatedly emphasised that the state has the right to set certain restrictions on the right of access to court; such restrictions must pursue a legitimate aim, and not violate the very essence of this right, and between this goal and these measures there should be a proportionate balance (paragraph 57, Judgment in the case «Ashingdane v. the United Kingdom» dated 28 May 1985, paragraph 96, Judgment in the case «Krombach v. France» dated 13 February, 2001)»².

As the Constitutional Court of Ukraine stated in its Decision No. 6-rp/2014 dated 11 June, 2014, «the right to dwelling is provided in international acts of the United Nations and the Council of Europe. The Universal Declaration of Human Rights of 1948 stipulates that everyone has the right to housing (Article 25, paragraph 1). In the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966, States Parties recognised the right of everyone to an adequate standard of living, including housing (Article 11, paragraph 1).

The stated right is stipulated in subparagraph 31 of paragraph I, and specified in Article 31 of paragraph II of the European Social Charter (Re-

¹ Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2015 dated June 16, 2015 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning the immunity of People's Deputies of Ukraine and judges with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution // Official Gazette of Ukraine. – 2015. – No.53. – Art.1725. – p.121.

² Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.3-rp/2015 dated April 8, 2015 in the case upon the constitutional petition of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights concerning the conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of paragraph two Article 171² of the Code of Administrative Proceedings // Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine. – 2015. – No.3. – p.28.

vised) of 1996 (hereinafter, Charter), ratified by the Law of Ukraine «On Ratification of the European Social Charter (Revised)» No. 137-V dated September 14, 2006. According to Article 31 of paragraph II of the Charter, the Parties undertake to take measures designed to promote access to housing of an adequate standard; to make the price of housing accessible to those without adequate resource»¹.

The Constitutional Court of Ukraine in its Decision № 3-rp/2014 dated March 20, 2014 emphasised that «in accordance with generally recognised principles and norms of international law, the peoples have the right to self-determination, which should not be interpreted as authorising or encouraging any actions, which violate or undermine (fully or partially) territorial integrity or political unity of sovereign and independent states which support the principle of equality and self-determination of peoples and therefore governments which present interests of all the people on its territory without any kinds of distinctions (Charter of the United Nations, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations dated October 24, 1970, the Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe of 1975)»².

In conclusion I would like to add that publication of this collection is a part of the publishing activity of the Constitutional Court of Ukraine. Furthermore, during 2014–2015 the «Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine» and other legal journals published interviews, reports, research articles of judges and the staff of the Constitutional Court of Ukraine. For convenient use of this edition, an alphabetical index has been added to the collection «The Constitutional Court of Ukraine: Decisions. Conclusions» starting from the eleventh book.

I hope that this book will be useful to employees of state bodies and those of local self-government, experts in constitutional law, teachers and students of law schools and faculties.

Sincerely,

Chairman

of the Constitutional Court of Ukraine

Yurii BAULIN

¹ Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 11, 2014 No. 6-rp/2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Vasyl Skorokhod concerning the official interpretation of the word combination «old-age pensioners», contained in Article 125.6 of the Housing Code of the Ukrainian SSR // Bulletin of the Constitutional Court Ukraine. – 2014. – No.4. – p.9.

² Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated March 20, 2014 No. 3-rp/2014 in the case upon the constitutional petition of the Acting President of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» // Bulletin of the Constitutional Court Ukraine. – 2014. – No.2. – p.38.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним зверненням громадянина
Запорожцева Олександра Семеновича щодо офіційного тлумачення
положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України
(справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх
непрацездатних дітей спадкодавця)

м. Київ

Справа № 1-1/2014

11 лютого 2014 року

№ 1-рп/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни – доповідача, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Запорожцева О.С. щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України (далі – Кодекс).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Запорожцева О.С.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є неоднозначне застосування судами України положення частини першої статті 1241 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М.А. та дослідивши матеріали справи, в тому числі позиції Верховного Суду України, науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – громадянин Запорожець О.С. – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини першої статті 1241 Кодексу, за якою «малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка)», стосовно віднесення інвалідів III групи до повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Автор клопотання зазначає, що суди загальної юрисдикції, розглядаючи питання про віднесення інвалідів III групи до повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця, неоднозначно застосовують положення частини першої статті 1241 Кодексу, що порушує його конституційне право на набуття приватної власності в порядку, визначеному законом (стаття 41 Конституції України).

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України), який вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають ґрунтуватися передусім на ідеях соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права (абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Згідно з Основним Законом України власність зобов'язує, вона не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству; кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом; використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства (частина третя статті 13, частини перша, друга, сьома статті 41).

Засади шлюбу, сім'ї, правовий режим власності визначаються виключно законами України (пункти 6, 7 частини першої статті 92 Конституції України).

Загальні положення про право власності, його зміст, здійснення та підстави набуття визначені в Кодексі (глави 23, 24). Правом власності визнається право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб; власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном на власний розсуд; право власності є непорушним; ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні; право власності набувається на підставах, не заборонених законом, зокрема із правочинів; особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом (частина перша статті 316, частина перша статті 317, частина перша статті 319, частини перша, друга статті 321, частина перша статті 328 Кодексу).

2.2. Суб'єкт права власності, яким є заповідач (спадкодавець), на випадок своєї смерті має право шляхом вчинення заповіту розпоряджатися своєю власністю – спадщиною, до складу якої законом віднесені усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (статті 318, 1218, 1233, 1235, 1236 Кодексу).

Заповідач має право призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин; заповідач має право на визначення обсягу спадщини, що має спадкуватися за заповітом, на заповідальний відказ, на покладення на спадкоємця інших обов'язків, а також право на скасування заповіту тощо (частина перша статті 1235, статті 1236, 1237, 1240, 1254 Кодексу).

За своєю юридичною природою свобода розпорядження власністю шляхом вчинення заповіту (свобода заповіту) є одним із основоположних принципів спадкового права, при цьому вона не є абсолютною. Кодексом визначено обмеження волі заповідача щодо права розпоряджатися власністю (обмеження принципу свободи заповіту) шляхом установа права окремої категорії осіб на обов'язкову частку у спадщині. Право на обов'язкову частку у спадщині мають малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки, які спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка) (абзац перший частини першої статті 1241 Кодексу).

Отже, принцип свободи розпорядження власністю шляхом вчинення заповіту передбачає широкий обсяг правомочностей заповідача, згідно з якими він своїм волевиявленням може вплинути на зміст спадкових правовідносин. Однак застосування цього принципу об-

межується законодавчо встановленою для окремої категорії спадкоємців гарантією, за якою, незалежно від змісту заповіту, особи, визначені в частині першій статті 1241 Кодексу, спадкують половину частки, яка належала б їм у разі спадкування за законом. Перелік осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, встановлений указаними положеннями Кодексу, є вичерпним і дає підстави віднести цих осіб до членів сім'ї чи найближчих родичів спадкодавця.

Згідно з Сімейним кодексом України (далі – Сімейний кодекс) сімейні відносини регулюються цим кодексом та іншими нормативно-правовими актами на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства; сімейні відносини регулюються лише у тій частині, у якій це є допустимим і можливим з точки зору інтересів їх учасників та інтересів суспільства; регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї (частини перша, третя, восьма, дев'ята статті 7).

Якщо особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами не врегульовані Сімейним кодексом, вони регулюються відповідними нормами Кодексу, якщо це не суперечить суті сімейних відносин (стаття 8 Сімейного кодексу).

Виходячи зі змісту положень частин першої, другої, третьої статті 202 Кодексу заповіт за своєю правовою природою є одностороннім правочином – дією особи, спрямованою на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей (частина шоста статті 203 Кодексу).

2.3. Конституційний Суд України, розкриваючи зміст поняття «повнолітні непрацездатні діти», що використовується в абзаці першому частини першої статті 1241 Кодексу щодо права на обов'язкову частку у спадщині, ґрунтується на положеннях частини третьої статті 75 Сімейного кодексу, який відносить до категорії «непрацездатні» інвалідів I, II та III груп, а також пенсійного законодавства та законів України, які регулюють соціальне страхування і визначають поняття «непрацездатний». Так, згідно з частиною четвертою статті 1 Закону України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 року № 966-XIV (далі – Закон № 966), абзацом сімнадцятим частини першої статті 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV з наступними змінами (далі – Закон № 1058) до непрацездатних належать, зокрема, особи, які визнані інвалідами в установленому законом порядку.

На підставі аналізу наведених положень Конституції України, Кодексу, Сімейного кодексу, Закону № 966, Закону № 1058 Конституційний Суд України дійшов висновку, що незалежно від змісту заповіту право на обов'язкову частку у спадщині мають повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, які в установленому законодавством порядку визнані інвалідами I, II чи III групи.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України щодо права повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця на обов'язкову частку у спадщині необхідно розуміти так, що таке право мають, зокрема, повнолітні діти спадкодавця, визнані інвалідами в установленому законом порядку, незалежно від групи інвалідності.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положения части первой статьи 1241 Гражданского кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Запорожцева Александра Семеновича (дело о праве на обязательную долю в наследстве совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя)

г. Киев

Дело № 1-1/2014

11 февраля 2014 года

№ 1-рп/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Баулина Юрия Васильевича**, **Брынцева Василия Дмитриевича**, **Вдовиченко Сергея Леонидовича**, **Головина Анатолия Сергеевича**, **Гультая Михаила Мирославовича**, **Касминина Александра Владимировича**, **Колоса Михаила Ивановича**, **Литвинова Александра Николаевича**, **Маркуш Марии Андреевны** – докладчика, **Пасенюка Александра Михайловича**, **Сергейчука Олега Анатольевича**, **Стецюка Петра Богдановича**, **Тулицкого Александра Николаевича**, **Шапталы Натальи Константиновны**, **Шишкина Виктора Ивановича**,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения части первой статьи 1241 Гражданского кодекса Украины (далее – Кодекс) по конституционному обращению гражданина Запорожцева А.С.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Запорожцева А.С.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является неоднозначное применение судами Украины положения части первой статьи 1241 Кодекса.

Заслушав судью-докладчика Маркуш М.А. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Верховного Суда Украины, научных работников Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Национального университета «Одесская юридическая академия», Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное обращение – гражданин Запорожцев А.С. – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения части первой статьи 1241 Кодекса, по которой «малолетние, несовершеннолетние, совершеннолетние нетрудоспособные дети наследодателя, нетрудоспособная вдова (вдовец) и нетрудоспособные родители наследуют, независимо от содержания завещания, половину доли, которая причиталась бы каждому из них при наследовании по закону (обязательная доля)», об отнесении инвалидов III группы к совершеннолетним нетрудоспособным детям наследодателя, имеющим право на обязательную долю в наследстве.

Автор ходатайства отмечает, что суды общей юрисдикции, рассматривая вопрос об отнесении инвалидов III группы к совершеннолетним нетрудоспособным детям наследодателя, неоднозначно применяют положение части первой статьи 1241 Кодекса, что нарушает его конституционное право на приобретение частной собственности в порядке, определенном законом (статья 41 Конституции Украины).

2. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном обращении вопросы, исходит из следующего.

2.1. В Украине признается и действует принцип верховенства права (часть первая статьи 8 Конституции Украины), который требует от государства его претворения в правотворческую и правоприменительную деятельность, в частности в законы, которые по своему смыслу должны основываться прежде всего на идеях социальной справедливости, свободы, равенства и т.п. Справедливость – один из основных принципов права, является решающей в определении его как регулятора общественных отношений, одним из общечеловеческих измерений права (абзац третий подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 2 ноября 2004 года № 15-рп/2004).

Согласно Основному Закону Украины собственность обязывает, она не должна использоваться во вред человеку и обществу; каждый имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью; результатами своей интеллектуальной, творческой деятельности; право частной собственности приобретается в порядке, определенном законом; использование собственности не может наносить вред правам, свободам и достоинству граждан, интересам общества (часть третья статьи 13, части первая, вторая, седьмая статьи 41).

Основы брака, семьи, правовой режим собственности определяют исключительно законами Украины (пункты 6, 7 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Общие положения о праве собственности, его содержании, осуществлении и основаниях приобретения определены в Кодексе (главы 23, 24). Правом собственности признается право лица на вещь (имущество), которое оно осуществляет в соответствии с законом по своей воле, независимо от воли других лиц; собственнику принадлежат права владения, пользования и распоряжения своим имуществом по собственному усмотрению; право собственности является нерушимым; никто не может быть противоправно лишен этого права либо ограничен в его осуществлении; право собственности приобретается по основаниям, не запрещенным законом, в частности по сделкам; лицо может быть лишено права собственности или ограничено в его осуществлении лишь в случаях и в порядке, установленных законом (часть первая статьи 316, часть первая статьи 317, часть первая статьи 319, части первая, вторая статьи 321, часть первая статьи 328 Кодекса).

2.2. Субъект права собственности, которым является завещатель (наследодатель), на случай своей смерти имеет право путем совершения завещания распоряжаться своей собственностью – наследством, в состав которого законом отнесены все права и обязанности, принадлежавшие наследодателю на момент открытия наследства и не прекратившиеся вследствие его смерти (статьи 318, 1218, 1233, 1235, 1236 Кодекса).

Завещатель имеет право назначить своими наследниками одно или несколько физических лиц, независимо от наличия у него с этими лицами семейных, родственных отношений, а также других участников гражданских отношений; завещатель имеет право на определение объема наследства, которое должно наследоваться по завещанию, на завещательный отказ, на возложение на наследника других обязанностей, а также право на отмену завещания и т.п. (часть первая статьи 1235, статьи 1236, 1237, 1240, 1254 Кодекса).

По своей юридической природе свобода распоряжения собственностью путем совершения завещания (свобода завещания) является одним из основных принципов наследственного права, при этом она не является абсолютной. Кодексом определены ограничения воли завещателя относительно права распоряжаться собственностью (ограничение принципа свободы завещания) путем установления права отдельной категории лиц на обязательную долю в наследстве. Право на обязательную долю в наследстве имеют малолетние, несовершеннолетние, совершеннолетние нетрудоспособные дети наследодателя, нетрудоспособная вдова (вдовец) и нетрудоспособные родители, наследующие, независимо от содержания завещания, половину доли, которая причиталась бы каждому из них при наследовании по закону (обязательная доля) (абзац первый части первой статьи 1241 Кодекса).

Следовательно, принцип свободы распоряжения собственностью путем совершения завещания предусматривает широкий объем правомочностей завещателя, согласно которым он своим волеизъявлением может повлиять на содержание наследственных правоотношений. Однако применение этого принципа ограничивается законодательно установленной для отдельной категории наследников гарантией, по которой, независимо от содержания завещания, лица, определенные в части первой статьи 1241 Кодекса, наследуют половину доли, которая причиталась бы им при наследовании по закону. Перечень лиц, имеющих право на обязательную долю в наследстве, установлен указанными положениями Кодекса, является исчерпывающим и дает основания отнести этих лиц к членам семьи или ближайшим родственникам наследодателя.

Согласно Семейному кодексу Украины (далее – Семейный кодекс) семейные отношения регулируются этим кодексом и иными нормативно-правовыми актами на принципах справедливости, добросовестности и разумности, в соответствии с моральными устоями общества; семейные отношения регулируются лишь в той части, в которой это является допустимым и возможным с точки зрения интересов их участников и интересов общества; регулирование семейных отношений должно осуществляться с максимально возможным учетом интересов ребенка, нетрудоспособных членов семьи (части первая, третья, восьмая, девятая статьи 7).

Если личные неимущественные и имущественные отношения между супругами, родителями и детьми, другими членами семьи и родственниками не урегулированы Семейным кодексом, они регулируются соответствующими нормами Кодекса, если это не противоречит сути семейных отношений (статья 8 Семейного кодекса).

Исходя из содержания положений частей первой, второй, третьей статьи 202 Кодекса завещание по своей правовой природе является односторонней сделкой – действием лица, направленным на приобретение, изменение или прекращение гражданских прав и обязанностей. Сделка, совершаемая родителями (усыновителями), не может противоречить правам и интересам их малолетних, несовершеннолетних либо нетрудоспособных детей (часть шестая статьи 203 Кодекса).

2.3. Конституционный Суд Украины, раскрывая содержание понятия «совершеннолетние нетрудоспособные дети», которое используется в абзаце первом части первой статьи 1241 Кодекса относительно права на обязательную долю в наследстве, основывается на положениях части третьей статьи 75 Семейного кодекса, который относит к категории «трудоспособные» инвалидов I, II и III групп, а также пенсионного законодательства и законов Украины, регулирующих социальное страхование и определяющих понятие «нетрудоспособный». Так, согласно

части четвертой статьи 1 Закона Украины «О прожиточном минимуме» от 15 июля 1999 года № 966-XIV (далее – Закон № 966), абзаца семнадцатого части первой статьи 1 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058-IV с последующими изменениями (далее – Закон № 1058) к нетрудоспособным относится, в частности, лица, признанные инвалидами в установленном законом порядке.

На основании анализа указанных положений Конституции Украины, Кодекса, Семейного кодекса, Закона № 966, Закона № 1058 Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что независимо от содержания завещания право на обязательную долю в наследстве имеют совершеннолетние нетрудоспособные дети наследодателя, которые в установленном законодательством порядке признаны инвалидами I, II или III группы.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положение части первой статьи 1241 Гражданского кодекса Украины относительно права совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя на обязательную долю в наследстве следует понимать как то, что такое право имеют, в частности, совершеннолетние дети наследодателя, признанные инвалидами в установленном законом порядке, независимо от группы инвалидности.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-рп/2014 dated February 11, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Oleksandr Zaporozhtsev concerning the official interpretation of the provisions of Article 1241.1 of the Civil Code of Ukraine (the case on the right to a mandatory share in the legacy for adult disabled children of the testator)

Subject of the right to constitutional appeal – citizen O.S. Zaporozhtsev – maintains that courts of general jurisdiction when hearing cases on classifying Group III disabled persons as adult disabled children of the testator inconsistently applied the provisions of Article 1241.1 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»), which violated his constitutional right to acquire private property pursuant to the procedure provided for by law (Article 41 of the Constitution of Ukraine).

The Constitutional Court of Ukraine ruled on this issue proceeding, among other things, from the following premise.

The property law subject represented by the testator (bequeather) in the case of his/her death has a right by means of making a will to dispose of his/her property – the legacy, which by law includes all rights and responsibilities that the testator held as of the moment of opening of the legacy, and which were not terminated after his/her death (Articles 318, 1218, 1233, 1235, 1236 of the Code).

In terms of its legal nature, the freedom of disposal of one's property by making a will (freedom of last will) is one of the fundamental principles of inheritance law, which, however, is not absolute. The Code provides for certain limitations of the testator's will concerning his/her right to dispose of the property (restrictions of the principle of freedom of last will) by establishing a separate category of persons entitled to a mandatory share of the legacy. The right to a mandatory share of the legacy is granted to minor, underage, adult disabled children of the testator, disabled widow (widower), and disabled parents who inherit, regardless of the contents of the will, a half of the share that they would have if they inherited it by law (the mandatory share) (paragraph 1 Article 1241.1 of the Code).

The Constitutional Court of Ukraine when explaining the notion of the «adult disabled children» as it is used in paragraph 1 Article 1241.1 of the Code with regard to the right to a mandatory share in the legacy referred to the provisions of Article 75.3 of the Family Code of Ukraine that includes in the «disabled» category the disabled individuals of Groups I, II, and III as well as pension legislation and laws of Ukraine that regulate social insurance and contain a definition of the «disabled». Therefore, according to Article 1.4 of the Law of Ukraine «On Minimum Subsistence Level» No. 966-XIV dated July 15, 1999 and paragraph 17 Article 1.1 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003 the category of disabled persons also includes the persons recognised as disabled pursuant to a respective legal procedure.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that for the purposes of the constitutional appeal, the provisions of Article 1241.1 of the Civil Code of Ukraine concerning the right of adult disabled children of the testator to a mandatory share in the legacy should be understood as reading that this right is enjoyed inter alia by the testator's adult children who were recognised disabled in accordance with the respective legal procedure regardless of their disability group.

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки
Президента України, Голови Верховної Ради України
та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови
Верховної Ради Автономної Республіки Крим
«Про проведення загальнокримського референдуму»
(справа про проведення місцевого референдуму
в Автономній Республіці Крим)**

м. Київ

Справа № 1-13/2014

14 березня 2014 року

№ 2-рп/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича – доповідача, **Туницького** Олександра Миколайовича – доповідача, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14 (газета «Крымские известия», 2014 рік, 7 березня).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40, 79 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єктів права на конституційне подання про неконституційність Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14.

Заслухавши суддів-доповідачів Стецюка П.Б., Тулицького О.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим Постановою «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14 (далі – Постанова) постановила:

– увійти до складу Російської Федерації як суб'єкт Російської Федерації;

– призначити на 16 березня 2014 року загальнокримський референдум (включаючи місто Севастополь), на який винести такі альтернативні питання:

«1) Ви за возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації?

2) Ви за відновлення дії Конституції Республіки Крим 1992 року і за статус Криму як частини України?»;

– затвердити текст бюлетеня для голосування на загальнокримському референдумі 16 березня 2014 року та встановити, що бюлетені для голосування на загальнокримському референдумі друкуються російською, українською та кримськотатарською мовами;

– затвердити Тимчасове положення про загальнокримський референдум;

– створити Комісію Автономної Республіки Крим із проведення загальнокримського референдуму;

– звернутися до Президента Російської Федерації та до Федеральних Зборів Державної Думи Російської Федерації про початок процедури входження до складу Російської Федерації як суб'єкта Російської Федерації.

У Постанові також визначено, що питання, яке дістало більшість голосів, вважається таким, що висловлює пряме волевиявлення населення Криму, та доручено Комісії Автономної Республіки Крим із проведення загальнокримського референдуму організувати роботу щодо забезпечення проведення референдуму відповідно до вказаного тимчасового положення, а Раді міністрів Автономної Республіки Крим – організувати фінансове, матеріально-технічне та інше забезпечення проведення загальнокримського референдуму.

2. Суб'єкт права на конституційне подання – виконуючий обов'язки Президента України, Голова Верховної Ради України – відповідно до статті 112, частини другої статті 137 Конституції України Указом Президента України від 7 березня 2014 року № 261 «Про зупинення дії Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 6 березня 2014 року № 1702-6/14 «Про проведення загальнокримського референдуму» зупинив дію Постанови й одночасно звернувся до Конститу-

ційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо її відповідності Конституції України (конституційності). На думку автора клопотання, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, ухваливши Постанову, порушила конституційні принципи реалізації державного суверенітету України, засади конституційного ладу, територіальної організації та здійснення державної влади в Україні. Як вважає суб'єкт права на конституційне подання, Постанова не відповідає статтям 2, 5, 8, 13, 73, 75, пунктам 2, 3 частини першої статті 85, статті 91, пунктам 13, 20 частини першої статті 92, статтям 132–138 Конституції України, частинам першій, третій статті 1, пункту 7 частини першої статті 18, статті 26 Конституції Автономної Республіки Крим, статтям 1, 9, 10 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим».

Суб'єкт права на конституційне подання – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати Постанову такою, що не відповідає статті 73, пункту 2 статті 85, статтям 137, 138 Конституції України, і зазначив, що вирішення питання про зміну території України має здійснюватися на всеукраїнському референдумі.

3. Ухвалою Другої колегії суддів Конституційного Суду України від 11 березня 2014 року конституційні провадження у справах за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови об'єднано в одне конституційне провадження.

4. Вирішуючи порушені в конституційних поданнях питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

4.1. Конституцією України проголошено, що суверенітет України поширюється на всю її територію; складовою державного суверенітету є цілісність і недоторканність території України в межах існуючих кордонів; захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу (стаття 2, частина перша статті 17 Конституції України).

Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Територіальний устрій України, правовий режим державного кордону визначаються виключно законами України (пункти 13, 18 частини першої статті 92 Конституції України).

4.2. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування; право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами; ніхто не може узурпувати державну владу (стаття 5 Основного Закону України).

Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії; громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах (частина перша статті 38, стаття 69 Конституції України).

Право громадян на участь у референдумі є їхнім невід'ємним конституційним правом. На всеукраїнський референдум виносяться питання загальнодержавного значення, тобто вирішення яких впливає на долю всього Українського народу – громадян України всіх національностей. На місцевий референдум можуть виноситися виключно питання, віднесені до відання органів місцевого самоврядування відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

4.3. Згідно зі статтею 132 Конституції України територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. Зазначені конституційні принципи організації територіального устрою обумовлені формою державного устрою України як унітарної держави.

Конституційний Суд України у Рішенні від 13 липня 2001 року № 11-рп/2001 (справа про адміністративно-територіальний устрій) установив, що адміністративно-територіальна одиниця – це компактна частина єдиної території України, що є просторовою основою для організації і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села (частина перша статті 133 Конституції України). Відповідно до частини другої статті 133 Основного Закону України Автономна Республіка Крим та місто Севастополь входять до складу України як окремі суб'єкти адміністративно-територіального устрою

України. Місто Севастополь не входить до складу Автономної Республіки Крим, має спеціальний статус, який визначається законом України.

Конституційний Суд України наголошує, що принципи цілісності і недоторканності території України в межах існуючого кордону, поширення суверенітету України на всю її територію встановлені Конституцією України. Звуження меж існуючого кордону України, виведення будь-якого суб'єкта адміністративно-територіального устрою України з її складу, зміна конституційно закріпленого статусу адміністративно-територіальної одиниці, зокрема Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, як невід'ємної складової частини України шляхом проведення місцевого референдуму суперечать зазначеним конституційним принципам.

4.4. Питання про зміну території України вирішуються виключно всеукраїнським референдумом (стаття 73 Конституції України). Призначення всеукраїнського референдуму з питань, визначених вказаною статтею Конституції України, належить до повноважень Верховної Ради України (пункт 2 частини першої статті 85 Основного Закону України). Організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України (пункт 20 частини першої статті 92 Конституції України).

Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання (стаття 134 Конституції України). Перелік питань, які належать до відання Автономної Республіки Крим, та питань, з яких вона здійснює нормативне регулювання, встановлений статтями 137, 138 Конституції України.

Конституційний статус Автономної Республіки Крим узгоджується з Європейською хартією місцевого самоврядування, ратифікованою Законом України від 15 липня 1997 року № 452/97-ВР, за якою головні повноваження і функції місцевої влади визначаються конституцією або законом; місцева влада в межах закону має повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене зі сфери її компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу (пункти 1, 2 статті 4).

4.5. Згідно з Конституцією України до відання Автономної Республіки Крим належить організація та проведення місцевих референдумів (пункт 2 частини першої статті 138) у порядку, визначеному законом України (пункт 20 частини першої статті 92).

Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України та приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента

України і Кабінету Міністрів України та на їх виконання (частина друга статті 135 Основного Закону України).

Конституційний Суд України вважає, що Верховна Рада Автономної Республіки Крим, ухваливши Постанову, якою передбачено входження до складу Російської Федерації як її суб'єкта, звернення до Президента Російської Федерації та до Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації про початок процедури входження до складу Російської Федерації як суб'єкта Російської Федерації, винесення на референдум зазначених питань, порушила конституційний принцип територіальної цілісності України та вийшла за межі своїх повноважень, а отже, Постанова не відповідає статтям 1, 2, 5, 8, частині другій статті 19, статті 73, пункту 3 частини першої статті 85, пунктам 13, 18, 20 частини першої статті 92, статтям 132, 133, 134, 135, 137, 138 Конституції України.

Постанова також суперечить основоположним принципам суверенності та територіальної цілісності держави, закладеним у міжнародно-правових актах, зокрема принципу взаємної поваги до суверенної рівності кожної держави, що включає політичну незалежність, можливість зміни кордонів відповідно до міжнародного права мирним шляхом і за домовленістю. Внаслідок дії зазначених принципів держави-учасниці повинні утримуватися від порушення територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави шляхом застосування сили чи погрози силою або в інший спосіб, несумісний із цілями Організації Об'єднаних Націй, а також від дій, що спрямовані проти територіальної цілісності чи єдності будь-якої держави-учасниці (Статут Організації Об'єднаних Націй, Заключний акт наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року, Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 року).

5. Постановою утворено Комісію Автономної Республіки Крим з проведення загальнокримського референдуму. Тимчасовим положенням про республіканський (місцевий) референдум в Автономній Республіці Крим передбачено створення територіальних та дільничних комісій з підготовки та проведення референдуму.

Згідно з Постановою Рада міністрів Автономної Республіки Крим організовує фінансове, матеріально-технічне та інше забезпечення проведення загальнокримського референдуму. У зв'язку з тим, що Постанова суперечить Конституції України, та відповідно до частини другої статті 81 Закону України «Про Конституційний Суд України» діяльність всіх органів, створених для проведення цього референдуму, та фінансування заходів щодо проведення референдуму повинні бути припинені, а бюлетені та агітаційні матеріали – знищені.

Таким чином, на підставі матеріалів справи Конституційний Суд України дійшов висновку, що Верховна Рада Автономної Республіки

Крим, прийнявши Постанову «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14, порушила Конституцію України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 73, 78, 79, 81 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14.

2. Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» від 6 березня 2014 року № 1702-6/14, визнана неконституційною, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Припинити діяльність Комісії Автономної Республіки Крим із проведення загальнокримського референдуму, територіальних та дільничних комісій, створених для проведення цього референдуму.

4. Раді міністрів Автономної Республіки Крим припинити фінансування заходів щодо проведення референдуму, забезпечити знищення бюлетенів, агітаційних матеріалів.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым
«О проведении общекрымского референдума» по конституционным
представлениям исполняющего обязанности Президента Украины,
Председателя Верховной Рады Украины
и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека
(дело о проведении местного референдума
в Автономной Республике Крым)**

г. Киев
14 марта 2014 года
№ 2-рп/2014

Дело № 1-13/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича – докладчика, **Тупицкого** Александра Николаевича – докладчика, **Шанталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14 (газета «Крымские известия», 2014 год, 7 марта) по конституционным представлениям исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40, 79 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» являются утверждения субъектов права на конституционное представление о неконституционнос-

ти Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14.

Заслушав судей-докладчиков Стецюка П.Б., Тупицкого А.Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Верховная Рада Автономной Республики Крым Постановлением «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14 (далее – Постановление) постановила:

– войти в состав Российской Федерации как субъект Российской Федерации;

– назначить на 16 марта 2014 года общекрымский референдум (включая город Севастополь), на который вынести такие альтернативные вопросы:

«1) Вы за воссоединение Крыма с Россией на правах субъекта Российской Федерации?»

2) Вы за восстановление действия Конституции Республики Крым 1992 года и за статус Крыма как части Украины?»;

– утвердить текст бюллетеня для голосования на общекрымском референдуме 16 марта 2014 года и установить, что бюллетени для голосования на общекрымском референдуме печатаются на русском, украинском и крымскотатарском языках;

– утвердить Временное положение об общекрымском референдуме;

– создать Комиссию Автономной Республики Крым по проведению общекрымского референдума;

– обратиться к Президенту Российской Федерации и к Федеральному Собранию Государственной Думы Российской Федерации о начале процедуры вхождения в состав Российской Федерации как субъекта Российской Федерации.

В Постановлении также определено, что вопрос, получивший большинство голосов, считается таким, что выражает прямое волеизъявление населения Крыма, и поручено Комиссии Автономной Республики Крым по проведению общекрымского референдума организовать работу по обеспечению проведения референдума в соответствии с указанным временным положением, а Совету министров Автономной Республики Крым – организовать финансовое, материально-техническое и прочее обеспечение проведения общекрымского референдума.

2. Субъект права на конституционное представление – исполняющий обязанности Президента Украины, Председатель Верховной Рады Украины – в соответствии со статьей 112, частью второй ста-

тьи 137 Конституции Украины Указом Президента Украины от 7 марта 2014 года № 261 «О приостановлении действия Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым от 6 марта 2014 года № 1702-6/14 «О проведении общекрымского референдума» приостановил действие Постановления и одновременно обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о его соответствии Конституции Украины (конституционности). По мнению автора ходатайства, Верховная Рада Автономной Республики Крым, постановив Постановление, нарушила конституционные принципы реализации государственного суверенитета Украины, основы конституционного строя, территориальной организации и осуществления государственной власти в Украине. Как считает субъект права на конституционное представление, Постановление не соответствует статьям 2, 5, 8, 13, 73, 75, пунктам 2, 3 части первой статьи 85, статье 91, пунктам 13, 20 части первой статьи 92, статьям 132–138 Конституции Украины, частям первой, третьей статьи 1, пункту 7 части первой статьи 18, статье 26 Конституции Автономной Республики Крым, статьям 1, 9, 10 Закона Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым».

Субъект права на конституционное представление – Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать Постановление не соответствующим статье 73, пункту 2 статьи 85, статьям 137, 138 Конституции Украины, и отметил, что решение вопроса об изменении территории Украины должно осуществляться на всеукраинском референдуме.

3. Определением Второй коллегии судей Конституционного Суда Украины от 11 марта 2014 года конституционные производства по делам о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления по конституционным представлениям исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека объединены в одно конституционное производство.

4. Решая поднятые в конституционных представлениях вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

4.1. Конституцией Украины провозглашено, что суверенитет Украины распространяется на всю ее территорию; составляющей государственного суверенитета является целостность и неприкосновенность территории Украины в пределах существующих границ; защита суверенитета и территориальной целостности Украины является важнейшей функцией государства, делом всего Украинского народа (статья 2, часть первая статьи 17 Конституции Украины).

Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей; нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия; органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 8, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

Территориальное устройство Украины, правовой режим государственной границы определяются исключительно законами Украины (пункты 13, 18 части первой статьи 92 Конституции Украины).

4.2. Носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ, который осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления; право определять и изменять конституционный строй в Украине принадлежит исключительно народу и не может быть узурпировано государством, его органами или должностными лицами; никто не может узурпировать государственную власть (статья 5 Основного Закона Украины).

Народное волеизъявление осуществляется через выборы, референдум и другие формы непосредственной демократии; граждане имеют право принимать участие в управлении государственными делами, во всеукраинском и местных референдумах (часть первая статьи 38, статья 69 Конституции Украины).

Право граждан на участие в референдуме является их неотъемлемым конституционным правом. На всеукраинский референдум выносятся вопросы общегосударственного значения, то есть решение которых влияет на судьбу всего Украинского народа – граждан Украины всех национальностей. На местный референдум могут выноситься исключительно вопросы, отнесенные к ведению органов местного самоуправления соответствующей административно-территориальной единицы.

4.3. Согласно статье 132 Конституции Украины территориальное устройство Украины основывается на принципах единства и целостности государственной территории, сочетания централизации и децентрализации в осуществлении государственной власти, сбалансированности и социально-экономического развития регионов, с учетом их исторических, экономических, экологических, географических и демографических особенностей, этнических и культурных традиций. Указанные конституционные принципы организации территориального устройства обусловлены формой государственного устройства Украины как унитарного государства.

Конституционный Суд Украины в Решении от 13 июля 2001 года № 11-рп/2001 (дело об административно-территориальном устрой-

стве) установил, что административно-территориальная единица – это компактная часть единой территории Украины, являющаяся пространственной основой для организации и деятельности органов государственной власти и органов местного самоуправления.

Систему административно-территориального устройства Украины составляют: Автономная Республика Крым, области, районы, города, районы в городах, поселки и села (часть первая статьи 133 Конституции Украины). Согласно части второй статьи 133 Основного Закона Украины Автономная Республика Крым и город Севастополь входят в состав Украины как отдельные субъекты административно-территориального устройства Украины. Город Севастополь не входит в состав Автономной Республики Крым, имеет специальный статус, который определяется законом Украины.

Конституционный Суд Украины подчеркивает, что принципы целостности и неприкосновенности территории Украины в пределах существующей границы, распространение суверенитета Украины на всю ее территорию установлены Конституцией Украины. Сужение пределов существующей границы Украины, вывод какого-либо субъекта административно-территориального устройства Украины из ее состава, изменение конституционно закрепленного статуса административно-территориальной единицы, в частности Автономной Республики Крым и города Севастополя, как неотъемлемой составной части Украины путем проведения местного референдума противоречат указанным конституционным принципам.

4.4. Вопросы об изменении территории Украины решаются исключительно всеукраинским референдумом (статья 73 Конституции Украины). Назначение всеукраинского референдума по вопросам, определенным указанной статьей Конституции Украины, относится к полномочиям Верховной Рады Украины (пункт 2 части первой статьи 85 Основного Закона Украины). Организация и порядок проведения выборов и референдумов определяются исключительно законами Украины (пункт 20 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Автономная Республика Крым является неотъемлемой составной частью Украины и в пределах полномочий, определенных Конституцией Украины, решает вопросы, отнесенные к ее ведению (статья 134 Конституции Украины). Перечень вопросов, относящихся к ведению Автономной Республики Крым, и вопросов, по которым она осуществляет нормативное регулирование, установлен статьями 137, 138 Конституции Украины.

Конституционный статус Автономной Республики Крым согласуется с Европейской хартией местного самоуправления, ратифицированной Законом Украины от 15 июля 1997 года № 452/97-ВР, по которой основные полномочия и функции местной власти определяют-

ся конституцией или законом; местная власть в пределах закона имеет полное право свободно решать любой вопрос, который не исключен из сферы ее компетенции и решение которого не поручено какому-либо другому органу (пункты 1, 2 статьи 4).

4.5. Согласно Конституции Украины к ведению Автономной Республики Крым относится организация и проведение местных референдумов (пункт 2 части первой статьи 138) в порядке, определенном законом Украины (пункт 20 части первой статьи 92).

Нормативно-правовые акты Верховной Рады Автономной Республики Крым и решения Совета министров Автономной Республики Крым не могут противоречить Конституции и законам Украины и принимаются в соответствии с Конституцией Украины, законами Украины, актами Президента Украины и Кабинета Министров Украины и во их исполнение (часть вторая статьи 135 Основного Закона Украины).

Конституционный Суд Украины считает, что Верховная Рада Автономной Республики Крым, постановив Постановление, которым предусмотрено вхождение в состав Российской Федерации как ее субъекта, обращение к Президенту Российской Федерации и к Государственной Думе Федерального Собрания Российской Федерации о начале процедуры вхождения в состав Российской Федерации как субъекта Российской Федерации, вынесение на референдум указанных вопросов, нарушила конституционный принцип территориальной целостности Украины и вышла за пределы своих полномочий, а следовательно, Постановление не соответствует статьям 1, 2, 5, 8, части второй статьи 19, статье 73, пункту 3 части первой статьи 85, пунктам 13, 18, 20 части первой статьи 92, статьям 132, 133, 134, 135, 137, 138 Конституции Украины.

Постановление также противоречит основополагающим принципам суверенности и территориальной целостности государства, заложенным в международно-правовых актах, в частности принципу взаимного уважения к суверенному равенству каждого государства, включающему политическую независимость, возможность изменения границ согласно международному праву мирным путем и по договоренности. Вследствие действия указанных принципов государства-участники должны воздерживаться от нарушения территориальной целостности или политической независимости какого-либо государства путем применения силы или угрозы силой либо другим способом, несовместимым с целями Организации Объединенных Наций, а также от действий, направленных против территориальной целостности или единства любого государства-участника (Устав Организации Объединенных Наций, Заключительный акт Совета по безопасности и сотрудничеству в Европе 1975 года, Рамочная конвенция о защите национальных меньшинств 1995 года).

5. Постановлением создана Комиссия Автономной Республики Крым по проведению общекрымского референдума. Временным положением о республиканском (местном) референдуме в Автономной Республике Крым предусмотрено создание территориальных и участковых комиссий по подготовке и проведению референдума.

Согласно Постановлению Совет министров Автономной Республики Крым организует финансовое, материально-техническое и иное обеспечение проведения общекрымского референдума. В связи с тем, что Постановление противоречит Конституции Украины, и согласно части второй статьи 81 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» деятельность всех органов, созданных для проведения данного референдума, и финансирование мероприятий по проведению референдума должны быть прекращены, а бюллетени и агитационные материалы – уничтожены.

Таким образом, на основании материалов дела Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что Верховная Рада Автономной Республики Крым, приняв Постановление «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14, нарушила Конституцию Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 73, 78, 79, 81 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14.

2. Постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» от 6 марта 2014 года № 1702-6/14, признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Прекратить деятельность Комиссии Автономной Республики Крым по проведению общекрымского референдума, территориальных и участковых комиссий, созданных для проведения данного референдума.

4. Совету министров Автономной Республики Крым прекратить финансирование мероприятий по проведению референдума, обеспечить уничтожение бюллетеней, агитационных материалов.

5. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-rp/2014 dated March 14, 2014 in the case upon the constitutional petition of the acting President of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine and Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On conducting all-Crimean Referendum» (case on conducting local referendum in the Autonomous Republic of Crimea)

The Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea determined in the Resolution «On conducting all-Crimean referendum» dated March 6, 2014 No. 1702-6/14 (hereinafter referred to as «the Resolution»):

– to join the Russian Federation as a subject of the Russian Federation;
– to designate all-Crimean referendum on March 16, 2014 (including the city of Sevastopol), at which to put the following alternative questions:

«1) Are you in favour of the reunification of Crimea with Russia as a subject of the Russian Federation?

2) Are you in favour of restoring the 1992 Constitution and the status of Crimea as a part of Ukraine?»;

– to approve the text of the ballot paper for the voting at the all-Crimean referendum on March 16, 2014 and to establish that the ballot papers for voting at the all-Crimean referendum shall be printed in Russian, Ukrainian and Crimean Tatar languages;

– to approve the Provisional Regulations on all-Crimean referendum;

– to establish the Commission of the Autonomous Republic of the Crimea on conducting all-Crimean referendum;

– to appeal to the President of the Russian Federation and to the Federal Assembly of the State Duma of the Russian Federation on the initiation of the procedure on joining the Russian Federation as a subject of the Russian Federation.

Considering the issue on the constitutionality of the Resolution the Constitutional Court of Ukraine stated, in particular, the following.

The Constitution of Ukraine proclaims that the sovereignty of Ukraine extends throughout its entire territory; the components of the state sovereignty are indivisibility and inviolability of the territory of Ukraine within its present borders; the protection of sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine are the most important functions of state, a matter of concern for all the Ukrainian people (Articles 2, 17.1 of the Constitution of Ukraine).

The expression of the will of the people is exercised through elections, referendum and other forms of direct democracy; citizens have the right to participate in the administration of state affairs, to vote at the all-Ukrainian referendum and local referendums (Articles 38.1, 69 of the Constitution of Ukraine).

The all-Ukrainian referendum resolves the issues of a nationwide importance, i.e. the solution of which influences the destiny of the whole Ukrainian people – citizens of Ukraine of all nationalities. Local referendum resolves exclusively the issues, ascribed to the competence of the bodies of local self-government of the respective administrative and territorial unit.

The system of the administrative and territorial structure of Ukraine is composed of the Autonomous Republic of Crimea, oblasts, districts, cities, city districts, settlements and villages (Article 133.1 of the Constitution of Ukraine). According to Article 133.2 of the Fundamental Law of Ukraine the Autonomous Republic of the Crimea and the city of Sevastopol are the parts of Ukraine as separate subjects of administrative and territorial structure of Ukraine. The city of Sevastopol is not a part of the Autonomous Republic of Crimea, and has a special status determined by the law of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine stresses that principles of indivisibility and inviolability of the territory of Ukraine in its present borders, extension of the sovereignty of Ukraine throughout its entire territory are established by the Constitution of Ukraine. Narrowing of the present borders of Ukraine, withdrawal of any subject of the administrative and territorial structure of Ukraine from its composition, alteration of the constitutionally stipulated status of the administrative and territorial unit, namely the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, as inseparable constituent part of Ukraine by means of conducting a local referendum contravene the above constitutional principles.

The issues of altering the territory of Ukraine are resolved exclusively by all-Ukrainian referendum (Article 73 of the Constitution of Ukraine). Designation of the all-Ukrainian referendum on the issues, determined by the above Article of the Constitution of Ukraine, belongs to the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 85.1.2 of the Fundamental Law of Ukraine).

The Autonomous Republic of Crimea is an inseparable constituent part of Ukraine and within the limits of its authorities, determined by the Constitution of Ukraine, decides the issues, ascribed to its competence (Article 134 of the Constitution of Ukraine).

The constitutional status of the Autonomous Republic of Crimea corresponds to the European Charter of Local Self-Government, ratified by the Law of Ukraine dated July 15, 1997 No. 452/97-VR, according to which the basic powers and responsibilities shall be prescribed by the constitution or by statute; local authorities shall, within the limits of the law, have full discretion to exercise their initiative with regard to any matter which is not excluded from their competence nor assigned to any other authority (paragraphs 1, 2 of Article 4).

Pursuant to the Constitution of Ukraine the competence of the Autonomous Republic of Crimea comprises organisation and conducting local referendums (Article 138.1.2) in the course, determined by the law of Ukraine (Article 92.1.20).

The Constitutional Court of Ukraine considers that the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, having adopted the Resolution, which envisages joining the Russian Federation as its subject, appeal to the President of the Russian Federation and to the Federal Assembly of the State Duma of the Russian Federation on the initiation of the procedure on joining the Russian Federation as a subject of the Russian Federation, submission of the above issues for the referendum, violated the constitutional principle of the territorial indivisibility of Ukraine and went beyond the limits of its competence, and thus, the Resolution does not correspond to Articles 1, 2, 5, 8, 19.2, 73, 85.1.3, 92.1.13, 92.1.18, 92.1.20, 132, 133, 134, 135, 137, 138 of the Constitution of Ukraine.

The Resolution also contradicts the fundamental principles of sovereignty and territorial indivisibility of the state, established in the international legal acts, in particular, the principle of mutual respect to the sovereign equality of each state, that comprises political independence, possibility to alter borders in accordance with international law in a peaceful way or by agreement. As a result of the effect of the above principles member states shall refrain from violation of territorial indivisibility or political independence of any state using force or assault or any other way, incompatible with the purposes of the United Nations, as well as from actions, directed against territorial indivisibility or unity of any member state (Charter of the United Nations, Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe of 1975, Framework Convention for the Protection of National Minorities of 1995).

Under the Resolution the Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea shall organise financial, logistical and other provision of conducting all-Crimean referendum. Given that the Resolution contradicts

the Constitution of Ukraine and according to Article 81.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» the activity of all bodies, established for conducting this referendum, and funding the measures to conduct the referendum shall be terminated, and the ballot papers and campaign materials – destroyed.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

To recognise as non-conforming to the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On conducting all-Crimean referendum» dated March 6, 2014 No. 1702-6/14.

To terminate the activities of the Commission of the Autonomous Republic of Crimea on conducting all-Crimean referendum, territorial and district committees, established to conduct the referendum.

The Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea shall terminate funding measures on conducting referendum, provide destruction of ballot papers, campaign materials.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки
Президента України, Голови Верховної Ради України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим
«Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим
і міста Севастополя»**

м. Київ

Справа № 1-15/2014

20 березня 2014 року

№ 3-рп/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича – доповідача, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14 (газета «Крымские известия», 2014 р., 12 березня).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14.

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим Постановою «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14 (далі – Постанова) затвердила Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя (далі – Декларація), спільно прийняту депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Севастопольської міської ради.

За змістом Декларації:

«1. У разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після референдуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління;

2. Республіка Крим буде демократичною, світською та багатонаціональною державою, яка зобов'язується підтримувати мир, міжнародну та міжконфесійну злагоду на своїй території;

3. Республіка Крим як незалежна і суверенна держава у разі відповідних результатів референдуму звернеться до Російської Федерації із пропозицією про прийняття Республіки Крим на підставі відповідного міждержавного договору до складу Російської Федерації як нового суб'єкта Російської Федерації».

2. Суб'єкт права на конституційне подання – виконуючий обов'язки Президента України, Голова Верховної Ради України – відповідно до статті 112, частини другої статті 137 Конституції України Указом Президента України від 14 березня 2014 року № 296 «Про зупинення дії Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 11 березня 2014 року № 1727-6/14 «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» зупинив дію Постанови й одночасно звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо її відповідності Конституції України (конституційності). Автор клопотання вважає, що Постанова не відповідає статтям 2, 73, пункту 2 частини першої статті 85, статтям 132, 133, 134 Конституції України, частинам першій, третій статті 1, частині першій статті 2, частинам першій, п'ятій статті 6, частині третій статті 18, частині першій статті 26 Конституції Автономної Республіки Крим, частині дев'ятій статті 10 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим». На думку виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України, діючи у спосіб,

що суперечить зазначеним нормам Конституції України та законів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим порушила також частини другу, третю статті 8, частину другу статті 19, статтю 135 Основного Закону України.

3. Вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Принцип верховенства Конституції України поширюється на всю територію України. Конституційний Суд України наголошує, що неухильне додержання органами державної влади та органами місцевого самоврядування Конституції та законів України є запорукою стабільності, підтримання громадського миру, злагоди в державі.

Україна є суверенна і незалежна держава, суверенітет якої поширюється на всю її територію; територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою; захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу (статті 1, 2, частина перша статті 17 Конституції України).

Згідно зі статтею 132 Конституції України територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. Зазначені конституційні принципи організації територіального устрою обумовлені формою державного устрою України як унітарної держави (підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014). Саме в такому статусі Україна як суверенна, унітарна держава є членом Організації Об'єднаних Націй.

Декларацією визначено, що «у разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після ре-

ферендуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління».

У Рішенні від 16 січня 2003 року № 1-рп/2003 у справі про Конституцію Автономної Республіки Крим Конституційний Суд України зазначив, що для Автономної Республіки Крим як адміністративно-територіальної одиниці України не притаманні державний суверенітет, власне громадянство та інші ознаки держави; межі Автономної Республіки Крим з іншими адміністративно-територіальними одиницями не є державними кордонами. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у цьому ж рішенні, поняття «державна територія» (територія України) і «територія відповідної адміністративно-територіальної одиниці», зокрема територія Автономної Республіки Крим, про яку йдеться у статті 7 Конституції Автономної Республіки Крим, хоча й взаємопов'язані, але за своїм змістом є різними; Конституція України встановлює, що суверенітет України поширюється на всю її територію (стаття 2); це є конституційним закріпленням територіального верховенства України (підпункт 1.4 пункту 1 мотивувальної частини).

Відповідно до частини другої статті 133 Основного Закону України Автономна Республіка Крим та місто Севастополь входять до складу України як окремі одиниці адміністративно-територіального устрою України; місто Севастополь не входить до складу Автономної Республіки Крим, має спеціальний статус, який визначається законом України (підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014).

За статтею 134 Конституції України Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання. Встановлений статтями 137, 138 Основного Закону України перелік питань, які належать до відання Автономної Республіки Крим, та питань, з яких вона здійснює нормативне регулювання, унеможливує вирішення нею питань, пов'язаних із територіальним устроєм, конституційним ладом та державним суверенітетом.

Зважаючи на викладене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що затвердження Постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим Декларації, прийнятої депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутатами Севастопольської міської ради, не належить до повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим і суперечить статтям 2, 8, 132, 133, 134, частині другій статті 135, статтям 137, 138 Конституції України.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає рішення та постанови, які не можуть суперечити Конституції і законам України (частина друга статті 135 Конституції України).

Таким чином, прийнявши Постанову, Верховна Рада Автономної Республіки Крим вийшла за межі повноважень, визначених Конституцією України, чим порушила частину другу статті 19 Основного Закону України.

3.2. У пункті 1 Декларації передбачено, що «у разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після референдуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління».

Однак Конституція та закони України, інші нормативно-правові акти, у тому числі Конституція Автономної Республіки Крим, затверджена Законом України від 23 грудня 1998 року № 350-XIV, а також міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, не містять поняття «народи Криму» та не розкривають його змісту. Саме тому використання у Декларації поняття «народи Криму» як узагальненого визначення громадян України, які проживають в Автономній Республіці Крим та в місті Севастополі, є безпідставним, а зазначене поняття є таким, що не відповідає Конституції України.

3.3. Згідно із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права народи мають право на самовизначення, яке не повинне тлумачитися як таке, що санкціонує або заохочує будь-які дії, які порушують чи підривають (повністю або частково) територіальну цілісність або політичну єдність суверенних і незалежних держав, які дотримуються принципу рівноправ'я і самовизначення народів і внаслідок цього мають уряди, які представляють інтереси всього народу на їх території без будь-яких відмінностей (Статут Організації Об'єднаних Націй, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, від 24 жовтня 1970 року, Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року).

Конституційний Суд України наголошує, що право на самовизначення на території Автономної Республіки Крим та в місті Севастополі було реалізовано їх жителями як невід'ємною частиною всього Українського народу під час всенародного голосування на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року. Враховуючи результати цього референдуму, Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей – 28 червня 1996 року прийняла Конституцію України, в якій, зокрема, проголосила Україну суверенною і незалежною державою (стаття 1) та закріпила принцип її територіальної цілісності (стаття 2).

Конституція України не передбачає права окремої частини громадян України (в тому числі і національних меншин) на одностороннє

самовизначення, в результаті якого відбудеться зміна території України як унітарної держави. Питання зміни кордонів України повинне вирішуватися на всеукраїнському референдумі, призначеному Верховною Радою України відповідно до статті 73, пункту 2 частини першої статті 85 Основного Закону України.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що, прийнявши Постанову «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14, Верховна Рада Автономної Республіки Крим порушила положення статті 73, пункту 2 частини першої статті 85 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14.

2. Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14, визнана неконституційною, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым
«О Декларации о независимости Автономной Республики Крым
и города Севастополя» по конституционному представлению
исполняющего обязанности Президента Украины,
Председателя Верховной Рады Украины**

г. Киев

20 марта 2014 года

№ 3-рп/2014

Дело № 1-15/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича – докладчика, **Сага** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14 (газета «Крымские известия», 2014 г., 12 марта) по конституционному представлению исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14.

Заслушав судью-докладчика Мельника Н.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Верховная Рада Автономной Республики Крым Постановлением «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14 (далее – Постановление) утвердила Декларацию о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя (далее – Декларация), совместно принятую депутатами Верховной Рады Автономной Республики Крым и Севастопольского городского совета.

По содержанию Декларации:

«1. В случае если в результате предстоящего 16 марта 2014 года прямого волеизъявления народов Крыма будет принято решение о вхождении Крыма, включая Автономную Республику Крым и город Севастополь, в состав России, Крым после референдума будет объявлен независимым и суверенным государством с республиканской формой правления.

2. Республика Крым будет демократическим, светским и многонациональным государством, которое обязуется поддерживать мир, межнациональное и межконфессиональное согласие на своей территории.

3. Республика Крым как независимое и суверенное государство в случае соответствующих результатов референдума обратится к Российской Федерации с предложением о принятии Республики Крым на основе соответствующего межгосударственного договора в состав Российской Федерации в качестве нового субъекта Российской Федерации».

2. Субъект права на конституционное представление – исполняющий обязанности Президента Украины, Председатель Верховной Рады Украины – в соответствии со статьей 112, частью второй статьи 137 Конституции Украины Указом Президента Украины от 14 марта 2014 года № 296 «О приостановлении действия Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым от 11 марта 2014 года № 1727-6/14 «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» приостановил действие Постановления и одновременно обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о его соответствии Конституции Украины (конституционности). Автор ходатайства считает, что Постановление не соответствует статьям 2, 73, пункту 2 части первой статьи 85, статьям 132, 133, 134 Конституции Украины, частям первой, третьей статьи 1, части первой статьи 2, частям первой, пятой статьи 6, части третьей статьи 18, части первой статьи 26 Конституции Автономной Республики Крым, части девятой статьи 10 Закона Украи-

ны «О Верховной Раде Автономной Республики Крым». По мнению исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины, действуя способом, который противоречит указанным нормам Конституции Украины и законов Украины, Верховная Рада Автономной Республики Крым нарушила также части вторую, третью статьи 8, часть вторую статьи 19, статью 135 Основного Закона Украины.

3. Решая поднятые в конституционном представлении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. В Украине признается и действует принцип верховенства права; Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей; нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия; органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 8, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

Принцип верховенства Конституции Украины распространяется на всю территорию Украины. Конституционный Суд Украины подчеркивает, что неуклонное соблюдение органами государственной власти и органами местного самоуправления Конституции и законов Украины является залогом стабильности, поддержания гражданского мира, согласия в государстве.

Украина есть суверенное и независимое государство, суверенитет которого распространяется на всю ее территорию; территория Украины в пределах существующей границы целостна и неприкосновенна; защита суверенитета и территориальной целостности Украины является важнейшей функцией государства, делом всего Украинского народа (статьи 1, 2, часть первая статьи 17 Конституции Украины).

Согласно статье 132 Конституции Украины территориальное устройство Украины основывается на принципах единства и целостности государственной территории, сочетания централизации и децентрализации в осуществлении государственной власти, сбалансированности и социально-экономического развития регионов, с учетом их исторических, экономических, экологических, географических и демографических особенностей, этнических и культурных традиций. Указанные конституционные принципы организации территориального устройства обусловлены формой государственного устройства Украины как унитарного государства (подпункт 4.3 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014). Именно в таком статусе Украина как суверенное, уни-

тарное государство является членом Организации Объединенных Наций.

Декларацией определено, что «в случае если в результате предстоящего 16 марта 2014 года прямого волеизъявления народов Крыма будет принято решение о вхождении Крыма, включая Автономную Республику Крым и город Севастополь, в состав России, Крым после референдума будет объявлен независимым и суверенным государством с республиканской формой правления».

В Решении от 16 января 2003 года № 1-рп/2003 по делу о Конституции Автономной Республики Крым Конституционный Суд Украины отметил, что для Автономной Республики Крым как административно-территориальной единицы Украины не характерны государственный суверенитет, собственное гражданство и иные признаки государства; границы Автономной Республики Крым с другими административно-территориальными единицами не являются государственными границами. По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в этом же решении, понятия «государственная территория» (территория Украины) и «территория соответствующей административно-территориальной единицы», в частности территория Автономной Республики Крым, о которой идет речь в статье 7 Конституции Автономной Республики Крым, хотя и взаимосвязаны, но по своему содержанию различны; Конституция Украины устанавливает, что суверенитет Украины распространяется на всю ее территорию (статья 2); это является конституционным закреплением территориального верховенства Украины (подпункт 1.4 пункта 1 мотивировочной части).

Согласно части второй статьи 133 Основного Закона Украины Автономная Республика Крым и город Севастополь входят в состав Украины как отдельные единицы административно-территориального устройства Украины; город Севастополь не входит в состав Автономной Республики Крым, имеет специальный статус, который определяется законом Украины (подпункт 4.3 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014).

Согласно статье 134 Конституции Украины Автономная Республика Крым является неотъемлемой составной частью Украины и в пределах полномочий, определенных Конституцией Украины, решает вопросы, отнесенные к ее ведению. Установленный статьями 137, 138 Основного Закона Украины перечень вопросов, относящихся к ведению Автономной Республики Крым, и вопросов, по которым она осуществляет нормативное регулирование, делает невозможным решение ею вопросов, связанных с территориальным устройством, конституционным строем и государственным суверенитетом.

Исходя из вышеизложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что утверждение Постановлением Верховной Рады Автономной Республики Крым Декларации, принятой депутатами Верховной Рады Автономной Республики Крым и депутатами Севастопольского городского совета, не относится к полномочиям Верховной Рады Автономной Республики Крым и противоречит статьям 2, 8, 132, 133, 134, части второй статьи 135, статьям 137, 138 Конституции Украины.

Верховная Рада Автономной Республики Крым в пределах своих полномочий принимает решения и постановления, которые не могут противоречить Конституции и законам Украины (часть вторая статьи 135 Конституции Украины).

Таким образом, приняв Постановление, Верховная Рада Автономной Республики Крым вышла за пределы полномочий, определенных Конституцией Украины, чем нарушила часть вторую статьи 19 Основного Закона Украины.

3.2. В пункте 1 Декларации предусмотрено, что «в случае если в результате предстоящего 16 марта 2014 года прямого волеизъявления народов Крыма будет принято решение о вхождении Крыма, включая Автономную Республику Крым и город Севастополь, в состав России, Крым после референдума будет объявлен независимым и суверенным государством с республиканской формой правления».

Однако Конституция и законы Украины, иные нормативно-правовые акты, в том числе Конституция Автономной Республики Крым, утвержденная Законом Украины от 23 декабря 1998 года № 350-XIV, а также международно-правовые акты, ратифицированные Украиной, не содержат понятия «народы Крыма» и не раскрывают его содержания. Именно поэтому использование в Декларации понятия «народы Крыма» как обобщенного определения граждан Украины, проживающих в Автономной Республике Крым и городе Севастополе, является безосновательным, а указанное понятие – не соответствующим Конституции Украины.

3.3. В соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права народы имеют право на самоопределение, которое не должно истолковываться как санкционирующее или поощряющее любые действия, нарушающие или подрывающие (полностью или частично) территориальную целостность или политическое единство суверенных и независимых государств, соблюдающих принцип равноправия и самоопределения народов и вследствие этого имеющих правительства, представляющие интересы всего народа на их территории без каких-либо различий (Устав Организации Объединенных Наций, Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в

соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, от 24 октября 1970 года, Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1975 года).

Конституционный Суд Украины подчеркивает, что право на самоопределение на территории Автономной Республики Крым и в городе Севастополе было реализовано их жителями как неотъемлемой частью всего Украинского народа во время всенародного голосования на всеукраинском референдуме 1 декабря 1991 года. Учитывая результаты этого референдума, Верховная Рада Украины от лица Украинского народа – граждан Украины всех национальностей – 28 июня 1996 года приняла Конституцию Украины, в которой, в частности, провозгласила Украину суверенным и независимым государством (статья 1) и закрепила принцип ее территориальной целостности (статья 2).

Конституция Украины не предусматривает право отдельной части граждан Украины (в том числе и национальных меньшинств) на одностороннее самоопределение, в результате чего произойдет изменение территории Украины как унитарного государства. Вопрос изменения границ Украины должен решаться на всеукраинском референдуме, назначенном Верховной Радой Украины согласно статье 73, пункту 2 части первой статьи 85 Основного Закона Украины.

Следовательно, Конституционный Суд Украины считает, что, приняв Постановление «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14, Верховная Рада Автономной Республики Крым нарушила положения статьи 73, пункта 2 части первой статьи 85 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14.

2. Постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» от 11 марта 2014 года № 1727-6/14, признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated March 20, 2014 No. 3-rp/2014 in the case upon the constitutional petition of the Acting President of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol»

The Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea by its Resolution «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» dated March 11, 2014 No. 1727-6/14 (hereinafter referred to as «the Resolution») approved the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol (hereinafter referred to as «the Declaration»), adopted by members of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol city council. According to the content of the Declaration:

– in case the result of the direct declaration of will of the peoples of the Crimea to take place on March 16, 2014, a decision will be adopted regarding Crimea's, including the Autonomous Republic of the Crimea and the city of Sevastopol, joining to the Russian Federation, after the referendum the Crimea will be proclaimed to be an independent and sovereign state with the republican form of government;

– the Republic of Crimea will be a democratic, secular and multinational state which is obliged to maintain peace and inter-ethnic and inter-confessional consent on its territory;

– in case of relevant results of the referendum the Republic of Crimea as an independent and sovereign state will turn to the Russian Federation with a proposal to accept the Autonomous Republic of Crimea on the basis of the appropriate interstate treaty into the Russian Federation as a new constituent entity of the Russian Federation.

Deciding on the constitutionality of the Resolution, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the following.

Ukraine is a sovereign and independent state, its sovereignty extends throughout its entire territory; the territory of Ukraine within its present

border is indivisible and inviolable; the protection of the sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine are the most important functions of the State and a matter of concern for all the Ukrainian people (Articles 1, 2, 17.1 of the Constitution of Ukraine).

The Constitutional Court of Ukraine referred to its Decision dated January 16, 2003 No. 1-рп/2003 in the case of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea, in which the Court had stated that: state sovereignty, own nationality and other features of the state are not inherent to the Autonomous Republic of Crimea as an administrative-territorial unit of Ukraine; borders of the Autonomous Republic of Crimea with other administrative and territorial units of Ukraine are not state borders; though the term «state territory» (territory of Ukraine) and «territory of the respective administrative-territorial unit», in particular the Autonomous Republic of Crimea, referred to in Article 7 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea are interrelated, yet their content differ; the Constitution of Ukraine stipulates that the sovereignty of Ukraine extends throughout its entire territory (Article 2); it is a constitutional stipulation of the territorial rule of Ukraine.

Under Article 133 of the Fundamental Law of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol are parts of Ukraine as separate units of the administrative-territorial order of Ukraine; the city of Sevastopol is not a part of the Autonomous Republic of Crimea, it has a special status which is determined by law.

According to Article 134 of the Constitution of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea is an inseparable constituent part of Ukraine and decides on the issues ascribed to its competence within the limits of authority determined by the Constitution of Ukraine. The list of issues, envisaged in Articles 137, 138 of the Fundamental Law of Ukraine, which belong to the authorities of the Autonomous Republic of Crimea and issues over which it exercises regulatory control, makes it impossible to resolve issues related to its territorial structure, constitutional order and state sovereignty.

In view the above, the Constitutional Court of Ukraine concluded that approval by the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea of the Declaration adopted by the deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the those of the Sevastopol city council, does not belong to the authorities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and contradicts Articles 2, 8, 132, 134, 135.2, 137, 138 of the Constitution of Ukraine. Therefore, having adopted the Resolution, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea exceeded the limits of authorities prescribed by the Constitution of Ukraine, thus violating Article 19.2 of the Fundamental Law of Ukraine.

In accordance with generally recognised principles and norms of international law, peoples have the right to self-determination, which should not be interpreted as authorising or encouraging any actions, which violate or undermine (fully or partially) territorial integrity or political unity of sover-

eign and independent states which support the principle of equality and self-determination of peoples and therefore governments which present interests of all the people on its territory without any kinds of distinctions (Charter of the United Nations, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations dated October 24, 1970, the Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe of 1975).

The Constitutional Court of Ukraine stressed that the right to self-determination in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol was implemented by their residents as an integral part of the entire Ukrainian people during popular voting in national referendum on December 1, 1991. Taking into account the results of this referendum, the Verkhovna Rada of Ukraine on behalf of whole Ukrainian people – citizens of Ukraine of all nationalities on June 28, 1996 adopted the Constitution of Ukraine, in which, in particular, proclaimed that Ukraine is a sovereign and independent state (Article 1) and enshrined the principles of the territorial integrity (Article 2).

The Constitution of Ukraine does not provide for a right of a separate part of the citizens of Ukraine (including national minorities) on the unilateral self-determination, which would result in the change of the territory of Ukraine as a unitary state. The issue of changing the borders should be decided on the all-Ukrainian referendum, designated by the Verkhovna Rada of Ukraine according to Articles 73, 85.1.2 of the Fundamental Law of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine considers that by adopting this Resolution, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea violated the provisions of Articles 73, 85.1.2 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» dated March 11, 2014 No. 1727-6/14 as non-conforming to the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням громадянина
Рейніша Леоніда Валерійовича
щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої
статті 293 Цивільного процесуального кодексу України
у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої
статті 129 Конституції України, частини другої статті 293
Цивільного процесуального кодексу України**

м. Київ
22 квітня 2014 року
№ 4-рп/2014

Справа № 1-5/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича – доповідача, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (далі – Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Кодексу.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Рейніша Л.В.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М.П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – громадянин Рейніш Л.В. – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положенням пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України в аспекті того, чи підлягають окремому апеляційному оскарженню ухвали суду першої інстанції, не зазначені в частині першій статті 293 Кодексу.

Необхідність в офіційному тлумаченні названих положень Конституції України та Кодексу Рейніш Л.В., посиляючись на долучені до конституційного звернення копії судових рішень, обґрунтовує неоднозначним застосуванням судами загальної юрисдикції положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу. Зі змісту доданих копій рішень вбачається, що в одних випадках суди приймали до розгляду скарги на ухвали суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення, зазначаючи, що ці ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, а в інших – відмовляли в такому розгляді виходячи з того, що вказані ухвали не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, а заперечення на них включаються до апеляційної скарги на рішення суду. У зв'язку з цим Конституційний Суд України вважає за необхідне дати офіційне тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Кодексу.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушене в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (частина перша статті 8, стаття 21, частина перша статті 24 Конституції України).

Права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина перша, друга статті 55 Основного Закону України). Відмова суду в прийнятті позовних заяв, скарг, оформлених відповідно до процесуального закону, є порушенням права на судовий захист, яке за статтею 64 Конституції України не може бути обмежене (абзац другий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010).

У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року передбачено, що усі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист законом (абзац перший статті 26).

2.2. Здійснення судочинства на засадах, визначених в Основному Законі України, – це конституційна гарантія права кожного на судовий захист. Однією з таких засад є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України). У Рішенні від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 Конституційний Суд України зазначив, що можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанції є складовою права особи на судовий захист; перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини).

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) не вимагає від держав засновувати апеляційні або касаційні суди. Разом з тим там, де такі суди існують, гарантії, що містяться в статті 6 Конвенції, повинні відповідати, зокрема, забезпеченню ефективного доступу до цих судів для того, щоб учасники судового процесу могли отримати рішення, яке стосується їх «цивільних прав та обов'язків» (пункт 65 Рішення у справі «Гофман проти Німеччини» від 11 жовтня 2001 року та пункт 122 Рішення у справі «Кудла проти Польщі» від 26 жовтня 2000 року).

Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду конкретизовано в главах 1, 2 розділу V Кодексу, якими врегульовано процедуру перегляду рішень та ухвал суду в цивільному судочинстві. Зокрема, у частині першій статті 293 Кодексу міститься перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Згідно з частиною другою статті 293 Кодексу заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду. Аналіз положень цих статей дає підстави для висновку, що вони встановлюють особливості оскарження ухвал суду першої інстанції, а саме – разом із рішенням суду або окремо від нього.

За правовою позицією Конституційного Суду України положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, визначених законом, необхідно розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали, за винятком випадків,

коли таке оскарження заборонено законом (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010, абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 28 квітня 2010 року № 12-рп/2010, абзац четвертий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 8 липня 2010 року № 18-рп/2010); перелік ухвал суду першої інстанції, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, наведений у статті 293 Кодексу, не є вичерпним (абзац перший підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010).

2.3. Згідно з пунктом 10 частини першої статті 293 Кодексу окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо внесення виправлень у рішення.

Досліджуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України враховує, що особливістю ухвал суду першої інстанції щодо внесення виправлень у рішення або відмови у внесенні виправлень є те, що суд може постановити їх у будь-який час, зокрема й після набрання рішенням законної сили. За цих умов такі ухвали суду першої інстанції фактично не можуть бути оскаржені разом із рішенням суду.

Крім того, відсутність можливості апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення окремо від рішення суду у випадку, якщо наявні у тексті судового рішення неточності (арифметичні помилки чи описки) стосуються істотних обставин, може ускладнити або навіть унеможливити виконання судового рішення. Конституційний Суд України зазначав, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначені у законі дії, спрямовані на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012); невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012). Відповідно до практики Європейського суду з прав людини право на виконання судового рішення є складовою права на судовий захист, передбаченого статтею 6 Конвенції, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як невід'ємна частина судового розгляду (пункт 43 Рішення у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 року).

Конституційний Суд України вважає, що можливість апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення в такому самому порядку, як і ухвал щодо вне-

сення виправлень у рішення, узгоджується зі справедливістю як складовою принципу верховенства права та визначеними в частині третій статті 129 Конституції України основними засадами судочинства, зокрема рівністю усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом.

Отже, положення пункту 10 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Кодексу необхідно розуміти так, що ухвали суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України необхідно розуміти так, що апеляційному оскарженню окремо від рішення суду підлягають ухвали суду першої інстанції як про внесення виправлень у рішення, так і про відмову у внесенні виправлень у рішення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения пункта 10
части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины
во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129
Конституции Украины, части второй статьи 293
Гражданского процессуального кодекса Украины
по конституционному обращению гражданина
Рейниша Леонида Валерьевича**

г. Киев
22 апреля 2014 года
№ 4-рп/2014

Дело № 1-5/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева Василия Дмитриевича**, **Вдовиченко Сергея Леонидовича**, **Гультая Михаила Мирославовича**, **Запорожца Михаила Петровича** – докладчика, **Мельника Николая Ивановича**, **Саа Сергея Владимировича**, **Слиденко Игоря Дмитриевича**, **Стецюка Петра Богдановича**, **Тупицкого Александра Николаевича**, **Шевчука Станислава Владимировича**, **Шишкина Виктора Ивановича**,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения пункта 10 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины (далее – Кодекс) во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Кодекса по конституционному обращению гражданина Рейниша Леонида Валерьевича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Рейниша Л.В.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положения пункта 10 части первой статьи 293 Кодекса.

Заслушав судью-докладчика Запорожца М.П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Субъект права на конституционное обращение – гражданин Рейниш Л.В. – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатай-

ством дать официальное толкование положений части второй статьи 293 Кодекса во взаимосвязи с положением пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины в аспекте того, подлежат ли отдельному апелляционному обжалованию определения суда первой инстанции, не указанные в части первой статьи 293 Кодекса.

Необходимость в официальном толковании названных положений Конституции Украины и Кодекса Рейниш Л.В., ссылаясь на приобретенные к конституционному обращению копии судебных решений, обосновывает неоднозначным применением судами общей юрисдикции положения пункта 10 части первой статьи 293 Кодекса. Из содержания приложенных копий решений усматривается, что в одних случаях суды принимали к рассмотрению жалобы на определения суда первой инстанции об отказе во внесении исправлений в решения, отмечая, что эти определения могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда, а в других – отказывали в таком рассмотрении исходя из того, что указанные определения не подлежат обжалованию отдельно от решения суда, а возражения на них включаются в апелляционную жалобу на решение суда. В связи с этим Конституционный Суд Украины считает необходимым дать официальное толкование положения пункта 10 части первой статьи 293 Кодекса во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Кодекса.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятый в конституционном обращении вопрос, исходит из следующего.

2.1. В Украине признается и действует принцип верховенства права; права и свободы человека неотчуждаемы и нерушимы; граждане имеют равные конституционные права и свободы и равны перед законом (часть первая статьи 8, статья 21, часть первая статьи 24 Конституции Украины).

Права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (часть первая, вторая статьи 55 Основного Закона Украины). Отказ суда в принятии исковых заявлений, жалоб, оформленных в соответствии с процессуальным законом, является нарушением права на судебную защиту, которое согласно статье 64 Конституции Украины не может быть ограничено (абзац второй подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 27 января 2010 года № 3-рп/2010).

В Международном пакте о гражданских и политических правах 1966 года предусмотрено, что все люди равны перед законом и име-

ют право без всякой дискриминации на равную защиту законом (абзац первый статьи 26).

2.2. Осуществление судопроизводства по принципам, определенным в Основном Законе Украины, – это конституционная гарантия права каждого на судебную защиту. Одним из таких принципов является обеспечение апелляционного и кассационного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом (пункт 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины). В Решении от 11 декабря 2007 года № 11-рп/2007 Конституционный Суд Украины отметил, что возможность обжалования судебных решений в судах апелляционной и кассационной инстанций является составляющей права лица на судебную защиту; пересмотр судебных решений в апелляционном и кассационном порядке гарантирует восстановление нарушенных прав и охраняемых законом интересов человека и гражданина (абзац третий подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части).

В соответствии с практикой Европейского суда по правам человека пункт 1 статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года (далее – Конвенция) не требует от государств учреждать апелляционные или кассационные суды. Вместе с тем там, где такие суды существуют, гарантии, содержащиеся в статье 6 Конвенции, должны соответствовать, в частности, обеспечению эффективного доступа в эти суды с тем, чтобы участники судебного процесса могли получить решение, касающееся их «гражданских прав и обязанностей» (пункт 65 Решения по делу «Гофман против Германии» от 11 октября 2001 года и пункт 122 Решения по делу «Кудла против Польши» от 26 октября 2000 года).

Принцип обеспечения апелляционного и кассационного обжалования решения суда конкретизирован в главах 1, 2 раздела V Кодекса, которыми урегулирована процедура пересмотра решений и определений суда в гражданском судопроизводстве. В частности, часть первая статьи 293 Кодекса содержит перечень определений суда первой инстанции, которые могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда. Согласно части второй статьи 293 Кодекса возражения на определения, не подлежащие обжалованию отдельно от решения суда, включаются в апелляционную жалобу на решение суда. Анализ положений данных статей дает основания для вывода, что они устанавливают особенности обжалования определений суда первой инстанции, а именно – вместе с решением суда или отдельно от него.

По правовой позиции Конституционного Суда Украины положение пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины об обеспечении апелляционного обжалования решения суда, кроме случаев, определенных законом, следует понимать как то, что в гражданском процессе апелляционному обжалованию подлежат определения,

за исключением случаев, когда такое обжалование запрещено законом (абзац седьмой подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 27 января 2010 года № 3-рп/2010, абзац четвертый подпункта 2.2 пункта 2 мотивировочной части Решения от 28 апреля 2010 года № 12-рп/2010, абзац четвертый подпункта 2.1 пункта 2 мотивировочной части Решения от 8 июля 2010 года № 18-рп/2010); перечень определений суда первой инстанции, которые могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда, приведенный в статье 293 Кодекса, не является исчерпывающим (абзац первый подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 27 января 2010 года № 3-рп/2010).

2.3. Согласно пункту 10 части первой статьи 293 Кодекса отдельно от решения суда могут быть обжалованы в апелляционном порядке определения суда первой инстанции о внесении исправлений в решение.

Исследуя поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины учитывает, что особенностью постановлений суда первой инстанции о внесении исправлений в решение или об отказе во внесении исправлений является то, что суд может постановить их в любое время, в частности и после вступления решения в законную силу. При этих условиях такие определения суда первой инстанции фактически не могут быть обжалованы вместе с решением суда.

Кроме того, отсутствие возможности апелляционного обжалования определений суда первой инстанции об отказе во внесении исправлений в решение отдельно от решения суда в случае, если имеющиеся в тексте судебного решения неточности (арифметические ошибки или опiski) касаются существенных обстоятельств, может усложнить или даже сделать невозможным исполнение судебного решения. Конституционный Суд Украины отмечал, что исполнение судебного решения является неотъемлемой составляющей права каждого на судебную защиту и охватывает, в частности, определенные в законе действия, направленные на защиту и возобновление нарушенных прав, свобод, законных интересов физических и юридических лиц, общества, государства (абзац третий пункта 2 мотивировочной части Решения от 13 декабря 2012 года № 18-рп/2012); неисполнение судебного решения угрожает сущности права на справедливое рассмотрение судом (абзац второй пункта 3 мотивировочной части Решения от 25 апреля 2012 года № 11-рп/2012). Согласно практике Европейского суда по правам человека право на исполнение судебного решения является составляющей права на судебную защиту, предусмотренного статьей 6 Конвенции, для целей которой исполнение решения, принятого любым судом, должно расцениваться как неотъемлемая часть судебного разбирательства (пункт 43 Решения по делу «Шмалько против Украины» от 20 июля 2004 года).

Конституционный Суд Украины считает, что возможность апелляционного обжалования определений суда первой инстанции об отказе во внесении исправлений в решение в таком же порядке, как и определений о внесении исправлений в решение, согласуется со справедливостью как составляющей принципа верховенства права и определенными в части третьей статьи 129 Конституции Украины основными принципами судопроизводства, в частности равенством всех участников судебного процесса перед законом и судом, обеспечением апелляционного и кассационного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом.

Следовательно, положение пункта 10 части первой статьи 293 Кодекса во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Кодекса следует понимать как то, что определения суда первой инстанции об отказе во внесении исправлений в решение могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положения пункта 10 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины следует понимать как то, что апелляционному обжалованию отдельно от решения суда подлежат определения суда первой инстанции как о внесении исправлений в решение, так и об отказе во внесении исправлений в решение.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court No. 4-rp/2014 dated April 22, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Leonid Valeriiovych Reinish on the official interpretation of the provisions of Article 293.1.10 of the Code of Civil Procedure in conjunction with the

provisions of Article 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, Article 293.2 of the Code of Civil Procedure

Subject of the right to constitutional appeal – citizen Reinish L.V. – applied to the Constitutional Court for the official interpretation of the provisions of Article 293.2 of the Code of Civil Procedure (hereinafter referred to as «the Code») in conjunction with the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution in terms whether rulings of courts of first instance which are not specified in Article 293.1 of the Code are subjected to separate challenge in appellate instance.

Human and citizen's rights and freedoms are protected by court; everyone is guaranteed the right to appeal against decisions, actions or omissions of public authorities, local authorities, officers and employees (Articles 55.1, 55.2 of the Basic Law). Court's refusal in admitting claims, complaints, issued in accordance with the procedural law is a violation of the right to judicial protection, which, under Article 64 of the Constitution, can not be restricted.

Realisation of judicial proceedings on principles defined in the Constitution is the constitutional guarantee of everyone's right to judicial protection. One of these principles is to ensure the appeal and cassation appeal against court decision, except in cases established by law (Article 129.3.8 of the Constitution).

The principle of ensuring the appeal and cassation appeal of court's decision is specified in Chapters 1, 2 of Section V of the Code, which regulates the procedure for review of court's decisions and rulings in civil proceedings. In particular, Article 293.1 of the Code provides for a list of decisions of courts of first instance which may be challenged in appeal separately from the court decision. According to Article 293.2 of the Code, objections to rulings that may not be appealed separately from court decision shall be included into the appellate claim against the court decision. Analysis of the provisions of these articles gives grounds to conclude that they set forth specific features of appealing rulings of courts of first instance, namely along with court decision or apart from it.

According to the legal position of the Constitutional Court, the provisions of Article 129.3.8 of the Constitution on ensuring challenge in appeal of court decision, except in cases determined by law, should be understood as reading that rulings in civil proceedings may be appealed except in cases when such appeal is prohibited by law; the list of court rulings of first instance, which may be appealed separately from court decision, specified in Article 293 of the Code, is not exhaustive.

Under Article 293.10 of the Code apart from court decision rulings of courts of first instance on introducing corrections in the decision may be appealed.

The Constitutional Court considers, that a specific feature of rulings of courts of first instance on corrections made into the decision or refusal to make them is that the court may render them at any time, including after the decision enters into force. Under these conditions, such rulings of the

court of first instance actually may not be appealed together with the court decision.

In addition, lack of possibility of challenging in appeal the decisions of courts of first instance on refusal to make corrections in these decisions separately from the court decision in cases when errors existing in the text of court decision (arithmetic or clerical errors) relate to substantial circumstances, may complicate or even prevent the enforcement of court decision. The Constitutional Court has previously stated that enforcement of court decision is an integral part of everyone's right to judicial protection and include, in particular, actions aimed at the protection and restoration of violated rights, freedoms and lawful interests of individuals and legal entities, society and the state determined by law; failure to execute a court decision threatens the essence of the right to a fair trial by the court.

The Constitutional Court considers that the possibility of challenging in appeal of rulings of court of first instance on refusal to make corrections in the decision in the same manner as in rulings on making corrections to the decision is in line with justice as part of the principle of the rule of law and basic principles of justice, in particular equality of all participants of a trial before law and the court, ensuring appeal and cassation appeal against the decision of the court, except in cases established by law, specified in Article 129.3 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal the provisions of Article 293.1.10 of the Code of Civil Procedure in conjunction with Article 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, Article 293.2 of the Code of Civil Procedure should be understood as reading that rulings of courts of first instance both on introducing corrections to the decisions as well as on refusal to make such corrections are subjected to challenge in the appellate instance separately from the court decision.

References:

Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Hoffmann v. Germany», October 11, 2001;

Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Kudla v. Poland», October 26, 2000;

Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Shmalko v. Ukraine», July 20, 2004;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated December 11, 2007 No. 11-рп/2007;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated January 27, 2010 No. 3-рп/2010;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated April 28, 2010 No. 12-рп/2010;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 8, 2010 No. 18-рп/2010.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 101 народного депутата України
щодо офіційного тлумачення положень
частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України
у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV
«Перехідні положення» Конституції України
(справа про строк, на який обирається Президент України)**

*м. Київ
15 травня 2014 року
№ 5-рп/2014*

Справа № 1-19/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича – доповідача, **Шапталі** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України стосовно визначення строку, на який обирається Президент України на позачергових виборах.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 101 народного депутата України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Конституції України, зумовлена неоднозначним розумінням визначення строку, на який обирається Президент України на позачергових виборах.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П.Б. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції науковців Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Києво-Могилянська академія», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання – 101 народний депутат України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України стосовно визначення строку повноважень Президента України, обраного на позачергових виборах.

Практичну необхідність в офіційній інтерпретації вказаних положень Конституції України суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує неоднозначним розумінням строку, на який обирається Президент України на позачергових виборах, оскільки від вирішення цього питання залежить можливість реалізації конституційного права громадян України на участь у виборах Президента України. Автори клопотання вважають, що положення пункту 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України за певних обставин можуть призвести до ситуації, коли Президент України, обраний на позачергових виборах, здійснюватиме свої повноваження в межах іншого строку, ніж це передбачено частиною першою статті 103 Конституції України.

2. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України). Україна є республікою; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частини перша, друга статті 5 Конституції України).

Конституційний Суд України в Рішенні від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013 вказав, що істотне значення для функціонування демократичної держави, гарантування її республіканських засад має встановлений Основним Законом України порядок формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема періодичність проведення виборів до них (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини).

Вибори як форму здійснення народного волевиявлення визначає стаття 69 Основного Закону України.

2.2. Відповідно до статті 102 Конституції України Президент України є главою держави і виступає від її імені, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

В Основному Законі України встановлено строк, на який обирається Президент України (частина перша статті 103), врегульовано питання щодо призначення і проведення чергових та позачергових виборів Президента України (пункт 7 частини першої статті 85, частина п'ята статті 103).

У частині першій статті 103 Конституції України визначено, що Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Згідно з частиною п'ятою цієї статті чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України; у разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період дев'яноста днів з дня припинення повноважень. Президент України, обраний на позачергових виборах, складає присягу у п'ятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів (частина четверта статті 104 Конституції України).

Таким чином, виходячи з Основного Закону України главу держави може бути обрано як на чергових, так і на позачергових виборах. Конституційний Суд України наголошує, що положення статті 103 Конституції України та інших її статей, які визначають конституційно-правовий статус Президента України, не містять норм, які встановлювали б інший строк, крім п'ятирічного, на який громадяни України можуть обирати главу держави, незалежно від виду виборів (чергових або позачергових).

Отже, закріплений частиною першою статті 103 Основного Закону України п'ятирічний строк – єдиний конституційно встановлений строк, на який обирається Президент України. Цей строк однаковою мірою поширюється як на Президента України, обраного на чергових виборах, так і на Президента України, обраного на позачергових виборах.

3. Відповідно до пункту 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України «чергові вибори Президента України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю березня 2015 року». Цим пунктом було доповнено розділ XV «Перехідні положення» Конституції України згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952-VI.

Конституційний Суд України вважає, що пунктом 16 розділ XV «Перехідні положення» Конституції України було доповнено для унормування конкретної ситуації, що виникла у зв'язку із внесенням змін до Конституції України стосовно правового регулювання виборів Президента України та необхідністю встановлення (після проведення виборів глави держави 17 січня 2010 року) дати наступних чергових виборів Президента України, а саме в останню неділю березня 2015 року. Аналіз змісту положень цього пункту дає підстави для висновку, що ними визначено дату лише наступних чергових виборів Президента України, і ці положення не поширюються на правовідносини щодо позачергових виборів глави держави. Отже, проведення позачергових виборів Президента України до останньої неділі березня 2015 року унеможливорює застосування пункту 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, оскільки його положення втрачають функціональне призначення і взаємозв'язок з положеннями частин першої, п'ятої статті 103 Основного Закону України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України необхідно розуміти так, що Президент України обирається громадянами України на позачергових, як і на чергових, виборах строком на п'ять років.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений частей первой, пятой статьи 103 Конституции Украины в системной связи с пунктом 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины по конституционному представлению 101 народного депутата Украины (дело о сроке, на который избирается Президент Украины)

г. Киев
15 мая 2014 года
№ 5-рп/2014

Дело № 1-19/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича – докладчика, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений частей первой, пятой статьи 103 Конституции Украины в системной связи с пунктом 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины относительно определения срока, на который избирается Президент Украины на внеочередных выборах, по конституционному представлению 101 народного депутата Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 101 народного депутата Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании указанных положений Конституции Украины, обусловленная неоднозначным пониманием определения срока, на который избирается Президент Украины на внеочередных выборах.

Заслушав судью-докладчика Стецюка П.Б. и исследовав материалы дела, в том числе позиции научных работников Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национального университе-

та «Одесская юридическая академия», Национального университета «Киево-Могилянская академия», Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Субъект права на конституционное представление – 101 народный депутат Украины – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений частей первой, пятой статьи 103 Конституции Украины в системной связи с пунктом 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины относительно определения срока полномочий Президента Украины, избранного на внеочередных выборах.

Практическую необходимость в официальной интерпретации указанных положений Конституции Украины субъект права на конституционное представление обосновывает неоднозначным пониманием срока, на который избирается Президент Украины на внеочередных выборах, поскольку от решения этого вопроса зависит возможность реализации конституционного права граждан Украины на участие в выборах Президента Украины. Авторы ходатайства считают, что положения пункта 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины при определенных обстоятельствах могут привести к ситуации, когда Президент Украины, избранный на внеочередных выборах, будет осуществлять свои полномочия в пределах иного срока, чем это предусмотрено частью первой статьи 103 Конституции Украины.

2. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина есть демократическое, правовое государство, в котором признается и действует принцип верховенства права (статья 1, часть первая статьи 8 Основного Закона Украины). Украина является республикой; носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ, который осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть первая, вторая статьи 5 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины в Решении от 29 мая 2013 года № 2-рп/2013 указал, что существенное значение для функционирования демократического государства, гарантирования его республиканских основ имеет установленный Основным Законом Украины порядок формирования органов государственной власти и органов местного самоуправления, в частности периодичность проведения выборов в них (абзац первый пункта 3 мотивировочной части).

Выборы как форму осуществления народного волеизъявления определяет статья 69 Основного Закона Украины.

2.2. Согласно статье 102 Конституции Украины Президент Украины является главой государства и выступает от его имени, гарантом государственного суверенитета, территориальной целостности Украины, соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина.

В Основном Законе Украины установлен срок, на который избирается Президент Украины (часть первая статьи 103), урегулированы вопросы относительно назначения и проведения очередных и внеочередных выборов Президента Украины (пункт 7 части первой статьи 85, часть пятая статьи 103).

В части первой статьи 103 Конституции Украины определено, что Президент Украины избирается гражданами Украины на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет. Согласно части пятой данной статьи очередные выборы Президента Украины проводятся в последнее воскресенье марта пятого года полномочий Президента Украины; в случае досрочного прекращения полномочий Президента Украины выборы Президента Украины проводятся в период девяноста дней со дня прекращения полномочий. Президент Украины, избранный на внеочередных выборах, приносит присягу в пятидневный срок после официального объявления результатов выборов (часть четвертая статьи 104 Конституции Украины).

Таким образом, исходя из Основного Закона Украины глава государства может быть избран как на очередных, так и на внеочередных выборах. Конституционный Суд Украины подчеркивает, что положения статьи 103 Конституции Украины и других ее статей, определяющие конституционно-правовой статус Президента Украины, не содержат норм, которые устанавливали бы иной срок, кроме пятилетнего, на который граждане Украины могут избирать главу государства, независимо от вида выборов (очередных или внеочередных).

Следовательно, закрепленный частью первой статьи 103 Основного Закона Украины пятилетний срок – единственный конституционно установленный срок, на который избирается Президент Украины. Данный срок в одинаковой степени распространяется как на Президента Украины, избранного на очередных выборах, так и на Президента Украины, избранного на внеочередных выборах.

3. Согласно пункту 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины «очередные выборы Президента Украины после восстановления положений Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года по Решению Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2010 года № 20-рп/2010 по делу о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины проводятся в последнее воскресенье марта 2015 года». Этим пунктом был дополнен

раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины согласно Закону Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 1 февраля 2011 года № 2952-VI.

Конституционный Суд Украины считает, что пунктом 16 раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины был дополнен для унормирования конкретной ситуации, возникшей в связи с внесением изменений в Конституцию Украины относительно правового регулирования выборов Президента Украины и необходимостью установления (после проведения выборов главы государства 17 января 2010 года) даты следующих очередных выборов Президента Украины, а именно в последнее воскресенье марта 2015 года. Анализ содержания положений данного пункта дает основания для вывода, что ими определена дата лишь следующих очередных выборов Президента Украины и эти положения не распространяются на правоотношения относительно внеочередных выборов главы государства. Следовательно, проведение внеочередных выборов Президента Украины до последнего воскресенья марта 2015 года делает невозможным применение пункта 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины, поскольку его положения утрачивают функциональное назначение и взаимосвязь с положениями частей первой, пятой статьи 103 Основного Закона Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, частью первой статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Положения частей первой, пятой статьи 103 Конституции Украины следует понимать как то, что Президент Украины избирается гражданами Украины на внеочередных, как и на очередных, выборах сроком на пять лет.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Summary to the Decision of the Constitutional Court dated May 15, 2014 No. 5-rp/2014 in the case upon the constitutional petition of 101 People's Deputies of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of Articles 103.1 and 103.5 of the Constitution in system conjunction with item 16 of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution (case on the term which the President of Ukraine is elected for)

According to Article 102 of the Constitution the President of Ukraine is the Head of State and acts in its name. The President of Ukraine is the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution of Ukraine and human and citizens' rights and freedoms.

Article 103.1 of the Constitution determines that the President of Ukraine is elected by the citizens of Ukraine for a five-year term, on the basis of universal, equal and direct suffrage, by secret ballot. According to Article 103.5 regular elections of the President of Ukraine are held on the last Sunday of March of the fifth year of the term of authority of the President of Ukraine. In the event of pre-term termination of authority of the President of Ukraine, elections of the President of Ukraine are held within ninety days from the date of termination of the authority. The President of Ukraine, elected at extraordinary elections, takes the oath within five days after the official announcement of the election results (Article 104.4 of the Constitution).

Proceeding from the Basic Law, the Head of State can be elected at extraordinary and regular elections. Article 103 of the Constitution and its other articles that define the constitutional and legal status of the President of Ukraine do not contain provisions that would set another period than five years, for which citizens of Ukraine may elect Head of State, regardless of the type of elections (regular or extraordinary).

Therefore, a five-year term enshrined in Article 103.1 of the Basic Law is the only constitutionally established term for which the President of Ukraine is elected. This term applies equally to both President of Ukraine, elected at the regular elections, and President of Ukraine, elected at extraordinary elections.

According to item 16 of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution, «the presidential elections in Ukraine after the restoration of the Constitution of Ukraine as amended on June 28, 1996 by the decision of the Constitutional Court of September 30, 2010 No. 20-rp/2010 in the case on compliance procedures for amending the Constitution of Ukraine shall be held on the last Sunday of March 2015». This item supplemented Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution in accordance with the Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine on Holding Regular Elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Re-

public of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City» dated February 1, 2011 No. 2952-VI.

Item 16 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution was supplemented in order to regulate particular situation that had arisen in view of the amendment of the Constitution with respect to legal regulation of the elections of the President of Ukraine and the need to set (after elections of the Head of State on January 17, 2010) the date of the next regular elections of the President of Ukraine, namely on the last Sunday of March 2015. Analysis of the content of the provisions of this item gives grounds to conclude that they had fixed the date of the next regular elections of the President of Ukraine only, and these provisions do not apply to the legal relations related to extraordinary elections of the Head of State. Therefore, conducting extraordinary elections of the President of Ukraine before the last Sunday of March 2015 prevents application of item 16 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution, since its provisions lose their functional purpose and interconnection with the provisions of Articles 103.1 and 103.5 of the Basic Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of Articles 103.1 and 103.5 of the Constitution shall be understood as reading that the President of Ukraine is elected at extraordinary elections by the citizens of Ukraine for a five-year term as at regular elections.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням громадянина
Скорохода Василя Васильовича щодо офіційного тлумачення
словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься
в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР**

м. Київ
11 червня 2014 року
№ 6-рп/2014

Справа № 1-2/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича – доповідача, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Сага** Сергія Володимировича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Скорохода Василя Васильовича щодо офіційного тлумачення словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР (далі – Кодекс).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Скорохода В.В.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься в абзаці шостому статті 125 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Гультая М.М. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції, які висловили Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Міністерство юстиції України, Міністерство соціальної політики України, Пенсійний фонд України, науковці Державної установи «Інститут геронтології ім. Д.Ф. Чеботарьова НАМН України», Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Львівського національного університету імені Івана Франка, Науково-дослідного інституту праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України і Національної академії наук України,

Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного університету «Одеська юридична академія», Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Скороход В.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення словосполучення «пенсіонерів по старості», що міститься в абзаці шостому статті 125 Кодексу, який передбачає віднесення пенсіонерів по старості до переліку осіб, яких не може бути виселено з службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення, в аспекті питання, чи є пенсіонерами по старості особи, яким відповідно до статті 55 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ зі змінами (далі – Закон № 796) призначена пенсія із зменшенням пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV зі змінами (далі – Закон № 1058).

Автор клопотання, посилаючись на судові рішення, вказує, що в одних випадках суди, застосовуючи положення абзацу шостого статті 125 Кодексу, не визнавали осіб, яким пенсія призначалася із зменшенням пенсійного віку, пенсіонерами по старості і виселяли їх з службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення, а в інших випадках – відмовляли у задоволенні позовів про виселення таких пенсіонерів з наданих їм у користування службових жилих приміщень, вважаючи їх пенсіонерами по старості.

Неоднозначне застосування судами України словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься в абзаці шостому статті 125 Кодексу, на думку Скорохода В.В., порушує його право на житло, встановлене статтею 47 Основного Закону України.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з того, що Україну проголошено соціальною, правовою державою, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини визначено головним обов'язком держави.

Згідно зі статтею 47 Конституції України кожен має право на житло; держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду; громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону; ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Право на житло передбачено в міжнародно-правових актах Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи. У Загальній декларації прав людини 1948 року визначено, що кожна людина має право на житло (пункт 1 статті 25). У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року держави-учасниці визнали право кожного на достатній життєвий рівень, у тому числі на житло (пункт 1 статті 11).

Зазначене право наведено в пункті 31 частини I та конкретизовано у статті 31 частини II Європейської соціальної хартії (переглянутої) 1996 року (далі – Хартія), ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 14 вересня 2006 року № 137-V. Відповідно до статті 31 частини II Хартії держави зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на сприяння доступу до житла належного рівня; встановлювати на житло ціни, доступні для малозабезпечених осіб.

2.1. Право на житло здійснюється громадянам у порядку, визначеному Кодексом, законами та іншими нормативно-правовими актами України. З метою забезпечення цього права в житловому законодавстві України передбачено надання службових жилих приміщень. Такі приміщення призначаються для заселення громадянами, які у зв'язку з характером їх трудових відносин повинні проживати за місцем роботи або поблизу від нього (частина перша статті 118 Кодексу). У статті 124 Кодексу визначено, що робітники і службовці, що припинили трудові відносини з підприємством, установою, організацією, підлягають виселенню з службового жилого приміщення з усіма особами, які з ними проживають, без надання іншого жилого приміщення. Разом з тим абзацом шостим статті 125 Кодексу встановлено, що без надання іншого жилого приміщення у випадках, зазначених у його статті 124, не може бути виселено, зокрема, пенсіонерів по старості.

У законодавстві СРСР використовувалися поняття «пенсія по старості» та «пенсіонер по старості», системний аналіз яких дає підстави стверджувати, що пенсіонерами по старості вважалися особи, яким призначалася пенсія за віком, у тому числі на пільгових умовах та із зменшенням пенсійного віку.

2.2. В Україні правове регулювання відносин пенсійного забезпечення здійснюється на підставі Основного Закону України, відповідно до якого виключно законами України визначаються форми і види пенсійного забезпечення (пункт 6 частини першої статті 92 Конституції України). Умови та порядок призначення, перерахунок і виплата пенсій встановлюються Законом України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788-XII зі змінами (далі – Закон № 1788), Законом № 1058, Законом № 796 та іншими законами України.

Окремим видом трудової пенсії є пенсія за віком (пункт «а» статті 2 Закону № 1788). За статтею 26, пунктами 3, 7² розділу XV «При-

кінцеві положення» Закону № 1058, статтею 55 Закону № 796 умовами призначення пенсії за віком, у тому числі із зменшенням пенсійного віку, є досягнення особою певного віку та наявність необхідного страхового стажу роботи. Згідно з частиною першою статті 55 Закону № 796 особам, які працювали або проживали на територіях радіоактивного забруднення, пенсії надаються із зменшенням пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону № 1058.

Досягнувши передбаченого в законодавстві України пенсійного віку та маючи необхідний страховий стаж роботи, працівники отримують право на пенсію за віком. Реалізуючи це право, вони набувають статусу пенсіонера за віком. Конституційний Суд України виходить з того, що зміна в законодавстві поняття «пенсія по старості» на «пенсія за віком» не може погіршувати правове становище осіб, які потребують соціального захисту, зокрема пенсіонерів, які не підлягають виселенню зі службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення згідно з абзацом шостим статті 125 Кодексу.

Отже, до пенсіонерів по старості за абзацом шостим статті 125 Кодексу віднесено осіб, яким відповідно до законодавства України призначено пенсію за віком, у тому числі із зменшенням пенсійного віку згідно зі статтею 55 Закону № 796.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення словосполучення «пенсіонерів по старості», що міститься в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР, відповідно до якого пенсіонери по старості не можуть бути виселені з службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення, необхідно розуміти так, що до пенсіонерів по старості, крім осіб, яким згідно з законодавством України призначено пенсію за віком, віднесено також осіб, що вийшли на пенсію за віком із зменшенням пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV зі змінами, зокрема, на підставі статті 55 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании словосочетания
«пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125
Жилищного кодекса Украинской ССР
по конституционному обращению
гражданина Скорохода Василия Васильевича**

г. Киев
11 июня 2014 года
№ 6-рп/2014

Дело № 1-2/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича – докладчика, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Жилищного кодекса Украинской ССР (далее – Кодекс), по конституционному обращению гражданина Скорохода Василия Васильевича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Скорохода В.В.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Кодекса.

Заслушав судью-докладчика Гультая М.М. и исследовав материалы дела, в том числе позиции, изложенные Верховным Судом Украины, Высшим специализированным судом Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Министерством юстиции Украины, Министерством социальной политики Украины, Пенсионным фондом Украины, научными работниками Государственного учреждения «Институт геронтологии им. Д.Ф. Чеботарева НАМН Украины», Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Львовского

национального университета имени Ивана Франко, Научно-исследовательского института труда и занятости населения Министерства социальной политики Украины и Национальной академии наук Украины, Национального университета «Киево-Могилянская академия», Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Гражданин Скороход В.В. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Кодекса, предусматривающем отнесение пенсионеров по старости к перечню лиц, которые не могут быть выселены из служебных жилых помещений без предоставления другого жилого помещения, в аспекте вопроса, являются ли пенсионерами по старости лица, которым согласно статье 55 Закона Украины «О статусе и социальной защите граждан, пострадавших в результате Чернобыльской катастрофы» от 28 февраля 1991 года № 796-ХІІ с изменениями (далее – Закон № 796) назначена пенсия с уменьшением пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058-IV с изменениями (далее – Закон № 1058).

Автор ходатайства, ссылаясь на судебные решения, указывает, что в одних случаях суды, применяя положение абзаца шестого статьи 125 Кодекса, не признавали лиц, которым пенсия назначалась с уменьшением пенсионного возраста, пенсионерами по старости и выселяли их из служебных жилых помещений без предоставления другого жилого помещения, а в других случаях – отвечали отказом в удовлетворении исков о выселении таких пенсионеров из предоставленных им в пользование служебных жилых помещений, считая их пенсионерами по старости.

Неоднозначное применение судами Украины словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Кодекса, по мнению Скорохода В.В., нарушает его право на жилище, установленное статьей 47 Основного Закона Украины.

2. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном обращении вопросы, исходит из того, что Украина провозглашена социальным, правовым государством, а утверждение и обеспечение прав и свобод человека определено главной обязанностью государства.

Согласно статье 47 Конституции Украины каждый имеет право на жилище; государство создает условия, при которых каждый гражда-

нин будет иметь возможность построить жилище, приобрести его в собственность или взять в аренду; гражданам, нуждающимся в социальной защите, жилище предоставляется государством и органами местного самоуправления бесплатно или за доступную для них плату в соответствии с законом; никто не может быть принудительно лишен жилища иначе как на основании закона по решению суда.

Право на жилище предусмотрено в международно-правовых актах Организации Объединенных Наций и Совета Европы. Во Всеобщей декларации прав человека 1948 года определено, что каждый человек имеет право на жилище (пункт 1 статьи 25). В Международном пакте об экономических, социальных и культурных правах 1966 года государства-участники признали право каждого на достаточный жизненный уровень, в том числе на жилище (пункт 1 статьи 11).

Указанное право изложено в пункте 31 части I и конкретизировано в статье 31 части II Европейской социальной хартии (пересмотренной) 1996 года (далее – Хартия), ратифицированной Законом Украины «О ратификации Европейской социальной хартии (пересмотренной)» от 14 сентября 2006 года № 137-V. Согласно статье 31 части II Хартии государства обязываются принимать меры, направленные на содействие доступу к жилищу надлежащего уровня; устанавливать на жилище цены, доступные для малообеспеченных лиц.

2.1. Право на жилище осуществляется гражданами в порядке, определенном Кодексом, законами и иными нормативно-правовыми актами Украины. С целью обеспечения этого права в жилищном законодательстве Украины предусмотрено предоставление служебных жилых помещений. Такие помещения предназначаются для заселения гражданами, которые в связи с характером их трудовых отношений должны проживать по месту работы или вблизи от него (часть первая статьи 118 Кодекса). В статье 124 Кодекса определено, что рабочие и служащие, прекратившие трудовые отношения с предприятием, учреждением, организацией, подлежат выселению из служебного жилого помещения со всеми лицами, которые с ними проживают, без предоставления другого жилого помещения. Вместе с тем абзацем шестым статьи 125 Кодекса установлено, что без предоставления другого жилого помещения в случаях, указанных в его статье 124, не могут быть выселены, в частности, пенсионеры по старости.

В законодательстве СССР использовались понятия «пенсия по старости» и «пенсионер по старости», системный анализ которых дает основания утверждать, что пенсионерами по старости считались лица, которым назначалась пенсия по возрасту, в том числе на льготных условиях и с уменьшением пенсионного возраста.

2.2. В Украине правовое регулирование отношений пенсионного обеспечения осуществляется на основании Основного Закона Укра-

ины, согласно которому исключительно законами Украины определяются формы и виды пенсионного обеспечения (пункт 6 части первой статьи 92 Конституции Украины). Условия и порядок назначения, перерасчет и выплата пенсий устанавливаются Законом Украины «О пенсионном обеспечении» от 5 ноября 1991 года № 1788-ХІІ с изменениями (далее – Закон № 1788), Законом № 1058, Законом № 796 и иными законами Украины.

Отдельным видом трудовой пенсии является пенсия по возрасту (пункт «а» статьи 2 Закона № 1788). Согласно статье 26, пунктам 3, 72 раздела XV «Заключительные положения» Закона № 1058, статье 55 Закона № 796 условиями назначения пенсии по возрасту, в том числе с уменьшением пенсионного возраста, являются достижение лицом определенного возраста и наличие необходимого страхового стажа работы. Согласно части первой статьи 55 Закона № 796 лицам, работавшим или проживавшим на территориях радиоактивного загрязнения, пенсии предоставляются с уменьшением пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона № 1058.

Достигнув предусмотренного в законодательстве Украины пенсионного возраста и имея необходимый страховой стаж работы, работники получают право на пенсию по возрасту. Реализуя это право, они получают статус пенсионера по возрасту. Конституционный Суд Украины исходит из того, что изменение в законодательстве понятия «пенсия по старости» на «пенсия по возрасту» не может ухудшать правовое положение лиц, нуждающихся в социальной защите, в частности пенсионеров, которые не подлежат выселению из служебных жилых помещений без предоставления другого жилого помещения согласно абзацу шестому статьи 125 Кодекса.

Следовательно, к пенсионерам по старости в соответствии с абзацем шестым статьи 125 Кодекса отнесены лица, которым согласно законодательству Украины назначена пенсия по возрасту, в том числе с уменьшением пенсионного возраста согласно статье 55 Закона № 796.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения словосочетание «пенсионеров по старости», содержащееся в абзаце шестом статьи 125 Жилищного кодекса Украинской ССР, согласно которому пенсионеры по старости не могут быть выселены из служебных жилых помещений без предоставления другого жилого помещения, следует понимать как то, что к пенсионерам по старости, кроме лиц, ко-

торым согласно законодательству Украины назначена пенсия по возрасту, отнесены также лица, вышедшие на пенсию по возрасту с уменьшением пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058-IV с изменениями, в частности, на основании статьи 55 Закона Украины «О статусе и социальной защите граждан, пострадавших в результате Чернобыльской катастрофы» от 28 февраля 1991 года № 796-XII с изменениями.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 11, 2014 No. 6-рп/2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Vasyl Vasylyovych Skorokhod concerning the official interpretation of the word combination «old-age pensioners», contained in Article 125.6 of the Housing Code of the Ukrainian SSR

Citizen Vasyl Skorokhod applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to provide official interpretation of the word combination «old-age pensioners» contained in Article 125.6 of the Housing Code of the Ukrainian SSR (hereinafter referred to as «the Code»), which envisages attribution of old-age pensioners to the list of persons, who may not be expelled from service dwellings without providing other dwellings, in terms of the question whether old-age pensioners are persons who according to Article 55 of the Law of Ukraine «On Status and Social Protection of Citizens Suffered from Chornobyl Catastrophe» No. 796-XII dated February 28, 1991 with amendments (hereinafter referred to as «the Law No. 796») are granted a pension with reduction of a retirement age fixed in Article 26 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003 with amendments (hereinafter referred to as «the Law No. 1058»).

The right to dwelling is exercised by citizens in the manner stipulated by the Code, laws and other normative legal acts of Ukraine. In order to ensure this right, the housing legislation of Ukraine provides granting service dwellings. Such dwellings are intended for settlement of citizens, who

in view of the nature of their employment relationships have to reside at the place of work or nearby (Article 118.1 of the Code). Article 124 of the Code provides that workers and employees who terminated the employment relationships with the enterprise, institution, organisation, are subject to expulsion from service dwellings with all other persons living with them, without providing other dwellings. At the same time, Article 125.6 of the Code determines that old-age pensioners, in particular, may not be expelled without providing other dwellings in the cases stated in its Article 124.

The legislation of the USSR applied the term «old-age pension» and «old-age pensioner», the system analysis of which gives reasons to state that old-age pensioners were persons who had been granted a retirement pension, including on preferential terms and with reduction of a retirement age.

In Ukraine, the legal regulation of relations of pension provision is implemented on the basis of the Fundamental Law of Ukraine, according to which the forms and types of pension provision shall be determined by laws of Ukraine only (Article 92.1.6 of the Constitution of Ukraine). Conditions and procedure for granting, recalculation and payment of pensions are stipulated by the Law «On Pension Provision» No. 1788-XII dated November 5, 1991 with amendments (hereinafter referred to as «the Law No. 1788»), the Law No. 1058, the Law No. 796 and other laws of Ukraine.

Another type of pension is a retirement pension (item «a» of Article 2 of the Law No. 1788). According to Article 26, items 3, 72 Chapter XV «Final Provisions» of the Law No. 1058, Article 55 of the Law No. 796 the terms for granting a retirement pension, including with reduction of the retirement age, shall be attaining by a person of a particular age and availability of the required insurance length of service. According to Article 55.1 of the Law No. 796 persons who worked or lived in the areas of radioactive contamination, are provided with pensions with reduction of the retirement age established by Article 26 of Law No. 1058.

Having reached the retirement age and possessing the required insurance length of service, provided in the legislation of Ukraine, employees are entitled to a retirement age. Implementing this right, they acquire the status of a retirement pensioner. The Constitutional Court assumes that the change in legislation of the notion «old-age pension» to «retirement pension» may not impair the legal status of persons who require social protection, including pensioners who are not subject to expulsion from service dwellings without providing other dwellings according to Article 125.6 of the Code.

Therefore, under Article 125.6 of the Code old-age pensioners include persons who in accordance with the legislation of Ukraine were granted a retirement pension, including with reduction of the retirement age pursuant to Article 55 of the Law No. 796.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal the word combination «old-age pensioners», contained in Article 125.6 of the Housing Code of the Ukrainian SSR, pursuant to which old-age pensioners may not be expelled from service dwellings without providing other dwellings, should be understood as reading that old-age pensioners, except persons who, under the legislation of Ukraine, were granted a retirement pension, also include persons who retired by the age with reduction of a retirement age, set forth in Article 26 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003 with amendments, in particular under Article 55 of the Law of Ukraine «On Status and Social Protection of Citizens Suffered from Chernobyl Catastrophe» No. 796-XII dated February 28, 1991 with amendments.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням громадянина
Божка Валерія Віталійовича щодо офіційного тлумачення положень
пункту 13.1 статті 13 Закону України
«Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності
власників наземних транспортних засобів»**

*м. Київ
23 грудня 2014 року
№ 7-рп/2014*

Справа № 1-6/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни – доповідача, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Божка В.В. щодо офіційного тлумачення положень пункту 13.1 статті 13 Закону України «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-IV (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., № 1, ст. 1) зі змінами (далі – Закон № 1961).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Божка В.В.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами загальної юрисдикції положень пункту 13.1 статті 13 Закону № 1961.

Заслухавши суддю-доповідача Шапталу Н.К. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Міністерства соціальної політики України, Міністерства юстиції України, Державної

служби з питань інвалідів та ветеранів України, Центру безпеки дорожнього руху та автоматизованих систем Міністерства внутрішніх справ України, Ліги страхових організацій України, Моторного (транспортного) страхового бюро України, Національної акціонерної страхової компанії «Оранта», науковців Донецького національного університету, Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, Національної академії внутрішніх справ, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Ужгородського національного університету, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Божко В.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 13.1 статті 13 Закону № 1961, відповідно до яких учасники бойових дій та інваліди війни, що визначені законом, інваліди I групи, які особисто керують належними їм транспортними засобами, а також особи, що керують транспортним засобом, належним інваліду I групи, у його присутності, звільняються від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності на території України; відшкодування збитків від дорожньо-транспортної пригоди, винуватцями якої є зазначені особи, проводить Моторне (транспортне) страхове бюро України (далі – Моторне бюро) у порядку, передбаченому цим Законом.

Суб'єкт права на конституційне звернення просить роз'яснити зміст поняття «належність» транспортних засобів учасникам бойових дій, інвалідам війни, інвалідам I групи та її види, а також витлумачити, чи поширюється дія положень пункту 13.1 статті 13 Закону № 1961 на вказаних осіб, які керують транспортними засобами на підставі довіреності, та чи зобов'язане у таких випадках Моторне бюро відшкодувати збитки від дорожньо-транспортної пригоди.

Необхідність в офіційному тлумаченні положень пункту 13.1 статті 13 Закону № 1961 автор клопотання обґрунтовує неоднозначним їх застосуванням судами України. На його думку, суди загальної юрисдикції по-різному визначають суб'єкта відшкодування збитків від дорожньо-транспортних пригод, винуватцями яких є, зокрема, учасники бойових дій, що особисто керують належними їм транспортними засобами, а також по-різному розуміють поняття «належний» транспортний засіб. В одних випадках вони вважають, що такі збитки має відшкодувати Моторне бюро, а в інших – учасник бойових дій. На підтвердження цього до конституційного звернення долучено копії судових рішень.

2. Вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Відповідно до Основного Закону України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства (частини перша, сьома статті 41).

Ці конституційні положення поширюються також на правовідносини із захисту майнових прав особи, у тому числі шляхом відшкодування матеріальної та моральної шкоди у випадках, визначених законом.

Загальні підстави та особливості відшкодування шкоди, завданої, зокрема, джерелом підвищеної небезпеки, передбачені у статтях 1166, 1167, 1187 Цивільного кодексу України. Згідно з положеннями частини другої статті 1187 цього кодексу шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Отже, особа, якій заподіяно шкоду, зокрема внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, у випадках, визначених законом, має право на її відшкодування. Захист цього права фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків, передбачених договором страхування або законом, забезпечує цивільно-правовий інститут страхування.

2.2. У Законі України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР зі змінами встановлено види обов'язкового страхування, одним із яких є страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (пункт 9 частини першої статті 7). Закон № 1961 є спеціальним законом, що регулює правовідносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. У цьому законі визначено, що особами, відповідальність яких вважається застрахованою, є страхувальник та інші особи, які правомірно володіють забезпеченим транспортним засобом, тобто таким, який зазначається у чинному договорі обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, за умови його експлуатації особами, відповідальність яких застрахована (пункти 1.4, 1.7 статті 1).

Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів спрямоване на захист матеріальних інтересів потерпілих внаслідок дорожньо-транспортної пригоди та на компенсацію шкоди, заподіяної їх життю та здоров'ю, а також завданих їм матеріальних та моральних збитків, у тому числі за рахунок Моторного бюро, у випадках, передбачених Законом № 1961.

Одним із завдань Моторного бюро є здійснення виплат із централізованих страхових резервних фондів компенсацій та відшкодувань на умовах, передбачених Законом № 1961; у разі заподіяння шкоди особами, на яких поширюється дія пункту 13.1 статті 13 цього Закону,

Моторне бюро відшкодовує її за рахунок коштів фонду захисту потерпілих (підпункт 39.2.1 пункту 39.2 статті 39, підпункт «г» пункту 41.1 статті 41 Закону № 1961).

Отже, у встановлених Законом № 1961 випадках Моторне бюро виступає гарантом відшкодування шкоди потерпілим від дорожньо-транспортних пригод за рахунок коштів відповідних фондів.

2.3. У Законі № 1961 передбачено особливості його застосування у випадках заподіяння шкоди внаслідок дорожньо-транспортних пригод, винуватцями яких є окремі категорії громадян, та обов'язкові умови, за наявності яких певні категорії фізичних осіб вважаються такими, чия цивільно-правова відповідальність застрахована, а Моторне бюро, відповідно, зобов'язане відшкодувати шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну потерпілих.

Для учасників бойових дій та інвалідів війни, що визначені законом, інвалідів I групи умовою їх страхування є особисте керування належними їм транспортними засобами, а для інвалідів I групи – також і керування належними їм транспортними засобами іншою особою в їх присутності. Отже, особи, наведені у пункті 13.1 статті 13 Закону № 1961, звільняються від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності на території України, а потерпілі особи мають право на відшкодування збитків від дорожньо-транспортної пригоди, винуватцями якої є зазначені у цьому пункті особи, за рахунок коштів Моторного бюро із фонду захисту потерпілих.

Громадяни України, які є учасниками війни, інвалідами II групи, особами, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеними до I або II категорії, а також пенсіонерами, мають право на зменшення розміру страхового платежу на 50 відсотків у разі дотримання ними обов'язкових умов – особистого керування транспортним засобом з визначеним робочим об'ємом двигуна без мети надання платних послуг з перевезення пасажирів або вантажу та належності їм забезпеченого транспортного засобу на праві власності (пункт 13.2 статті 13 Закону № 1961).

Аналіз положень статті 13 Закону № 1961 вказує на те, що однією з обов'язкових умов відшкодування збитків від дорожньо-транспортної пригоди, винуватцями якої є особи, зазначені в її пункті 13.2, є керування транспортним засобом, який належить особам на праві власності, тоді як для осіб, наведених у пункті 13.1 вказаної статті, такою умовою є керування транспортним засобом, який належить учасникам бойових дій та інвалідам війни, що визначені законом, інвалідам I групи не тільки на праві власності, а й на будь-якій іншій правовій підставі.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що згідно з пунктом 13.1 статті 13 Закону № 1961 транспортними засобами, які

належать учасникам бойових дій та інвалідам війни, що визначені законом, інвалідам I групи, є такі наземні транспортні засоби, якими вони володіють не тільки на праві власності, а й на будь-якій іншій правовій підставі (договір підряду, оренди тощо).

3. Автор клопотання також просить дати офіційне тлумачення положень пункту 13.1 статті 13 Закону № 1961 стосовно поширення їх дії на осіб, які керують транспортними засобами на підставі довіреності, та щодо обов'язку Моторного бюро відшкодовувати збитки від дорожньо-транспортної пригоди, винуватцями якої є такі особи.

Конституційний Суд України вважає, що положення пункту 13.1 статті 13 Закону № 1961 в аспекті зазначених питань не підлягає офіційному тлумаченню з огляду на те, що довіреність на керування транспортним засобом відповідно до підпункту 1 пункту 6 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень» від 5 липня 2011 року № 3565-VI виключено з переліку правових підстав, які підтверджують, що особа є законним володільцем (користувачем) наземного транспортного засобу. У зв'язку з цим не потребує тлумачення і пов'язане з інститутом довіреності питання щодо обов'язку Моторного бюро відшкодовувати збитки від дорожньо-транспортної пригоди.

Конституційний Суд України виходить з того, що зміна редакції Закону № 1961, внаслідок чого втратило чинність його положення стосовно довіреності на керування транспортним засобом, є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині у зв'язку з невідомістю Конституційному Суду України питань, порушених у клопотанні, на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Відповідно до пункту 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України Конституційний Суд України припиняє конституційне провадження у справі, якщо в процесі пленарного засідання будуть виявлені підстави для відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 13.1 статті 13 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-пра-

вової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-IV зі змінами необхідно розуміти так, що транспортними засобами, які належать учасникам бойових дій, інвалідам війни та інвалідам I групи, є такі наземні транспортні засоби, якими зазначені особи володіють як на праві власності, так і на будь-якій іншій правовій підставі.

2. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Божка В.В. щодо офіційного тлумачення положення пункту 13.1 статті 13 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-IV зі змінами стосовно поширення його дії на осіб, які керують транспортними засобами на підставі довіреності, та щодо обов'язку Моторного (транспортного) страхового бюро України в такому випадку здійснити відшкодування збитків від дорожньо-транспортної пригоди на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» – непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений пункта 13.1 статьи 13
Закона Украины «Об обязательном страховании гражданско-правовой
ответственности владельцев наземных транспортных средств»
по конституционному обращению
гражданина Божко Валерия Витальевича**

г. Киев
23 декабря 2014 года
№ 7-рп/2014

Дело № 1-6/2014

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны – докладчика, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений пункта 13.1 статьи 13 Закона Украины «Об обязательном страховании гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств» от 1 июля 2004 года № 1961-IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2005 г., № 1, ст. 1) с изменениями (далее – Закон № 1961) по конституционному обращению гражданина Божко В.В.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Божко В.В.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами общей юрисдикции положений пункта 13.1 статьи 13 Закона № 1961.

Заслушав судью-докладчика Шапталу Н.К. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Министерства социальной политики Украины, Министерства юстиции Украины, Го-

сударственной службы по вопросам инвалидов и ветеранов Украины, Центра безопасности дорожного движения и автоматизированных систем Министерства внутренних дел Украины, Лиги страховых организаций Украины, Моторного (транспортного) страхового бюро Украины, Национальной акционерной страховой компании «Оранта», научных работников Донецкого национального университета, Луганского государственного университета внутренних дел имени Э.А. Дидоренко, Национальной академии внутренних дел, Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Ужгородского национального университета, Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Гражданин Божко В.В. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений пункта 13.1 статьи 13 Закона № 1961, согласно которым участники боевых действий и инвалиды войны, которые определены законом, инвалиды I группы, лично управляющие принадлежащими им транспортными средствами, а также лица, управляющие транспортным средством, принадлежащим инвалиду I группы, в его присутствии, освобождаются от обязательного страхования гражданско-правовой ответственности на территории Украины; возмещение ущерба от дорожно-транспортного происшествия, виновниками которого являются указанные лица, проводит Моторное (транспортное) страховое бюро Украины (далее – Моторное бюро) в порядке, предусмотренном данным Законом.

Субъект права на конституционное обращение просит разъяснить содержание понятия «принадлежность» транспортных средств участникам боевых действий, инвалидам войны, инвалидам I группы и ее виды, а также истолковать, распространяется ли действие положений пункта 13.1 статьи 13 Закона № 1961 на указанных лиц, управляющих транспортными средствами на основании доверенности, и обязано ли в таких случаях Моторное бюро возмещать ущерб от дорожно-транспортного происшествия.

Необходимость в официальном толковании положений пункта 13.1 статьи 13 Закона № 1961 автор ходатайства обосновывает неоднозначным их применением судами Украины. По его мнению, суды общей юрисдикции по-разному определяют субъект возмещения ущерба от дорожно-транспортных происшествий, виновниками которых являются, в частности, участники боевых действий, лично управляющие принадлежащими им транспортными средствами, а также по-разному понимают понятие «принадлежащее» транспортное средство. В одних случаях они считают, что такой ущерб должно возмещать Моторное бюро, а в других – участник боевых действий. В подтверждение это-

го к конституционному обращению приобщены копии судебных решений.

2. Решая поднятые в конституционном обращении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Согласно Основному Закону Украины каждый имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью; использование собственности не может наносить вред правам, свободам и достоинству граждан, интересам общества (часть первая, седьмая статьи 41).

Эти конституционные положения распространяются также на правоотношения по защите имущественных прав лица, в том числе путем возмещения материального и морального вреда в случаях, определенных законом.

Общие основания и особенности возмещения вреда, причиненного, в частности, источником повышенной опасности, предусмотрены в статьях 1166, 1167, 1187 Гражданского кодекса Украины. Согласно положениям части второй статьи 1187 данного кодекса вред, причиненный источником повышенной опасности, возмещается лицом, которое на соответствующем правовом основании (право собственности, другое вещное право, договор подряда, аренды и т.п.) владеет транспортным средством, использование, хранение или содержание которого создает повышенную опасность.

Следовательно, лицо, которому причинен вред, в частности вследствие дорожно-транспортного происшествия, в случаях, определенных законом, имеет право на его возмещение. Защиту этого права физических и юридических лиц при наступлении страховых случаев, предусмотренных договором страхования или законом, обеспечивает гражданско-правовой институт страхования.

2.2. В Законе Украины «О страховании» от 7 марта 1996 года № 85/96-ВР с изменениями установлены виды обязательного страхования, одним из которых является страхование гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств (пункт 9 части первой статьи 7). Закон № 1961 является специальным законом, регулирующим правоотношения в сфере обязательного страхования гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств. В этом законе определено, что лицами, ответственность которых считается застрахованной, являются страхователь и другие лица, правомерно владеющие обеспеченным транспортным средством, то есть указанным в действующем договоре обязательного страхования гражданско-правовой ответственности, при условии его эксплуатации лицами, ответственность которых застрахована (пункты 1.4, 1.7 статьи 1).

Страхование гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств направлено на защиту материальных интересов потерпевших вследствие дорожно-транспортного происшествия и на компенсацию вреда, причиненного их жизни и здоровью, а также причиненного им материального и морального ущерба, в том числе за счет Моторного бюро, в случаях, предусмотренных Законом № 1961.

Одной из задач Моторного бюро является осуществление выплат из централизованных страховых резервных фондов компенсаций и возмещений на условиях, предусмотренных Законом № 1961; в случае причинения вреда лицами, на которых распространяется действие пункта 13.1 статьи 13 настоящего Закона, Моторное бюро возмещает его за счет средств фонда защиты потерпевших (подпункт 39.2.1 пункта 39.2 статьи 39, подпункт «г» пункта 41.1 статьи 41 Закона № 1961).

Следовательно, в установленных Законом № 1961 случаях Моторное бюро выступает гарантом возмещения вреда потерпевшим от дорожно-транспортных происшествий за счет средств соответствующих фондов.

2.3. В Законе № 1961 предусмотрены особенности его применения в случаях причинения вреда вследствие дорожно-транспортных происшествий, виновниками которых являются отдельные категории граждан, и обязательные условия, при наличии которых определенные категории физических лиц считаются такими, чья гражданско-правовая ответственность застрахована, а Моторное бюро, соответственно, обязано возместить вред, причиненный жизни, здоровью и имуществу потерпевших.

Для определенных законом участников боевых действий и инвалидов войны, инвалидов I группы условием их страхования является личное управление принадлежащими им транспортными средствами, а для инвалидов I группы – также и управление принадлежащими им транспортными средствами другим лицом в их присутствии. Следовательно, лица, приведенные в пункте 13.1 статьи 13 Закона № 1961, освобождаются от обязательного страхования гражданско-правовой ответственности на территории Украины, а потерпевшие лица имеют право на возмещение убытков от дорожно-транспортного происшествия, виновниками которого являются указанные в этом пункте лица, за счет средств Моторного бюро из фонда защиты потерпевших.

Граждане Украины, являющиеся участниками войны, инвалидами II группы, лицами, пострадавшими вследствие Чернобыльской катастрофы, отнесенными к I или II категории, а также пенсионерами, имеют право на уменьшение размера страхового платежа на 50 процентов в случае соблюдения ими обязательных условий – личного управления транспортным средством с определенным рабочим объ-

емом двигателя без цели предоставления платных услуг по перевозке пассажиров или груза и принадлежности им обеспеченного транспортного средства на правах собственности (пункт 13.2 статьи 13 Закона № 1961).

Анализ положений статьи 13 Закона № 1961 указывает на то, что одним из обязательных условий возмещения ущерба от дорожно-транспортного происшествия, виновниками которого являются лица, указанные в ее пункте 13.2, является управление транспортным средством, принадлежащим лицам на правах собственности, тогда как для лиц, приведенных в пункте 13.1 указанной статьи, таким условием является управление транспортным средством, принадлежащим участникам боевых действий и инвалидам войны, которые определены законом, инвалидам I группы не только на правах собственности, но и на любом другом правовом основании.

Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что согласно пункту 13.1 статьи 13 Закона № 1961 транспортными средствами, которые принадлежат участникам боевых действий и инвалидам войны, определенным законом, инвалидам I группы, являются такие наземные транспортные средства, которыми они владеют не только на правах собственности, но и на любом другом правовом основании (договор подряда, аренды и т.п.).

3. Автор ходатайства также просит дать официальное толкование положений пункта 13.1 статьи 13 Закона № 1961 о распространении их действия на лиц, управляющих транспортными средствами на основании доверенности, и об обязанности Моторного бюро возмещать ущерб от дорожно-транспортного происшествия, виновниками которого являются такие лица.

Конституционный Суд Украины считает, что положение пункта 13.1 статьи 13 Закона № 1961 в аспекте указанных вопросов не подлежит официальному толкованию с учетом того, что доверенность на управление транспортным средством согласно подпункту 1 пункта 6 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно устранения чрезмерного государственного регулирования в сфере автомобильных перевозок» от 5 июля 2011 года № 3565-VI исключена из перечня правовых оснований, подтверждающих, что лицо является законным владельцем (пользователем) наземного транспортного средства. В связи с этим не нуждается в толковании и связанный с институтом доверенности вопрос об обязанности Моторного бюро возмещать убытки от дорожно-транспортного происшествия.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что изменение редакции Закона № 1961, вследствие чего утратило силу его положение о доверенности на управление транспортным средством, является ос-

нованием для отказа в открытии конституционного производства по делу в этой части в связи с неподведомственностью Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в ходатайстве, на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Согласно пункту 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины Конституционный Суд Украины прекращает конституционное производство по делу, если в процессе пленарного заседания будут выявлены основания для отказа в открытии конституционного производства, предусмотренные статьей 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положения пункта 13.1 статьи 13 Закона Украины «Об обязательном страховании гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств» от 1 июля 2004 года № 1961-IV с изменениями следует понимать как то, что транспортными средствами, принадлежащими участникам боевых действий, инвалидам войны и инвалидам I группы, являются такие наземные транспортные средства, которыми указанные лица владеют как на правах собственности, так и на любом другом правовом основании.

2. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положения пункта 13.1 статьи 13 Закона Украины «Об обязательном страховании гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств» от 1 июля 2004 года № 1961-IV с изменениями относительно распространения его действия на лиц, управляющих транспортными средствами на основании доверенности, и относительно обязанности Моторного (транспортного) страхового бюро Украины в таком случае осуществить возмещение ущерба от дорожно-транспортного происшествия по конституционному обращению гражданина Божко В.В. на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» – неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном обращении.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 7-рп/2014 dated December 23, 2014 in the case upon the constitutional appeal of citizen Valerii Bozhko on the official interpretation of Article 13.1 of the Law of Ukraine «On compulsory insurance of civil and legal liability of motor transport vehicles owners»

Citizen V. Bozhko applied to the Constitutional Court of Ukraine for the official interpretation of the provisions of Article 13.1 of the Law «On compulsory insurance of civil and legal liability of motor transport vehicles owners» No. 1961-IV dated July 1, 2004 (hereinafter referred to as «the Law No. 1961»), according to which combatants and war invalids defined by the Law, disabled persons of Group I who personally drive transport vehicles, belonging to them, as well as persons driving a transport vehicle belonging to a disabled person of Group I in his/her presence shall be exempted from compulsory insurance of civil and legal liability on the territory of Ukraine; indemnification of losses from the road traffic accident, the perpetrators of which are the abovementioned persons shall be held by Motor (Transport) Insurance Bureau of Ukraine (hereinafter referred to as «the Motor Bureau») in the manner prescribed by this law.

The subject of the right to constitutional appeal applied for the interpretation of the content of the notion «belonging» of transport vehicles to combatants, war invalids, disabled persons of Group I and its types as well as interpretation whether the provisions of Article 13.1 of the Law No. 1961 shall be applied to the persons driving transport vehicles on the basis of the power of attorney, and whether the Motor Bureau shall be obliged to indemnify damages caused by a road traffic accident in such cases.

Considering the issues, raised in the constitutional appeal, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the following.

Pursuant to the Constitution of Ukraine, everyone shall have the right to own, use and dispose of his/her property; the use of the property shall not cause harm to the rights, freedoms and dignity of the citizens, the interests of society (Articles 41.1, 41.7).

The common grounds and features of indemnification of losses, caused, in particular, by a source of increased danger, are provided for in Articles 1166, 1167, 1187 of the Civil Code of Ukraine. Under the provisions of Article 1187.2 of the Code, damage, caused by a source of increased danger shall be indemnified by a person who owns on appropriate legal basis (right to ownership, other property right, contract, lease etc.) a trans-

port vehicle, the use, storage or maintenance of which causes an increased danger.

Thus, the person, who has suffered damages, namely in the result of a road traffic accident in cases, specified by the law, shall have the right to indemnification. Protection of this right of natural and legal persons in the case of insurance events, envisaged by the insurance contract or the law, ensures civil and legal institution of insurance.

The Law No. 1961 is a special law regulating the legal relationships in the sphere of compulsory insurance of civil and legal liability of motor transport vehicles owners. The law determines that persons, whose liability is considered to be insured, shall be an insurer and other persons, who legitimately own the equipped transport vehicle, i.e. the one specified in the valid contract of compulsory insurance of civil and legal liability provided it is exploited by the persons, whose liability is insured (Articles 1.1.4, 1.1.7).

One of the tasks of the Motor Bureau is to make payments from centralised insurance reserve funds of compensations and indemnification under the conditions, stipulated by the Law No. 1961; in the case of damages by the persons, covered by Article 13.1 of the Law, the Motor Bureau indemnifies the damages at the expense of the victim protection fund (Articles 39.2.1, 41.1 «r» of the Law No. 1961).

According to the Constitutional Court of Ukraine, for combatants and war invalids, defined by the law, disabled persons of Group I, the conditions for their insurance shall be personal driving of transport vehicles they possess, and for the disabled persons of Group I shall also be driving of their vehicles by another person in their presence. Consequently, persons listed in Article 13.1 of the Law No. 1961, are exempted from compulsory insurance of civil and legal liability on the territory of Ukraine and injured persons shall have the right to indemnification of damages from road traffic accident, the perpetrators of which are persons mentioned in this article, at the expense of the Motor Bureau from the victim protection fund.

Analysis of the provisions of Article 13 of the Law No. 1961 indicates that one of the obligatory conditions for the indemnification of damages from road traffic accident, the perpetrators of which are persons, mentioned in Article 13.2, is driving a transport vehicle belonging to persons on the basis of ownership right, while for persons cited in Article 13.1 such condition shall be driving of a transport vehicle belonging to combatants and war invalids, defined by the law, disabled persons of Group I not only on the basis of ownership right, but also on any other legal basis (contract, lease, etc.)

The Constitutional Court of Ukraine drew attention to the fact that due to the amendments in the wording of the Law No. 1961 the provision concerning a power of attorney for driving a transport vehicle was excluded from the list of legal grounds which prove that a person is a legitimate

owner (user) of a motor transport vehicle. In this regard the issue related to the institute of a power of attorney regarding the obligation of the Motor Bureau to indemnify damages from road traffic accident does not require interpretation.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal the provisions of Article 13.1 of the Law of Ukraine «On compulsory insurance of civil and legal liability of motor transport vehicles owners» No. 1961-IV dated July 1, 2004 should be understood as reading that transport vehicles belonging to combatants, war invalids and disabled persons of Group I shall be such motor transport vehicles, which are in possession of the mentioned persons who own them both on the basis of the ownership right and on any other legal basis.

In the other part the constitutional proceedings were terminated.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням
Мартінова Володимира Володимировича щодо офіційного тлумачення
положень частини другої статті 469 Митного кодексу України

м. Київ

Справа № 1-4/2015

31 березня 2015 року

№ 1-рп/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича – доповідача, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Держави Ізраїль **Мартінова Володимира Володимировича** щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 469 Митного кодексу України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення **Мартінова В.В.**

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень частини другої статті 469 Митного кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача **Вдовіченка С.Л.** та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Голови Верховної Ради України, Державної фіскальної служби України, науковців Академії митної служби України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національного університету «Одеська юридична академія», Українського бюро лінгвістичних експертиз Національної академії наук України, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Держави Ізраїль Мартинов В.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 469 Митного кодексу України (далі – Кодекс), в якій закріплено адміністративну відповідальність за зміну стану товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, користування та розпорядження ними без дозволу органу доходів і зборів, а так само невжиття передбачених частиною четвертою статті 204 Кодексу заходів щодо товарів, строк тимчасового зберігання яких під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі закінчився.

Суб'єкт права на конституційне звернення просить витлумачити словосполучення «користування та розпорядження», яке міститься у наведених положеннях, в аспекті питання, у чому полягає об'єктивна сторона адміністративного правопорушення: у користуванні та розпорядженні товарами без дозволу органу доходів і зборів чи у вчиненні однієї із зазначених дій.

На підтвердження неоднозначного застосування судами України частини другої статті 469 Кодексу Мартинов В.В. долучив до конституційного звернення копії постанови Ковпаківського районного суду міста Суми від 1 жовтня 2013 року (у справі, в якій він був стороною) та постанови Богородчанського районного суду Івано-Франківської області від 27 серпня 2013 року. Застосовуючи вказані положення, в одному випадку суд дійшов висновку, що користування автомобілем, ввезеним в Україну в митному режимі тимчасового ввезення, без дозволу органу доходів і зборів особою, яка не ввозила транспортний засіб в Україну, є підставою для її притягнення до адміністративної відповідальності, а в іншому – що відповідальність для цієї особи може наставати лише у разі вчинення нею обох дій сукупно, а саме користування та розпорядження таким автомобілем без дозволу органу доходів і зборів.

На думку автора клопотання, зазначена судова практика призвела до порушення його конституційних прав на рівність перед законом і на судовий захист.

2. Вирішуючи порушене у конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україну проголошено правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України). Складовими принципу верховенства пра-

ва є, зокрема, правова передбачуваність та правова визначеність, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набуте ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Засади митної справи, діяння, які є, зокрема, адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України (пункти 9, 22 частини першої статті 92 Конституції України).

2.2. Відповідно до частин першої, третьої статті 7 Кодексу державна митна справа охоплює встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів тощо.

У Кодексі закріплено такі види митних режимів щодо товарів: імпорт (випуск для вільного обігу), реімпорт, експорт (остаточне вивезення), реекспорт, транзит, тимчасове ввезення, тимчасове вивезення, митний склад, вільна митна зона, безмитна торгівля, переробка на митній території, переробка за межами митної території, знищення або руйнування, відмова на користь держави (стаття 70).

Переміщення товарів через митний кордон України, пред'явлення їх відповідним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, регламентуються митними правилами (пункт 28 частини першої статті 4 Кодексу).

Особи, які переміщують товари на митну територію України, повинні дотримуватися митних правил, визначених у Кодексі; за порушення (недотримання) цих правил у Кодексі передбачено адміністративну відповідальність.

2.3. Згідно з частиною першою статті 458 Кодексу порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх відповідним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на відповідні органи, і за які Кодексом передбачена адміністративна відповідаль-

ність. Види порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення закріплено у главі 68 Кодексу.

Адміністративну відповідальність за неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, встановлено у статті 469 Кодексу. У частині другій цієї статті визначено відповідальність за такі порушення митних правил, як зміна стану товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, користування та розпорядження ними без дозволу органу доходів і зборів, а так само невжиття передбачених частиною четвертою статті 204 Кодексу заходів щодо товарів, строк тимчасового зберігання яких під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі закінчився.

За пунктом 57 частини першої статті 4 Кодексу товарами є будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі.

Синтаксичний аналіз частини другої статті 469 Кодексу дає підстави вважати, що сполучник «та» поєднує однорідні підмети «користування» і «розпорядження», які разом з іншими («зміна стану», «невжиття заходів») становлять перелік окремих діянь (дій або бездіяльності), що утворюють об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, передбаченого у цій правовій нормі.

Із змісту частини другої статті 469 Кодексу вбачається, що таке правопорушення може бути вчинене у формі певних дій (зміна стану, користування, розпорядження) чи бездіяльності (невжиття певних заходів) щодо товарів, митне оформлення яких не закінчено або які перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем чи поміщені в режим митного складу. Будь-який інший митний режим, у тому числі тимчасового ввезення, не зазначений у вказаних положеннях Кодексу.

У результаті системного дослідження приписів Кодексу Конституційний Суд України дійшов висновку, що адміністративним правопорушенням, закріпленим у частині другій статті 469 Кодексу, може бути окремо як користування, так і розпорядження без дозволу органу доходів і зборів товарами, митне оформлення яких не закінчено або які перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем чи поміщені в режим митного складу. Користування або розпорядження транспортними засобами особистого користування, які поміщені в митний режим тимчасового ввезення на митну територію України і

щодо яких порушено питання у конституційному зверненні, не утворює складу адміністративного правопорушення, передбаченого у частині другій статті 469 Кодексу.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Словосполучення «користування та розпорядження», що міститься в положеннях частини другої статті 469 Митного кодексу України, згідно з якою адміністративним правопорушенням визнається, зокрема, зміна стану товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, користування та розпорядження ними без дозволу органу доходів і зборів, необхідно розуміти так, що адміністративним правопорушенням є окремо як користування, так і розпорядження без дозволу органу доходів і зборів товарами, митне оформлення яких не закінчено або які перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем чи поміщені в режим митного складу.

Користування або розпорядження транспортними засобами особистого користування, які поміщені в митний режим тимчасового ввезення на митну територію України, не є адміністративним правопорушенням, передбаченим у частині другій статті 469 Митного кодексу України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений части второй
статьи 469 Таможенного кодекса Украины
по конституционному обращению
Мартынова Владимира Владимировича**

г. Киев
31 марта 2015 года
№ 1-рп/2015

Дело № 1-4/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича – докладчика, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Государства Израиль Мартынова Владимира Владимировича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение Мартынова В.В.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины.

Заслушав судью-докладчика Вдовиченко С.Л. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Председателя Верховной Рады Украины, Государственной фискальной службы Украины, научных работников Академии таможенной службы Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Национального университета «Одесская юридическая академия», Украинского бюро лингвистических экспертиз Национальной академии наук Украины, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Гражданин Государства Израиль Мартынов В.В. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины (далее – Кодекса), в которой закреплена административная ответственность за изменение состояния товаров, таможенное оформление которых не окончено, или товаров, находящихся на временном хранении под таможенным контролем на складе временного хранения, на складе организации – получателя гуманитарной помощи или на таможенном складе, пользование и распоряжение ими без разрешения органа доходов и сборов, а равно непринятие предусмотренных частью четвертой статьи 204 Кодекса мер в отношении товаров, срок временного хранения которых под таможенным контролем на складе временного хранения, на складе организации – получателя гуманитарной помощи или на таможенном складе истек.

Субъект права на конституционное обращение просит истолковать словосочетание «пользование и распоряжение», содержащееся в указанных положениях, в аспекте вопроса, в чем состоит объективная сторона административного правонарушения: в пользовании и распоряжении товарами без разрешения органа доходов и сборов или в совершении одного из указанных действий.

В подтверждение неоднозначного применения судами Украины части второй статьи 469 Кодекса Мартынов В.В. приобщил к конституционному обращению копии постановления Ковпаковского районного суда города Сумы от 1 октября 2013 года (по делу, по которому он был стороной) и постановления Богородчанского районного суда Ивано-Франковской области от 27 августа 2013 года. Применяя указанные положения, в одном случае суд пришел к выводу, что пользование автомобилем, ввезенным в Украину в таможенном режиме временного ввоза, без разрешения органа доходов и сборов лицом, не ввозившим транспортное средство в Украину, является основанием для его привлечения к административной ответственности, а в другом – что ответственность для этого лица может наступать лишь в случае совершения им обоих действий совокупно, а именно пользование и распоряжение таким автомобилем без разрешения органа доходов и сборов.

По мнению автора ходатайства, указанная судебная практика привела к нарушению его конституционных прав на равенство перед законом и на судебную защиту.

2. Решая поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина провозглашена правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права (статья 1, часть первая статьи 8 Основного Закона Украины). Составляющими принципа

верховенства права являются, в частности, правовая предсказуемость и правовая определенность, необходимые для того, чтобы участники соответствующих правоотношений имели возможность предусматривать следствия своих действий и быть уверенными в своих законных ожиданиях, что приобретенное ими на основании действующего законодательства право, его содержание и объем будет ими реализовано (абзац третий пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005).

Основы таможенного дела, деяния, являющиеся, в частности, административными правонарушениями, и ответственность за них определяются исключительно законами Украины (пункты 9, 22 части первой статьи 92 Конституции Украины).

2.2. Согласно частям первой, третьей статьи 7 Кодекса государственное таможенное дело охватывает установленные порядок и условия перемещения товаров через таможенную границу Украины, их таможенный контроль и таможенное оформление, таможенные режимы и условия их применения, запрета и/или ограничения по ввозу в Украину, вывозу из Украины и перемещению через территорию Украины транзитом отдельных видов товаров и т.п.

В Кодексе закреплены следующие виды таможенных режимов относительно товаров: импорт (выпуск для свободного обращения), реимпорт, экспорт (окончательный вывоз), реэкспорт, транзит, временный ввоз, временный вывоз, таможенный склад, свободная таможенная зона, беспошлинная торговля, переработка на таможенной территории, переработка за пределами таможенной территории, уничтожение или разрушение, отказ в пользу государства (статья 70).

Перемещение товаров через таможенную границу Украины, предъявление их соответствующим органам для проведения таможенного контроля и таможенного оформления, а также осуществление операций с товарами, находящимися под таможенным контролем, регламентируются таможенными правилами (пункт 28 части первой статьи 4 Кодекса).

Лица, перемещающие товары на таможенную территорию Украины, должны соблюдать таможенные правила, определенные в Кодексе; за нарушение (несоблюдение) этих правил в Кодексе предусмотрена административная ответственность.

2.3. Согласно части первой статьи 458 Кодекса нарушение таможенных правил является административным правонарушением, представляющим собой противоправные, виновные (умышленные или по неосторожности) действия либо бездействие, посягающие на установленный Кодексом и иными актами законодательства Украины порядок перемещения товаров, транспортных средств коммерческого назначения через таможенную границу Украины, предъявление их соответ-

ствующим органам для проведения таможенного контроля и таможенного оформления, а также осуществление операций с товарами, находящимися под таможенным контролем или контроль за которыми возложен на соответствующие органы, и за которые Кодексом предусмотрена административная ответственность. Виды нарушений таможенных правил и ответственность за такие правонарушения закреплены в главе 68 Кодекса.

Административная ответственность за неправомерные операции с товарами, таможенное оформление которых не окончено, или с товарами, находящимися на временном хранении под таможенным контролем, установлена в статье 469 Кодекса. В части второй данной статьи определена ответственность за такие нарушения таможенных правил, как изменение состояния товаров, таможенное оформление которых не окончено, или товаров, находящихся на временном хранении под таможенным контролем на складе временного хранения, на складе организации – получателя гуманитарной помощи или на таможенном складе, пользование и распоряжение ими без разрешения органа доходов и сборов, а равно непринятие предусмотренных частью четвертой статьи 204 Кодекса мер в отношении товаров, срок временного хранения которых под таможенным контролем на складе временного хранения, на складе организации – получателя гуманитарной помощи или на таможенном складе истек.

Согласно пункту 57 части первой статьи 4 Кодекса товарами являются любые движимые вещи, в том числе те, на которые законом распространен режим недвижимой вещи (кроме транспортных средств коммерческого назначения), валютные ценности, культурные ценности, а также электроэнергия, которая перемещается линиями электропередачи.

Синтаксический анализ части второй статьи 469 Кодекса дает основание считать, что союз «и» объединяет однородные подлежащие «пользование» и «распоряжение», которые наряду с другими («изменение состояния», «непринятие мер») представляют перечень отдельных деяний (действий либо действия), образующих объективную сторону административного правонарушения, предусмотренного в данной правовой норме.

Из содержания части второй статьи 469 Кодекса усматривается, что такое правонарушение может быть совершено в форме определенных действий (изменение состояния, пользование, распоряжение) или бездействия (непринятие определенных мер) в отношении товаров, таможенное оформление которых не окончено, или находящихся на временном хранении под таможенным контролем или помещенных в режим таможенного склада. Любой другой таможенный режим, в том числе временного ввоза, не отмечен в указанных положениях Кодекса.

В результате системного исследования предписаний Кодекса Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что административ-

ным правонарушением, закрепленным в части второй статьи 469 Кодекса, может быть отдельно как пользование, так и распоряжение без разрешения органа доходов и сборов товарами, таможенное оформление которых не окончено, или находящимися на временном хранении под таможенным контролем или помещенными в режим таможенного склада. Пользование или распоряжение транспортными средствами личного пользования, помещенными в таможенный режим временного ввоза на таможенную территорию Украины и в отношении которых поднят вопрос в конституционном обращении, не образует состава административного правонарушения, предусмотренного частью второй статьи 469 Кодекса.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Слово сочетание «пользование и распоряжение», содержащееся в положениях части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины, согласно которой административным правонарушением признается, в частности, изменение состояния товаров, таможенное оформление которых не окончено, или товаров, находящихся на временном хранении под таможенным контролем на складе временного хранения, на складе организации – получателя гуманитарной помощи или на таможенном складе, пользование и распоряжение ими без разрешения органа доходов и сборов, следует понимать как то, что административным правонарушением является отдельно как пользование, так и распоряжение без разрешения органа доходов и сборов товарами, таможенное оформление которых не окончено или находящимися на временном хранении под таможенным контролем или помещенными в режим таможенного склада.

Пользование или распоряжение транспортными средствами личного пользования, помещенными в таможенный режим временного ввоза на таможенную территорию Украины, не является административным правонарушением, предусмотренным частью второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-rp/2015 dated March 31, 2015 in the case upon the constitutional appeal of citizen Volodymyr Martynov concerning official interpretation of the provisions of Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine

A citizen of Israel, Volodymyr Martynov, applied to the Constitutional Court of Ukraine for official interpretation of Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»), which enshrined administrative responsibility for changes in the state of goods with pending customs clearance or goods placed for temporary warehousing under customs supervision in a temporary warehouse, warehouse of the beneficiary of humanitarian aid or customs warehouse, their use and disposal without the authorisation of the revenue and duties authorities, as well as failure to take measures set out in Article 204.4 of the Code in respect of goods, which period for temporary warehousing under customs supervision in a temporary warehouse, warehouse of a beneficiary of humanitarian aid or in customs warehouse expired.

Ukraine is a law-based state, where the principle of the rule of law is recognised and effective (Articles 1 and 8.1 of the Basic Law of Ukraine).

The principles of customs, acts that are, in particular, administrative offences, and liability for them are determined by laws of Ukraine exclusively (Articles 92.1.9, 92.1.22 of the Constitution).

Pursuant to Articles 7.1 and 7.3 of the Code, state customs affairs shall include the established procedure and conditions of the movement of goods across the customs border of Ukraine, their customs supervision and customs clearance, customs regimes and the conditions of their application, the imposition of prohibitions and/or restrictions on certain goods entering, leaving and transiting the territory of Ukraine etc.

The Code stipulates the following types of customs regimes with respect to goods: import (release for free circulation), re-import, export (final leave), re-export, transit, temporary import, temporary export, customs warehousing, free customs zone, duty-free trade, inward processing, outward processing, destruction or elimination, abandonment to the state (Article 70).

The movement of goods across the customs border of Ukraine, their presentation to the revenue and duties authorities for customs control and customs clearance as well as handling goods that are placed under customs control are regulated by customs regulations (Article 4.1.28 of the Code).

Persons transporting goods into the customs territory of Ukraine shall comply with the customs rules defined in the Code; for violation (failure to comply with) of these rules the Code provides administrative responsibility.

Pursuant to Article 458.1 of the Code, violation of customs rules means is an administrative offense which is unlawful, wrongful (deliberate or in-

advertent) acts or omissions that infringe the procedure laid down in this Code and other legislative acts of Ukraine for movement of goods, means of transport for commercial use across the customs border of Ukraine, their presentation to the revenue and duties authorities for customs supervision and customs clearance, as well as handling goods that are placed under customs control or the control over which is laid on the revenue and duties authorities, and for which this Code provides for administrative liability. Types of violations of customs rules and liability for such offenses are enshrined in Chapter 68 of the Code.

Administrative responsibility for unlawful handling of goods with pending customs clearance or goods placed for temporary warehousing under customs supervision is set forth in Article 469 of the Code. Article 469.2 determines responsibility for such violations of customs rules as changes in the state of goods with pending customs clearance or goods placed for temporary warehousing under customs supervision in a temporary warehouse, warehouse of the beneficiary of humanitarian aid or customs warehouse, their use and disposal without the authorisation of the revenue and duties authorities, as well as failure to take measures set out in Article 204.4 of the Code in respect of goods, which period for temporary warehousing under customs supervision in a temporary warehouse, warehouse of the beneficiary of humanitarian aid or customs warehouse expired.

Pursuant to Article 4.1.57 of the Code «goods» are any moveable items, including those to which the regime of immovable item is applied by the law (except for means of transport for commercial use), currency valuables, cultural valuables as well as electric energy transmitted by power supply lines.

The syntactic analysis of Article 469.2 of the Code suggests that the conjunction «and» combines homogeneous subjects «use» and «disposal», which together with the other («changes in the state of goods», «failure to take measures») constitute a list of individual actions (actions or inaction) forming the objective aspect of an administrative offense provided for in this legal norm.

From the content of Article 469.2 of the Code it appears that such offense may be committed in the form of certain actions (change in the state, use, disposal) or omission (failure to take certain measures) as to the goods with pending customs clearance or goods placed for temporary warehousing under customs supervision in a temporary warehouse or placed under the customs warehouse regime. Any other customs regime, including that of temporary admission is not specified in the above provisions of the Code.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the phrase «use and disposal» contained in the provisions of Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine, according to which administrative offense shall be in particu-

lar, changes of the state of goods with pending customs clearance or goods placed for temporary warehousing under customs supervision in a temporary warehouse, warehouse of the beneficiary of humanitarian aid or in customs warehouse, their use and disposal without authorisation of the revenue and duties authorities should be understood as reading that administrative offense is individually use and disposal without permission of the revenue and duties authorities of goods with pending customs clearance or goods placed for temporary warehousing under customs supervision or placed under the customs warehouse regime.

Use or disposal of personal vehicles that are placed under the customs regime of temporary importation into the customs territory of Ukraine is not an administrative offense provided for in Article 469.2 of the Customs Code of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням громадянина
Третяка Андрія В'ячеславовича щодо офіційного тлумачення
положень частини другої статті 294
Кодексу України про адміністративні правопорушення
у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої
статті 129 Конституції України**

м. Київ
31 березня 2015 року
№ 2-рп/2015

Справа № 1-7/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича – доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Третяка Андрія В'ячеславовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Третяка А.В.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України вказаних положень Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І. і дослідивши матеріали справи, зокрема позиції науковців Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, Національної академії внутрішніх справ, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Ужгородського національного університету, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Третяк А.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – Кодекс), а саме «постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником протягом десяти днів з дня винесення постанови», у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, згідно з якою забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, є однією з основних засад судочинства.

З аналізу конституційного звернення вбачається, що автор клопотання намагається отримати роз'яснення словосполучення «постанова судді у справі про адміністративне правопорушення», яке міститься в частині другій статті 294 Кодексу, в аспекті такого питання: зміст цього словосполучення поширюється на будь-які постанови судді у справі про адміністративне правопорушення, в тому числі ухвалені на стадії виконання судового рішення, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, чи лише на ті, які ухвалені по суті справи (стаття 284 Кодексу). На підтвердження необхідності у такому роз'ясненні Третяк А.В. долучив до конституційного звернення копії судових рішень, з яких вбачається, що в одних випадках апеляційні суди вважали, що положення, щодо офіційного тлумачення якого звернувся автор клопотання, стосується лише постанов, ухвалених по суті справи, і відмовляли у прийнятті до провадження апеляційних скарг на постанови, не передбачені статтею 284 Кодексу, а в інших – дотримувалися протилежного висновку, стверджуючи, що зазначене положення не обмежує право на апеляційне оскарження будь-яких постанов судді у справі про адміністративне правопорушення.

Як вважає Третяк А.В., неоднозначне застосування судами України положень частини другої статті 294 Кодексу призвело до порушення його конституційного права на доступ до правосуддя.

2. Вирішуючи поставлене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україну проголошено правовою державою (стаття 1 Конституції України). Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6 Конституції України). За змістом частини другої статті 19 Основного Закону України органи судової влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Одними з основних засад

судочинства є, зокрема, законність, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункти 1, 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України).

2.2. Згідно з частиною другою статті 294 Кодексу «постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником протягом десяти днів з дня винесення постанови».

Конституційний Суд України вважає, що визначення видів постанов судді, про які йдеться у частині другій статті 294 Кодексу, в аспекті поставленого Третяком А.В. питання стосовно оскарження їх у апеляційному порядку необхідно здійснювати у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 284 і частини другої статті 287 Кодексу.

У Кодексі, який має відповідну логічно вибудовану конструкцію, унормовано, зокрема, послідовність процедурних дій щодо розгляду та вирішення питань, пов'язаних із притягненням особи до адміністративної відповідальності; порядок оскарження постанови судді у справі про адміністративне правопорушення, ухваленої по суті; порядок виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

Порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення врегульовано у статтях 284, 287, 294, які містяться у розділі IV Кодексу. Згідно з частиною першою статті 284 Кодексу у справі про адміністративне правопорушення орган (посадова особа) ухвалює одну з таких постанов: про накладення адміністративного стягнення; про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24¹ цього кодексу; про закриття справи. Вказаний перелік видів постанов, якими завершується розгляд справи про адміністративне правопорушення по суті, є вичерпним.

Визначальною для встановлення видів постанов судді, що можуть бути оскаржені в інстанційному судовому порядку, є частина друга статті 287 Кодексу, в якій зазначено, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про накладення адміністративного стягнення може бути оскаржена в порядку, передбаченому цим кодексом.

Процедура перегляду постанови судді у справі про адміністративне правопорушення в апеляційному порядку регулюється положеннями статті 294 глави 24 «Оскарження постанови по справі про адміністративні правопорушення» розділу IV Кодексу. Цільовим призначенням цієї глави є встановлення порядку оскарження, зокрема, постанови судді у справі про адміністративне правопорушення.

Проте порядок виконання постанови про накладення адміністративного стягнення регламентується положеннями іншого розділу Кодексу, а саме розділом V «Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень». Вони не перебувають у безпосередньому зв'язку з положеннями глави 24 розділу IV Кодексу, якими унормується порядок оскарження постанови судді у справі про адміністративне правопорушення, ухваленої по суті.

Наведене є підставою для висновку, що за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення не можуть бути оскаржені інші постанови судді, крім зазначених у статті 284 Кодексу.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що положення частини другої статті 294 Кодексу стосовно оскарження в апеляційному порядку постанови судді у справі про адміністративне правопорушення необхідно розуміти так, що на підставі вказаної норми може бути оскаржена лише постанова судді у справі про адміністративне правопорушення, ухвалення якої передбачене у статті 284 цього кодексу.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо оскарження в апеляційному порядку постанови судді у справі про адміністративне правопорушення в аспекті конституційного звернення необхідно розуміти так, що в апеляційному порядку може бути оскаржена лише та постанова судді у справі про адміністративне правопорушення, ухвалення якої передбачене частиною першою статті 284 цього кодексу, а саме: про накладення адміністративного стягнення, про застосування заходів впливу, встановлених у статті 24¹ цього кодексу, про закриття справи.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части второй статьи 294 Кодекса Украины об административных правонарушениях во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Третьяка Андрея Вячеславовича

г. Киев
31 марта 2015 года
№ 2-рп/2015

Дело № 1-7/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича – докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 294 Кодекса Украины об административных правонарушениях во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Третьяка Андрея Вячеславовича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Третьяка А.В.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины указанных положений Кодекса Украины об административных правонарушениях.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И., исследовав материалы дела, в частности позиции научных работников Государственного научно-исследовательского института Министерства внутренних дел Украины, Национальной академии внутренних дел, Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Ужгородского национального университета, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Гражданин Третьяк А.В. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части второй статьи 294 Кодекса Украины об административных правонарушениях (далее – Кодекс), а именно «постановление судьи по делу об административном правонарушении может быть обжаловано лицом, которое привлечено к административной ответственности, его законным представителем, защитником, потерпевшим, его представителем в течение десяти дней со дня вынесения постановления», во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, согласно которой обеспечение апелляционного и кассационного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом, является одним из основных принципов судопроизводства.

Из анализа конституционного обращения усматривается, что автор ходатайства пытается получить разъяснение словосочетания «постановление судьи по делу об административном правонарушении», содержащегося в части второй статьи 294 Кодекса, в аспекте следующего вопроса: содержание этого словосочетания распространяется на любые постановления судьи по делу об административном правонарушении, в том числе принятые на стадии исполнения судебного решения, которые могут быть обжалованы в апелляционном порядке, или только на те, которые приняты по сути дела (статья 284 Кодекса). В подтверждение необходимости такого разъяснения Третьяк А.В. приобщил к конституционному обращению копии судебных решений, из которых усматривается, что в одних случаях апелляционные суды считали, что положение, об официальном толковании которого обратился автор ходатайства, касается только постановлений, принятых по сути дела, и отказывали в принятии к производству апелляционных жалоб на постановления, не предусмотренные статьей 284 Кодекса, а в других – придерживались противоположного заключения, утверждая, что указанное положение не ограничивает право на апелляционное обжалование любых постановлений судьи по делу об административном правонарушении.

Как считает Третьяк А.В., неоднозначное применение судами Украины положений части второй статьи 294 Кодекса привело к нарушению его конституционного права на доступ к правосудию.

2. Решая поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина провозглашена правовым государством (статья 1 Конституции Украины). Государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и

судебную (часть первая статьи 6 Конституции Украины). По смыслу части второй статьи 19 Основного Закона Украины органы судебной власти, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины. Одними из основных принципов судопроизводства являются, в частности, законность, равенство всех участников судебного процесса перед законом и судом, обеспечение апелляционного и кассационного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом (пункты 1, 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины).

2.2. Согласно части второй статьи 294 Кодекса «постановление судьи по делу об административном правонарушении может быть обжаловано лицом, которое привлечено к административной ответственности, его законным представителем, защитником, потерпевшим, его представителем в течение десяти дней со дня вынесения постановления».

Конституционный Суд Украины считает, что определение видов постановлений судьи, о которых идет речь в части второй статьи 294 Кодекса, в аспекте поднятого Третьяком А.В. вопроса об обжаловании их в апелляционном порядке следует осуществлять во взаимосвязи с положениями части первой статьи 284 и части второй статьи 287 Кодекса.

В Кодексе, имеющем соответствующую логически выстроенную конструкцию, унормированы, в частности, последовательность процедурных действий по рассмотрению и решению вопросов, связанных с привлечением лица к административной ответственности; порядок обжалования постановления судьи по делу об административном правонарушении, принятого по сути; порядок исполнения постановления о наложении административного взыскания.

Порядок производства по делам об административных правонарушениях урегулирован в статьях 284, 287, 294, содержащихся в разделе IV Кодекса. Согласно части первой статьи 284 Кодекса по делу об административном правонарушении орган (должностное лицо) выносит одно из следующих постановлений: о наложении административного взыскания; о применении мер воздействия, предусмотренных статьей 24¹ данного кодекса; о прекращении дела. Указанный перечень видов постановлений, которыми завершается рассмотрение дела об административном правонарушении, по сути, является исчерпывающим.

Определяющей для установления видов постановлений судьи, которые могут быть обжалованы в инстанционном судебном порядке, является часть вторая статьи 287 Кодекса, в которой отмечено, что постановление районного, районного в городе, городского или горрайонного суда (судьи) о наложении административного взыскания

может быть обжаловано в порядке, предусмотренном данным кодексом.

Процедура пересмотра постановления судьи по делу об административном правонарушении в апелляционном порядке регулируется положениями статьи 294 главы 24 «Обжалование постановления по делу об административном правонарушении» раздела IV Кодекса. Целевым назначением данной главы является установление порядка обжалования, в частности, постановления судьи по делу об административном правонарушении.

Однако порядок исполнения постановления о наложении административного взыскания регламентируется положениями другого раздела Кодекса, а именно разделом V «Исполнение постановлений о наложении административных взысканий». Они не находятся в непосредственной связи с положениями главы 24 раздела IV Кодекса, которыми нормируется порядок обжалования постановления судьи по делу об административном правонарушении, принятого по сути.

Указанное является основанием для вывода, что по результатам рассмотрения дела об административном правонарушении не могут быть обжалованы другие постановления судьи, кроме указанных в статье 284 Кодекса.

Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что положение части второй статьи 294 Кодекса об обжаловании в апелляционном порядке постановления судьи по делу об административном правонарушении следует понимать как то, что на основании указанной нормы может быть обжаловано только постановление судьи по делу об административном правонарушении, принятие которого предусмотрено в статье 284 данного кодекса.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Положения части второй статьи 294 Кодекса Украины об административных правонарушениях относительно обжалования в апелляционном порядке постановления судьи по делу об административном правонарушении в аспекте конституционного обращения следует понимать как то, что в апелляционном порядке может быть обжаловано только то постановление судьи по делу об административном правонарушении, принятие которого предусмотрено частью первой статьи 284 данного кодекса, а именно: о наложении административного взыскания, о применении мер воздействия, установленных в статье 24¹ данного кодекса, о прекращении дела.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-рп/2015 dated March 31, 2015 in the case upon the constitutional appeal of citizen Andrii Tretiak concerning the official interpretation of the provisions of Article 294.2 of the Code of Ukraine on Administrative Offences in conjunction with the provisions of the Article 129.3.8 of the Constitution

Citizen Andrii Tretiak appealed to the Constitutional Court of Ukraine for official interpretation of the provisions of Article 294.2 of the Code of Ukraine on Administrative Offences (hereinafter referred to as «the Code»), namely «a resolution of a judge in a case on administrative offense may be challenged by a person brought to administrative responsibility, his/her legal representative, advocate, offended party, his/her representative within ten days from adoption of the resolution», in conjunction with Article 129.3.8 of the Constitution, according to which ensuring challenge in the appeal and cassation of a court's decision, except cases prescribed by the law, is one of the basic principles of proceedings.

It appears from the analysis of the constitutional appeal that the petitioner is trying to obtain interpretation of the word combination «a resolution of a judge in a case on administrative offence» contained in Article 294.2 of the Code in terms of the following: the content of this word combination covers any resolution of a judge in a case on administrative offence, including those adopted at the stage of execution of a court decision, which can be challenged in the appeal, or only those which are adopted on the merits (Article 284 of the Code). To substantiate the necessity of such clarification, Andrii Tretiak attached copies of court decisions, from which it appears that in some cases courts of appeal considered that the mentioned provisions concern only resolutions adopted on the merits, and refused to admit the proceedings appeals against decisions not provided for in Article 284 of the Code, whereas in others cases the courts followed the opposite conclusion, arguing that this provision does not limit the right to appeal against any resolution of a judge in a case on administrative offense. According to Andrii Tretiak, inconsistent application of the provisions of

Article 294.2 of the Code by courts of Ukraine lead to violation of his constitutional right to access to justice.

Ukraine is declared as a law-based state (Article 1 of the Constitution). State power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial power (Article 6.1 of the Constitution). According to Article 19.2 of the Fundamental Law, bodies of state power, their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine. One of the main principles of the judicial proceedings are, in particular, legality, equality of all parties to a case before the law and the court, ensuring complaint of a court decision by appeal and cassation, except in cases established by law (Article 129.3.1, 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution).

According to Article 294.2 of the Code «a resolution of a judge in a case on administrative offense may be appealed by a person brought to administrative responsibility, his/her legal representative, advocate, offended party, his/her representative within ten days from the day of adoption of the resolution».

The Constitutional Court of Ukraine considers that determination of types of resolutions of a judge referred to in Article 294.2 of the Code, in terms of Andrii Tretiak's question regarding their challenge in the appeal should be carried out in conjunction with Articles 284.1 and 287.2 of the Code.

The Code, which has an appropriate logically built structure, regulated, in particular, the sequence of procedural actions to consider and resolve issues related to bringing a person to administrative responsibility; order of challenge of a judge's resolution in a case on administrative offense adopted by on merits; order of execution of the resolution on the imposition of administrative penalty.

The order of proceedings in cases on administrative offenses is regulated in Articles 284, 287, 294, Section IV of the Code. Under Article 284.1 of the Code in a case on administrative offense a body (official) adopts one of the following resolutions: on imposition of administrative penalty; on enforcement measures provided in Article 24¹ of the Code; on dismissal of a case. The specified list of resolutions, by which the examination of cases on administrative offenses on the merits are terminated is, in fact, exhaustive.

Crucial for establishing of types of a resolution of a judge that may be appealed is Article 287.2 of the Code, which provides that a resolution of a district, city court (judge) on imposition of administrative penalty may be appealed in the order prescribed by this Code.

The procedure for review of a resolution of a judge in a case on administrative offense in appeal is regulated by the provisions of Article 294 of Chapter 24 «The appeal of a resolution on a case on administrative offens-

es» Section IV of the Code. The intended purpose of this chapter is to establish the order for appeal, including resolution of a judge in a case on administrative offense.

However, the order of execution of a resolution on imposition of administrative penalty is regulated by the provisions of another section of the Code, namely Section V «Execution of resolutions on imposition of administrative penalties». They are not in direct conjunction with the provisions of Chapter 24 of Section IV of the Code, which regulates the order of appeal of a resolution of a judge in a case on administrative offense adopted on the merits.

The above is the basis for conclusion that upon the results of consideration of a case on administrative offense other resolutions of a judge may not be appealed, except those referred to in Article 284 of the Code.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of Article 294.2 of the Code of Ukraine on Administrative Offences on challenging in the appeal of a resolution of a judge in a case on administrative offense in the aspect of the constitutional appeal should be understood as reading that only a resolution of a judge in a case on administrative offense, the adoption of which is prescribed by Article 284.1 of the Code, namely on imposition of administrative penalty, on enforcement measures set out in Article 24¹ of the Code, on dismissal of a case may be challenged in the appeal.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини
щодо відповідності Конституції України
(конституційності) положень частини другої статті 171²
Кодексу адміністративного судочинства України**

м. Київ
8 квітня 2015 року
№ 3-рп/2015

Справа № 1-6/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича – доповідача, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича – доповідача, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність положень частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України.

Заслухавши суддів-доповідачів Запорожця М.П., Шевчука С.В. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції, висловлені Головою Верховної Ради України, Міністерством юстиції України, Верховним Судом України, Вищим адміністративним судом України, науковцями Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національної школи суддів України, Харківського регіонального інституту

державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають вимогам частини першої статті 8, частин першої, другої статті 55, статті 64, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України (є неконституційними), положення частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України, згідно з якими рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності є остаточним і оскарженню не підлягає.

Автор клопотання, посилаючись на правові позиції Конституційного Суду України, викладені в рішеннях від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 та від 29 серпня 2012 року № 16-рп/2012, зазначає, що оспорювані положення Кодексу адміністративного судочинства України обмежують право на апеляційне та касаційне оскарження рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у вказаних справах, є не виправданими та суперечать принципам верховенства права.

2. Вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна проголошена демократичною, правовою державою, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість її діяльності; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 1, частина друга статті 3 Конституції України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Конституції України).

Згідно з Основним Законом України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, ор-

ганів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина перша, друга статті 55).

Загальною декларацією прав людини 1948 року передбачено, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (стаття 8). Право на ефективний судовий захист закріплено також у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (стаття 2) та в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) (стаття 13).

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються, зокрема, судоустрій, судочинство та статус суддів.

Однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129 Основного Закону України).

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини у статті 6 Конвенції, якою передбачено право на справедливий суд, не встановлено вимоги до держав засновувати апеляційні або касаційні суди. Там, де такі суди існують, гарантії, що містяться у вказаній статті, повинні відповідати також і забезпеченню ефективного доступу до цих судів (пункт 25 Рішення у справі «Делкур проти Бельгії» від 17 січня 1970 року та пункт 65 Рішення у справі «Гофман проти Німеччини» від 11 жовтня 2001 року).

Конституційний Суд України вважає, що право на судовий захист включає в себе, зокрема, можливість оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку, що є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, захисту їх від порушень і протиправних посягань, в тому числі від помилкових і неправосудних судових рішень.

2.2. Верховна Рада України, визначаючи законом судоустрій та судочинство, повинна встановлювати такий обсяг права учасників судового провадження на інстанційне оскарження рішення місцевого суду, який би забезпечував ефективний судовий захист. Обмеження доступу до апеляційної чи касаційної інстанцій можливе лише у виняткових випадках з обов'язковим дотриманням конституційних норм і принципів. Встановлюючи обмеження права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень, законодавець повинен керуватися такою складовою принципу верховенства права, як пропорційність. За правовою позицією Конституційного Суду України обмеження прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним (аб-

зац шостий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009).

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду; такі обмеження мають переслідувати легітимну мету, не порушувати саму сутність цього права, а між цією метою і запровадженими заходами має існувати пропорційне співвідношення (пункт 57 Рішення у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року, пункт 96 Рішення у справі «Кромбах проти Франції» від 13 лютого 2001 року).

Таким чином, згідно з Конституцією України допускається можливість обмеження права на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду (пункт 8 частини третьої статті 129), однак воно не може бути свавільним та несправедливим. Таке обмеження має встановлюватися виключно Конституцією та законами України; переслідувати легітимну мету; бути обумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційним та обґрунтованим. У разі обмеження права на оскарження судових рішень законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію права на судовий захист і не порушувати сутнісний зміст такого права.

2.3. У главі 17 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – Кодекс) врегульовано питання щодо підвідомчості справ про адміністративні правопорушення як судам (суддям) (статті 221, 221¹), так і іншим суб'єктам владних повноважень: адміністративним комісіям при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад; виконавчим комітетам зазначених рад; органам внутрішніх справ, органам державних інспекцій та іншим органам (посадовим особам), уповноваженим на те Кодексом (стаття 213).

У Кодексі передбачено, що виключно районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) повноважні накладати такі адміністративні стягнення, як адміністративний арешт, виправні роботи, громадські роботи, оплатне вилучення або конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (частина перша статті 28, частина перша статті 29, частина друга статті 30¹, стаття 31, частина перша статті 32).

Аналіз законодавства України, яким визначено адміністративні правопорушення, за вчинення яких може бути накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу, дає підстави для висновку, що справи про адміністративні правопорушення підвідомчі як судам (суддям), так і іншим суб'єктам владних повноважень. Так, Кодексом за окремі види адміністративних правопорушень передбачено накладення судом штрафу у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мініму-

мів доходів громадян (частина третя статті 162¹). Згідно з Митним кодексом України за порушення митних правил штраф, що накладається не судом, а іншим суб'єктом владних повноважень (органом доходів і зборів), встановлюється в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (статті 469, 477) або 300 відсотків несплаченої суми митних платежів (стаття 485).

Зазначені види адміністративних стягнень за ступенем своєї суворості співмірні зі встановленими Кримінальним кодексом України покараннями, зокрема штрафом, громадськими роботами, виправними роботами, конфіскацією майна, арештом (статті 51, 53, 56, 57, 59, 60). Такі адміністративні стягнення та покарання, передбачені Кримінальним кодексом України, обмежують конституційні права громадян, а саме: на свободу та особисту недоторканність; вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; на працю (статті 29, 41, 43 Конституції України).

У Кодексі встановлено, що постанова судді у справі про адміністративне правопорушення щодо притягнення до адміністративної відповідальності може бути оскаржена до апеляційного суду; постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає (частини друга, десята статті 294).

Водночас відповідно до частини першої статті 288 Кодексу постанову у справах про адміністративні правопорушення, ухвалену не судом, а іншим суб'єктом владних повноважень, може бути оскаржено до «вищестоящого органу (вищестоящої посадової особи)», а також до місцевого загального суду як адміністративного суду у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з особливостями, встановленими Кодексом. Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності. Положеннями частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України, щодо конституційності яких звернувся автор клопотання, встановлено, що рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності є остаточним і оскарженню не підлягає.

Конституційний Суд України вважає, що обмеження законодавцем права особи на оскарження рішення місцевого загального суду як адміністративного суду до апеляційної та касаційної інстанцій є виправданим лише щодо оскарження рішень у справах про незначні адміністративні правопорушення. В інших випадках у справах щодо притягнення до адміністративної відповідальності особи повинні мати право

на інстанційне оскарження рішення місцевих загальних судів як адміністративних судів.

Законодавець, унеможлививши оскарження до суду апеляційної інстанції рішень місцевих загальних судів як адміністративних судів у справах з приводу постанов суб'єктів владних повноважень про накладення адміністративних стягнень, що за ступенем суворості співмірні з встановленими Кримінальним кодексом України покараннями, допустив непропорційність між поставленою метою та вжитими для її досягнення заходами.

Цей висновок Конституційного Суду України узгоджується з міжнародними актами та практикою Європейського суду з прав людини.

Згідно з положеннями статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку (пункт 1); винятки з цього права можуть поширюватися на правопорушення, визначені законом як незначні (пункт 2).

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях вказав, що термін «кримінальне правопорушення», що міститься у статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції, має автономне значення й охоплює суворі за своїми наслідками види адміністративних стягнень, до яких належать адміністративний арешт та значні адміністративні штрафи (пункти 82, 83 Рішення у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» від 8 червня 1976 року, пункт 55 Рішення у справі «Гурепка проти України» від 6 вересня 2005 року, пункт 38 Рішення у справі «Менаріні проти Італії» від 27 вересня 2011 року).

За пунктом (і) § 4 розділу В «Принципи» Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо судового перегляду адміністративних актів від 15 грудня 2004 року рішення суду повинні, принаймні у найважливіших справах, підлягати апеляційному оскарженню до вищого суду, за винятком тих випадків, коли справа, згідно з національним законодавством, безпосередньо вирішується вищим судом.

За пунктом 1 статті 52 Хартії основоположних прав Європейського Союзу 2000 року будь-яке обмеження прав і свобод, що визначаються цією хартією, повинне здійснюватися на підставі закону з повагою до сутності цих прав та свобод. Застосовані за принципом пропорційності обмеження можуть бути встановлені тільки тоді, коли вони є необхідними та відповідають цілям і загальним інтересам, які визнані Європейським Союзом, або потребі захистити права і свободи інших осіб.

З огляду на наведене Конституційний Суд України дійшов висновку, що положеннями частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України запроваджено у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності непропорційні об-

меження права на оскарження судового рішення, що порушує сутнісний зміст права особи на судовий захист.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що положення частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України суперечать вимогам частини першої статті 8, частини першої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

3. Відповідно до частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку.

Конституційний Суд України вбачає за необхідне рекомендувати Верховній Раді України невідкладно врегулювати питання щодо оскарження судового рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України.

2. Положення частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рекомендувати Верховній Раді України невідкладно врегулювати питання щодо оскарження судового рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека

г. Киев
8 апреля 2015 года
№ 3-рп/2015

Дело № 1-6/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича – докладчика, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Тулицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича – докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности положений части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины.

Заслушав судей-докладчиков Запорожца М.П., Шевчука С.В. и исследовав материалы дела, в том числе позиции, изложенные Председателем Верховной Рады Украины, Министерством юстиции Украины, Верховным Судом Украины, Высшим административным судом Украины, научными работниками Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Национального универси-

тета «Одесская юридическая академия», Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Национальной школы судей Украины, Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление – Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими требованиям части первой статьи 8, частей первой, второй статьи 55, статьи 64, пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины (неконституционными) положения части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины, согласно которым решение местного общего суда как административного суда по делам по поводу решений, действий либо бездействия субъектов властных полномочий о привлечении к административной ответственности является окончательным и обжалованию не подлежит.

Автор ходатайства, ссылаясь на правовые позиции Конституционного Суда Украины, изложенные в решениях от 11 декабря 2007 года № 11-рп/2007 и от 29 августа 2012 года № 16-рп/2012, отмечает, что оспариваемые положения Кодекса административного судопроизводства Украины ограничивают право на апелляционное и кассационное обжалование решения местного общего суда как административного суда по указанным делам, являются неоправданными и противоречат принципам верховенства права.

2. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина провозглашена демократическим, правовым государством, в котором права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность его деятельности; государство отвечает перед человеком за свою деятельность; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (статья 1, часть вторая статьи 3 Конституции Украины).

В Украине признается и действует принцип верховенства права; Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (части первая, вторая статьи 8 Основного Закона Украины).

Органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Кон-

ституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19 Конституции Украины).

Согласно Основному Закону Украины права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (часть первая, вторая статьи 55).

Всеобщей декларацией прав человека 1948 года предусмотрено, что каждый человек имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему конституцией или законом (статья 8). Право на эффективную судебную защиту закреплено также в Международном пакте о гражданских и политических правах 1966 года (статья 2) и в Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года (далее – Конвенция) (статья 13).

Согласно пункту 14 части первой статьи 92 Конституции Украины исключительно законами Украины определяются, в частности, судоустройство, судопроизводство и статус судей.

Одним из основных принципов судопроизводства является обеспечение апелляционного и кассационного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом (пункт 8 части третьей статьи 129 Основного Закона Украины).

В соответствии с практикой Европейского суда по правам человека в статье 6 Конвенции, которой предусмотрено право на справедливый суд, не установлены требования к государствам учреждать апелляционные или кассационные суды. Там, где такие суды существуют, гарантии, содержащиеся в указанной статье, должны соответствовать также и обеспечению эффективного доступа в эти суды (пункт 25 Решения по делу «Делькур против Бельгии» от 17 января 1970 года и пункт 65 Решения по делу «Гофман против Германии» от 11 октября 2001 года).

Конституционный Суд Украины считает, что право на судебную защиту включает в себя, в частности, возможность обжалования судебных решений в апелляционном и кассационном порядке, что является одной из конституционных гарантий реализации других прав и свобод, защиты их от нарушений и противоправных посягательств, в том числе от ошибочных и неправосудных судебных решений.

2.2. Верховная Рада Украины, определяя законом судоустройство и судопроизводство, должна устанавливать такой объем права участников судебного производства на инстанционное обжалование решения местного суда, который обеспечивал бы эффективную судебную защиту. Ограничение доступа к апелляционной или кассационной инстанциям возможно только в исключительных случаях с обязатель-

ным соблюдением конституционных норм и принципов. Устанавливая ограничение права на апелляционное и кассационное обжалование судебных решений, законодатель должен руководствоваться такой составляющей принципа верховенства права, как пропорциональность. Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины ограничение прав и свобод человека и гражданина допустимо исключительно при условии, что такое ограничение является соразмерным (пропорциональным) и общественно необходимым (абзац шестой подпункта 3.3 пункта 3 мотивировочной части Решения от 19 октября 2009 года № 26-рп/2009).

Европейский суд по правам человека в своих решениях неоднократно подчеркивал, что государство имеет право устанавливать определенные ограничения права лиц на доступ в суд; такие ограничения должны преследовать легитимную цель, не нарушая самой сущности данного права, а между этой целью и принятыми мерами должно существовать пропорциональное соотношение (пункт 57 Решения по делу «Ашингдейн против Соединенного Королевства» от 28 мая 1985 года, пункт 96 Решения по делу «Кромбах против Франции» от 13 февраля 2001 года).

Таким образом, согласно Конституции Украины допускается возможность ограничения права на апелляционное и кассационное обжалование решения суда (пункт 8 части третьей статьи 129), однако оно не может быть произвольным и несправедливым. Такое ограничение должно устанавливаться исключительно Конституцией и законами Украины; преследовать легитимную цель; быть обусловленным общественной необходимостью достижения этой цели, пропорциональным и обоснованным. В случае ограничения права на обжалование судебных решений законодатель обязан ввести такое правовое регулирование, которое даст возможность оптимально достичь легитимной цели с минимальным вмешательством в реализацию права на судебную защиту и не нарушать сущностное содержание такого права.

2.3. В главе 17 Кодекса Украины об административных правонарушениях (далее – Кодекс) урегулирован вопрос о подведомственности дел об административных правонарушениях как судам (судьям) (статьи 221, 221¹), так и другим субъектам властных полномочий: административным комиссиям при исполнительных комитетах сельских, поселковых, городских советов; исполнительным комитетам указанных советов; органам внутренних дел, органам государственных инспекций и другим органам (должностным лицам), уполномоченным на то Кодексом (статья 213).

В Кодексе предусмотрено, что исключительно районные, районные в городе, городские или горрайонные суды (судьи) полномочны накладывать такие административные взыскания, как административ-

ный арест, исправительные работы, общественные работы, возмездное изъятие или конфискация предмета, явившегося орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения (часть первая статьи 28, часть первая статьи 29, часть вторая статьи 30¹, статья 31, часть первая статьи 32).

Анализ законодательства Украины, которым определены административные правонарушения, за совершение которых может быть наложено административное взыскание в виде штрафа, дает основания для вывода, что дела об административных правонарушениях подведомственны как судам (судьям), так и другим субъектам властных полномочий. Так, Кодексом за отдельные виды административных правонарушений предусмотрено наложение судом штрафа в размере до пяти тысяч необлагаемых минимумов доходов граждан (часть третья статьи 162¹). Согласно Таможенному кодексу Украины за нарушение таможенных правил штраф, который налагается не судом, а другим субъектом властных полномочий (органом доходов и сборов), устанавливается в размере одной тысячи необлагаемых минимумов доходов граждан (статьи 469, 477) или 300 процентов неуплаченной суммы таможенных платежей (статья 485).

Указанные виды административных взысканий по степени своей строгости соразмерны с установленными Уголовным кодексом Украины наказаниями, в частности штрафом, общественными работами, исправительными работами, конфискацией имущества, арестом (статьи 51, 53, 56, 57, 59, 60). Такие административные взыскания и наказания, предусмотренные Уголовным кодексом Украины, ограничивают конституционные права граждан, а именно: на свободу и личную неприкосновенность; свободно владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью; на труд (статьи 29, 41, 43 Конституции Украины).

В Кодексе установлено, что постановление судьи по делу об административном правонарушении о привлечении к административной ответственности может быть обжаловано в апелляционный суд; постановление апелляционного суда вступает в законную силу немедленно после его вынесения, является окончательным и обжалованию не подлежит (части вторая, десятая статьи 294).

Вместе с тем, согласно части первой статьи 288 Кодекса, постановление по делам об административных правонарушениях, принятое не судом, а другим субъектом властных полномочий, может быть обжаловано в «вышестоящий орган (к вышестоящему должностному лицу)», а также в местный общий суд как административный суд в порядке, определенном Кодексом административного судопроизводства Украины, с особенностями, установленными Кодексом. Так, согласно пункту 2 части первой статьи 18 Кодекса административного судопроизводства Украины местным общим судам как административным су-

дам подсудны все административные дела по поводу решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий по делам о привлечении к административной ответственности. Положениями части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины, о конституционности которых обратился автор ходатайства, установлено, что решение местного общего суда как административного суда по делам по поводу решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий о привлечении к административной ответственности является окончательным и обжалованию не подлежит.

Конституционный Суд Украины считает, что ограничение законодателем права лица на обжалование решения местного общего суда как административного суда в апелляционную и кассационную инстанции оправдано только относительно обжалования решений по делам о незначительных административных правонарушениях. В других случаях по делам о привлечении к административной ответственности лица должны иметь право на инстанционное обжалование решения местных общих судов как административных судов.

Законодатель, исключив возможность обжалования в суд апелляционной инстанции решений местных общих судов как административных судов по делам по поводу постановлений субъектов властных полномочий о наложении административных взысканий, которые по степени строгости соразмерны с установленными Уголовным кодексом Украины наказаниями, допустил непропорциональность между поставленной целью и принятыми для ее достижения мерами.

Этот вывод Конституционного Суда Украины согласуется с международными актами и практикой Европейского суда по правам человека.

Согласно положениям статьи 2 Протокола № 7 к Конвенции каждый, кого суд признал виновным в совершении уголовного правонарушения, имеет право на пересмотр судом вышестоящей инстанции факта признания его виновным или вынесенного ему приговора (пункт 1); исключения из этого права могут распространяться на правонарушения, определенные законом как незначительные (пункт 2).

Европейский суд по правам человека в своих решениях указал, что термин «уголовное правонарушение», содержащийся в статье 2 Протокола № 7 к Конвенции, имеет автономное значение и охватывает строгие по своим результатам виды административных взысканий, к которым относятся административный арест и значительные административные штрафы (пункты 82, 83 Решения по делу «Энгель и другие против Нидерландов» от 8 июня 1976 года, пункт 55 Решения по делу «Гурепка против Украины» от 6 сентября 2005 года, пункт 38 Решения по делу «Менарини против Италии» от 27 сентября 2011 года).

Согласно пункту (i) § 4 раздела В «Принципы» Рекомендации Комитета Министров Совета Европы государствам-членам по судебному пересмотру административных актов от 15 декабря 2004 года решения суда должны, по крайней мере по самым важным делам, подлежать апелляционному обжалованию в высший суд, за исключением тех случаев, когда дело, согласно национальному законодательству, непосредственно решается высшим судом.

В соответствии с пунктом 1 статьи 52 Хартии основных прав Европейского Союза 2000 года любое ограничение прав и свобод, признанных данной хартией, должно осуществляться на основании закона с уважением к сущности этих прав и свобод. Примененные по принципу пропорциональности ограничения могут быть установлены только тогда, когда они необходимы и соответствуют целям и общим интересам, признанным Европейским Союзом, или потребности защитить права и свободы других лиц.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положениями части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины введены по делам по поводу решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий по привлечению к административной ответственности непропорциональные ограничения права на обжалование судебного решения, что нарушает сущностное содержание права лица на судебную защиту.

Следовательно, Конституционный Суд Украины считает, что положения части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины противоречат требованиям части первой статьи 8, части первой статьи 55, пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины.

3. Согласно части второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в случае необходимости Конституционный Суд Украины может определить в своем решении, заключении порядок и сроки их исполнения, а также возложить на соответствующие государственные органы обязанности по обеспечению исполнения решения, соблюдения заключения.

Конституционный Суд Украины усматривает необходимость рекомендовать Верховной Раде Украины безотлагательно урегулировать вопрос обжалования судебного решения местного общего суда как административного суда по делам по поводу решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий о привлечении лица к административной ответственности.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 73

Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины.

2. Положения части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Рекомендовать Верховной Раде Украины безотлагательно урегулировать вопрос обжалования судебного решения местного общего суда как административного суда по делам по поводу решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий о привлечении лица к административной ответственности.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2015 dated April 8, 2015 in the case upon the constitutional petition of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights concerning the conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 171^{2.2} of the Code of Administrative Proceedings

The subject of the right to constitutional petition – the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights – appealed to the Constitutional Court of Ukraine to recognise the provisions of Article 171^{2.2} of the Code of Administrative Proceedings, according to which decision of local general court as administrative court in cases concerning decisions, actions or omission of subjects of authority on bringing to administrative liability shall be final and may not be appealed, as such that do not meet the requirements of Articles 8.1, 55.1, 55.2, 64, 129.3.8 of the Constitution (unconstitutional).

Ukraine is a democratic, law-based state where human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of its ac-

tivity; the State is answerable to the individual for its activity; to affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the State (Articles 1, 3.2 of the Constitution).

In Ukraine, the principle of the rule of law is recognised and effective; the Constitution of Ukraine has the highest legal force; laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Articles 8.1 and 8.2 of the Fundamental Law of Ukraine).

Bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 19.2 of the Constitution).

According to the Fundamental Law, human and citizen's rights and freedoms are protected by the court; everyone is guaranteed the right to challenge in court the decisions, actions or omission of bodies of state power, bodies of local self-government, officials and officers (Articles 55.1, 55.2).

According to Article 92.1.14 of the Constitution, the judicial system, judicial proceedings and the status of judges are determined exclusively by the laws of Ukraine.

One of the main principles of judicial proceedings is ensuring complaint of a court decision by appeal and cassation, except in cases established by law (Article 129.3.8 of the Fundamental Law).

The Constitutional Court considers that the right to judicial protection includes, in particular, a possibility to challenge court decisions in appeal and cassation, which is one of the constitutional guarantees of implementation of other rights and freedoms, their protection from violations and illegal encroachments, including false and unjust judgments.

The Verkhovna Rada of Ukraine, by determining the judicial system and proceedings by the law, has to establish such scope of the right of the participants of the proceedings to instance appeal of decisions of local court which would ensure effective judicial protection. Restriction of the access to appeal or cassation is possible only in exceptional cases with mandatory compliance with the constitutional norms and principles. In establishing the restriction of the right to appeal and cassation of court decisions, the legislator shall be guided by such rule of law component as proportionality.

Thus, according to the Constitution it is allowed to restrict the right to challenge in court the decisions by appeal and cassation (Article 129.3.8), yet it may not be arbitrary and unfair. This restriction should be established by the Constitution and laws of Ukraine only; shall pursue the legitimate aim; shall be provided by the public need to achieve this aim, proportionate and reasonable. In case of restriction of the right to challenge court decisions, the lawmaker is obliged to introduce a legal regulation that will allow to achieve a legitimate aim optimally with a minimum interference

with the implementation of the right to judicial protection and not to violate the substantive content of such right.

Chapter 17 of the Code of Administrative Offences (hereinafter referred to as «the Code») regulates the jurisdiction of cases on administrative offences both to courts (judges) (Articles 221, 221¹) and other subjects of authority: administrative commissions at executive committees of village, settlement and city councils; executive committees of the above councils; bodies of internal affairs, bodies of state inspections and other bodies (officials), authorized by the Code (Article 213).

The Code provides for that exclusively district, district in city, city or city-district courts (judges) are duly authorised to impose such administrative penalties as administrative arrest, correctional labour, community service, seizure with compensation or confiscation of the object, which became an instrument of committing or a direct object of the administrative offence (Articles 28.1, 29.1, 30¹.2, 31, 32.1).

Analysis of the legislation establishing administrative offences which entail such administrative penalty as a fine, allows to conclude that cases on administrative offences are under jurisdiction of both courts (judges) and other subjects of authority. For instance, the Code provides for a fine, imposed by the court in the amount of up to five thousand non-taxable minimum incomes for certain types of administrative offences (Article 162¹.3). According to the Customs Code, a fine for violation of customs regulations not imposed by the court, but by another subject of authority (body of income and charges) is set in the amount of one thousand non-taxable minimum incomes (Articles 469, 477) or 300 percent of the unpaid sum of customs duties (Article 485).

These types of administrative penalties in terms of the degree of their severity are proportionate to the penalties prescribed by the Criminal Code, including fines, community service, correctional labour, confiscation of property, arrest (Articles 51, 53, 56, 57, 59, 60). Such administrative sanctions and penalties, envisaged by the Criminal Code, restrict the constitutional rights of citizens, namely to freedom and personal inviolability; to freely own, use and dispose of his/her property; to labour (Article 29, 41, 43 of the Constitution).

The Code establishes that the ruling of the judge in the case on administrative offence concerning bringing to liability may be appealed to a court of appeal; a ruling of a court of appeal shall come into force immediately after its delivery, shall be final and may not be appealed (Articles 294.2, 294.10).

At the same time pursuant to Article 288.1 of the Code a ruling in cases on administrative offences, delivered not by the court, but by the other subject of authority, may be appealed to a «higher authority (superior official)» as well as to a local general court as an administrative court in the order determined by the Code of Administrative Proceedings, with particu-

larities established by the Code. For instance, according to Article 18.1.2 of the Code of Administrative Proceedings, all administrative cases concerning decisions, actions or omission of subjects of authority in cases on bringing to administrative liability fall under the jurisdiction of local general courts as administrative courts. The provisions of Article 171².2 of the Code of Administrative Procedure, the constitutionality of which are challenged, stipulate that the decisions of a local general court as an administrative court in cases concerning decisions, actions or omission of subjects of authority concerning bringing to liability shall be final and may not be appealed.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the legislator's restriction of the right of an individual to challenge decision of local general courts as administrative courts in appeal and cassation is justified only regarding the decisions in cases on minor administrative offences. In other events, in cases on bringing to administrative liability individuals must have the right to instance appeal of the decision of local general courts as administrative courts.

Having made it impossible to challenge in court of appeal the decisions of local general courts as administrative courts in cases concerning rulings of the subjects of authority on imposing administrative penalties that are proportionate to the penalties established by Criminal Code in terms of their severity, the legislator allowed disproportion between the purpose and measures, taken for its achievement.

According to Article 70.2 of the Law «On Constitutional Court of Ukraine», the Constitutional Court of Ukraine may, where necessary, determine in its decision or opinion the procedure and terms of their execution and oblige appropriate state bodies to ensure execution of the decision and adherence to the opinion.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

To recognise the provisions of Article 171².2 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine as non-conforming to the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

The provisions of Article 171².2 of the Code of Administrative Proceedings, declared unconstitutional, shall lose validity from the day of the adoption of the Decision by the Constitutional Court of Ukraine.

To recommend to the Verkhovna Rada of Ukraine to immediately resolve the issue concerning the challenge in court of decisions of local general courts as administrative courts in cases on decisions, actions or omission of the subjects of authority on bringing an individual to administrative liability.

References:

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 26-рп/2009 dated October 19, 2009.

European Court of Human Rights:

Judgment in the case «Delcourt v. Belgium» dated January 17, 1970.

Judgment in the case «Hoffmann v. Germany» dated October 11, 2001.

Judgment in the case «Ashingdane v. the United Kingdom» dated May 28, 1985.

Judgment in the case «Krombach v. France» dated February 13, 2001.

Judgment in the case «Engel and Others v. the Netherlands» dated June 8, 1976.

Judgment in the case «Gurepka v Ukraine» dated September 6, 2005.

Judgment in the case «Menarini Diagnostics v. Italy» dated September 27, 2011.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням
громадянина Сердюка Вадима Леонідовича
щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 63
Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб,
звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»**

*м. Київ
13 травня 2015 року
№ 4-рп/2015*

Справа № 1-9/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича – доповідача, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Сердюка Вадима Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень першого речення частини третьої статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262-XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) з наступними змінами (далі – Закон).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Сердюка В.Л.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень першого речення частини третьої статті 63 Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М.П. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції, висловлені Президентом України, Головою Верховної Ради України, Головою Верховного Суду України, Головою Вищого адміністративного суду України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством оборони України, Мініс-

терством соціальної політики України, Міністерством юстиції України, Пенсійним фондом України, Службою безпеки України, науковцями Інституту держави і права ім. В.М. Корещького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Всеукраїнським громадським об'єднанням «Комітет по захисту прав військовослужбовців та працівників Міністерства внутрішніх справ і Служби безпеки України «За справедливість», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Сердюк В.Л. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень першого речення частини третьої статті 63 Закону, згідно з якими «усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством». Автор клопотання просить витлумачити ці положення в аспекті того, чи є наведений у них перелік нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення вичерпним, чи в цей перелік можуть включатися й інші види грошового забезпечення, зокрема щомісячна додаткова грошова винагорода, встановлена постановою Кабінету Міністрів України «Питання грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців Збройних Сил, Державної прикордонної служби, Національної гвардії та осіб начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту Державної служби з надзвичайних ситуацій» від 22 вересня 2010 року № 889 з наступними змінами.

Необхідність в офіційному тлумаченні положень першого речення частини третьої статті 63 Закону Сердюк В.Л. обґрунтовує неоднозначним їх застосуванням Вищим адміністративним судом України. Так, у справі, в якій він був стороною, суд визнав, що закріплений у вказаних положеннях Закону перелік щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, а саме надбавок, доплат, підвищень, є вичерпним, а тому встановлення Кабінетом Міністрів України щомісячної додаткової грошової винагороди не є підставою для перерахунку пенсій. Натомість в інших справах суд дійшов висновку, що така винагорода є щомісячним видом грошового забезпечення, введення якого є підставою для перерахунку пенсій, оскільки ознаки цієї виплати відповідають ознакам додаткових видів грошового забезпечення військово-

вослужбовців (надбавок, доплат, підвищень), про які йдеться у першому реченні частини третьої статті 63 Закону.

Така неоднозначність, як стверджує автор клопотання, призвела до порушення його конституційного права на рівність перед законом, гарантованого частиною першою статті 24 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. Україну проголошено соціальною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 1, частини перша, друга статті 8, частина друга статті 19 Конституції України).

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, у старості та в інших випадках, передбачених законом (частина перша статті 46 Конституції України). В Україні на конституційному рівні гарантовано право громадян на соціальний захист, для забезпечення якого необхідне здійснення комплексу державно-правових заходів, одним із яких є законодавче визначення основ соціального захисту, форм і видів пенсійного забезпечення (пункт 6 частини першої статті 92 Конституції України).

Конституційний Суд України зазначив, що Основний Закон України закріплює основоположні засади права громадян на соціальний захист і відносить до законодавчого регулювання механізм реалізації цього права (абзац сьомий пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 20 червня 2001 року № 10-рп/2001).

За Конституцією України Кабінет Міністрів України забезпечує виконання Конституції та законів України, в тому числі у сфері соціального захисту (пункти 1, 3 статті 116).

2.2. Загальні умови, порядок нарахування та розмір пенсій визначаються, зокрема, законами України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-ІV.

Пенсійне забезпечення окремих категорій громадян регулюється спеціальними законами з урахуванням особливостей умов праці, характеру, складності і значущості виконуваної роботи, ступеня відповідальності, певних обмежень конституційних прав і свобод тощо.

Закон має на меті реалізацію особами, які перебували на військовій службі, свого конституційного права на державне пенсійне забезпечення у випадках, передбачених Конституцією України та Законом, і спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України (преамбула Закону). Частиною третьою статті 1¹ Закону закріплено, що зміна умов і норм пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб, які мають право на пенсію за Законом, здійснюється виключно шляхом внесення змін до Закону та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Однією з умов пенсійного забезпечення військовослужбовців є визначення видів грошового забезпечення, які враховуються при обчисленні пенсій. Згідно з частиною третьою статті 43 Закону пенсії особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за Законом, та членам їх сімей обчислюються з урахуванням, зокрема, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, установлених законодавством.

Положеннями першого речення частини третьої статті 63 Закону передбачено підстави для перерахунку пенсій та перелік щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, які враховуються для їх перерахунку. Так, усі призначені за Законом пенсії підлягають перерахунку, у тому числі, у зв'язку із введенням для відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за Законом, нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством.

Аналіз наведених положень Закону вказує на єдиний підхід законодавця до визначення видів грошового забезпечення військовослужбовців, які враховуються як при призначенні пенсій (стаття 43), так і при перерахунку раніше призначених пенсій (стаття 63).

Конституційний Суд України наголошує, що виключно Верховна Рада України шляхом прийняття законів визначає види грошового забезпечення для обчислення та перерахунку пенсій військовослужбовців та осіб, які мають право на пенсію за Законом, а Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення права осіб на пенсійне забезпечення, керуючись Конституцією та законами України.

Отже, перелік щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, введення яких є підставою для перерахунку пенсій зазначених категорій осіб, визначається виключно законами України.

Грамотичний аналіз положень першого речення частини третьої статті 63 Закону дає підстави стверджувати, що слова «надбавок, доплат, підвищень» є вставленою конструкцією словосполучення «но-

вих щомісячних додаткових видів грошового забезпечення», яка вказує на те, що такими видами є лише надбавки, доплати, підвищення.

З огляду на наведене Конституційний Суд України дійшов висновку, що додаткові види грошового забезпечення військовослужбовців, які враховуються при перерахунку пенсій, визначаються виключно законами України, а встановлений у положеннях першого речення частини третьої статті 63 Закону перелік нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, який включає надбавки, доплати, підвищення, є вичерпним.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення першого речення частини третьої статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ з наступними змінами, згідно з якими «усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством», в аспекті порушених у конституційному зверненні питань необхідно розуміти так, що до встановлених виключно законами України нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, на підставі введення яких усі призначені за цим законом пенсії підлягають перерахунку, належать лише надбавки, доплати, підвищення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений части третьей статьи 63
Закона Украины «О пенсионном обеспечении лиц,
уволенных с военной службы, и некоторых других лиц»
по конституционному обращению
гражданина Сердюка Вадима Леонидовича**

г. Киев
13 мая 2015 года
№ 4-рп/2015

Дело № 1-9/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гулягая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича – докладчика, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений первого предложения части третьей статьи 63 Закона Украины «О пенсионном обеспечении лиц, уволенных с военной службы, и некоторых других лиц» от 9 апреля 1992 года № 2262-ХІІ (Ведомости Верховной Рады Украины, 1992 г., № 29, ст. 399) с последующими изменениями (далее – Закон) по конституционному обращению гражданина Сердюка Вадима Леонидовича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Сердюка В.Л.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений первого предложения части третьей статьи 63 Закона.

Заслушав судью-докладчика Запорожца М.П. и исследовав материалы дела, в том числе позиции, изложенные Президентом Украины, Председателем Верховной Рады Украины, Председателем Верховного Суда Украины, Председателем Высшего административного суда

Украины, Министерством внутренних дел Украины, Министерством обороны Украины, Министерством социальной политики Украины, Министерством юстиции Украины, Пенсионным фондом Украины, Службой безопасности Украины, научными работниками Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, Всеукраинским общественным объединением «Комитет по защите прав военнослужащих и работников Министерства внутренних дел и Службы безопасности Украины «За справедливость», Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Гражданин Сердюк В.Л. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений первого предложения части третьей статьи 63 Закона, согласно которым «все назначенные по настоящему Закону пенсии подлежат перерасчету в связи с изменением размера хотя бы одного из видов денежного довольствия соответствующих категорий военнослужащих, лиц, имеющих право на пенсию по настоящему Закону, или в связи с введением для указанных категорий лиц новых ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия (надбавок, доплат, повышений) и премий в размерах, установленных законодательством». Автор ходатайства просит истолковать данные положения в аспекте того, является ли указанный в них перечень новых ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия исчерпывающим, или же в этот перечень могут включаться и другие виды денежного довольствия, в частности ежемесячное дополнительное денежное вознаграждение, установленное постановлением Кабинета Министров Украины «Вопросы денежного обеспечения отдельных категорий военнослужащих Вооруженных Сил, Государственной пограничной службы, Национальной гвардии и лиц начальствующего состава органов и подразделений гражданской защиты Государственной службы по чрезвычайным ситуациям» от 22 сентября 2010 года № 889 с последующими изменениями.

Необходимость в официальном толковании положений первого предложения части третьей статьи 63 Закона Сердюк В.Л. обосновывает неоднозначным их применением Высшим административным судом Украины. Так, по делу, в котором он был стороной, суд признал, что закрепленный в указанных положениях Закона перечень ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия, а имен-

но надбавок, доплат, повышений, является исчерпывающим, а потому установление Кабинетом Министров Украины ежемесячного дополнительного денежного вознаграждения не является основанием для перерасчета пенсий. Вместе с тем по другим делам суд пришел к выводу, что такое вознаграждение является ежемесячным видом денежного довольствия, введение которого является основанием для перерасчета пенсий, поскольку признаки этой выплаты соответствуют признакам дополнительных видов денежного довольствия военнослужащих (надбавок, доплат, повышений), о которых идет речь в первом предложении части третьей статьи 63 Закона.

Такая неоднозначность, как утверждает автор ходатайства, привела к нарушению его конституционного права на равенство перед законом, гарантированного частью первой статьи 24 Конституции Украины.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном обращении вопросы, исходит из следующего.

2.1. Украина провозглашена социальным, правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права; Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей; органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 1, части первая, вторая статьи 8, часть вторая статьи 19 Конституции Украины).

Граждане имеют право на социальную защиту, включающее право на обеспечение их в случае полной, частичной или временной потери трудоспособности, в старости и в иных случаях, предусмотренных законом (часть первая статьи 46 Конституции Украины). В Украине на конституционном уровне гарантировано право граждан на социальную защиту, для обеспечения которого необходимо осуществление комплекса государственно-правовых мер, одной из которых является законодательное определение основ социальной защиты, форм и видов пенсионного обеспечения (пункт 6 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины отметил, что Основной Закон Украины закрепляет основополагающие принципы права граждан на социальную защиту и относит к законодательному регулированию механизм реализации этого права (абзац седьмой пункта 2 мотивировочной части Решения от 20 июня 2001 года № 10-рп/2001).

Согласно Конституции Украины Кабинет Министров Украины обеспечивает исполнение Конституции и законов Украины, в том числе в сфере социальной защиты (пункты 1, 3 статьи 116).

2.2. Общие условия, порядок начисления и размер пенсий определяются, в частности, законами Украины «О пенсионном обеспечении» от 5 ноября 1991 года № 1788-XII, «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058-IV.

Пенсионное обеспечение отдельных категорий граждан регулируется специальными законами с учетом особенностей условий работы, характера, сложности и значимости выполняемой работы, степени ответственности, определенных ограничений конституционных прав и свобод и т.п.

Закон имеет целью реализацию лицами, находившимися на военной службе, своего конституционного права на государственное пенсионное обеспечение в случаях, предусмотренных Конституцией Украины и Законом, и направлен на установление единства условий и норм пенсионного обеспечения указанной категории граждан Украины (преамбула Закона). Частью третьей статьи 1¹ Закона закреплено, что изменение условий и норм пенсионного обеспечения лиц, уволенных с военной службы, и некоторых других лиц, имеющих право на пенсию по Закону, осуществляется исключительно путем внесения изменений в Закон и Закон Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании».

Одним из условий пенсионного обеспечения военнослужащих является определение видов денежного довольствия, которые учитываются при исчислении пенсий. Согласно части третьей статьи 43 Закона на пенсии лицам офицерского состава, прапорщикам и мичманам, военнослужащим сверхсрочной службы и военной службы по контракту, лицам, имеющим право на пенсию по Закону, и членам их семей исчисляются с учетом, в частности, ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия (надбавок, доплат, повышений) и премий в размерах, установленных законодательством.

Положениями первого предложения части третьей статьи 63 Закона предусмотрены основания для перерасчета пенсий и перечень ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия, которые учитываются для их перерасчета. Так, все назначенные по Закону пенсии подлежат перерасчету, в том числе, в связи с введением для соответствующих категорий военнослужащих, лиц, имеющих право на пенсию по Закону, новых ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия (надбавок, доплат, повышений) и премий в размерах, установленных законодательством.

Анализ названных положений Закона указывает на единый подход законодателя к определению видов денежного довольствия военно-

служащих, которые учитываются как при назначении пенсий (статья 43), так и при перерасчете ранее назначенных пенсий (статья 63).

Конституционный Суд Украины подчеркивает, что исключительно Верховная Рада Украины путем принятия законов определяет виды денежного довольствия для исчисления и перерасчета пенсий военнослужащих и лиц, имеющих право на пенсию по Закону, а Кабинет Министров Украины принимает меры по обеспечению права лиц на пенсионное обеспечение, руководствуясь Конституцией и законами Украины.

Следовательно, перечень ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия, введение которых является основанием для перерасчета пенсий указанных категорий лиц, определяется исключительно законами Украины.

Грамматический анализ положений первого предложения части третьей статьи 63 Закона дает основания утверждать, что слова «надбавок, доплат, повышений» являются вставной конструкцией словосочетания «новых ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия», указывающей на то, что такими видами являются только надбавки, доплаты, повышения.

Ввиду указанного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что дополнительные виды денежного обеспечения военнослужащих, которые учитываются при перерасчете пенсий, определяются исключительно законами Украины, а установленный в положениях первого предложения части третьей статьи 63 Закона перечень новых ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия, включающий надбавки, доплаты, повышения, является исчерпывающим.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Положения первого предложения части третьей статьи 63 Закона Украины «О пенсионном обеспечении лиц, уволенных с военной службы, и некоторых других лиц» от 9 апреля 1992 года № 2262-ХІІ с последующими изменениями, согласно которым «все назначенные по настоящему Закону пенсии подлежат перерасчету в связи с изменением размера хотя бы одного из видов денежного довольствия соответствующих категорий военнослужащих, лиц, имеющих право на пенсию по настоящему Закону, или в связи с введением для указанных категорий лиц новых ежемесячных дополнительных видов денежного довольствия (надбавок, доплат, повышений) и премий в размерах, установленных законодательством», в аспекте поднятых в конститу-

ционном обращении вопросов следует понимать как то, что к установленным исключительно законами Украины новым ежемесячным дополнительным видам денежного довольствия соответствующих категорий военнослужащих, на основании введения которых все назначенные по данному закону пенсии подлежат перерасчету, относятся только надбавки, доплаты, повышения.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-рп/2015 dated May 13, 2015 in the case upon the constitutional appeal of citizen Vadym Leonidovych Serdiuk on the official interpretation of the provisions of Article 63.3 of the Law «On pension provision of persons, dismissed from military service and some other persons»

Citizen Vadym Leonidovych Serdiuk applied to the Constitutional Court of Ukraine for the official interpretation of the first sentence of Article 63.3 «On pension provision of persons, dismissed from military service and some other persons» No. 2262-XII dated April 9, 1992 (hereinafter referred to as «the Law»), according to which «all pensions granted under this Law are subject to recalculation in connection with a change of a size of at least one of the types of financial support of relevant categories of military personnel, persons entitled to a pension under this Law, or in connection with the introduction new monthly additional types of financial support (allowances, bonuses, increases) referred to in the first sentence of Article 63.3 of the Law».

According to the petitioner, such inconsistency has led to a violation of his constitutional right to equality before the law, guaranteed by Article 24.1 of the Constitution.

Ukraine is proclaimed a sovereign and independent, democratic, social, law-based state in which the principle of the rule of law is recognised and effective; The Constitution of Ukraine has the highest legal force; Laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it; Bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the

Constitution and the laws of Ukraine (Articles 1, 8.1, 8.2, 19.2 of the Constitution).

Citizens have the right to social protection that includes the right to provision in cases of complete, partial or temporary disability, the loss of the principal wage-earner, unemployment due to circumstances beyond their control and also in old age, and in other cases established by law (Article 46.1 of the Constitution). The citizens' right to social protection, for implementation of which it is necessary to ensure a set of state-legal measures, one of which is the legal definition of the foundations of social protection, forms and types of pension provision is guaranteed in Ukraine at the constitutional level (Article 92.1.6 of the Constitution).

Under the Constitution, the Cabinet of Ministers ensures the implementation of the Constitution and laws, including the field of social protection (Articles 116.1.1, 116.1.3).

General terms, procedure of calculation and the amount of pensions are determined, in particular, by the laws «On Pension Provision» No. 1788-XII dated November 5, 1991 and «On mandatory state pension insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003.

Pension provision of certain categories of citizens is governed by special laws with account of working conditions, nature, complexity and importance of the performed work, degree of responsibility, certain restrictions of the constitutional rights and freedoms of others.

The law aims at implementing by the persons who served military service, of their constitutional right to state pension provision in the cases stipulated by the Constitution and the Law, and aims to establish the unity of conditions and rules of pension provision of this category of citizens (preamble of the Law). Article 1¹.3 of the Law stipulates that changing the conditions and norms of pension provision of persons dismissed from military service and some other persons entitled to a pension under the law, is carried out exclusively by amending the Law and the Law «On mandatory state pension insurance».

One of the conditions of pension provision of military personnel is the determination of the types of financial support which are taken into account when calculating pensions. According to Article 43.3 of the Law, persons to the officers, ensigns and warrant officers, extended military servicemen and military servicemen enlisted on a contract basis, to persons who are entitled to a pension under the Law, and their family members are calculated with account, in particular, of the monthly additional types of financial support (allowances, bonuses, increases) and premiums in the amount established by legislation.

The provisions of the first sentence of Article 63.3 of the Law provide for the grounds for recalculation of pensions and a list of monthly additional types of financial support which are taken into account for their recalculation. For instance, all pensions granted under the Law are sub-

ject to recalculation, including, in connection with the introduction of the new monthly additional types of financial support (allowances, bonuses, increases) and premiums in the amount established by legislation to the relevant categories of military personnel, persons entitled to a pension under the Law.

Analysis of the above provisions of the Law indicated the single approach of the legislator to determination of the types of financial support of military personnel which are taken into account both when granting pensions (Article 43), and recalculating pensions which were granted earlier (Article 63).

The Constitutional Court emphasises that it is the Verkhovna Rada only that determines the types of financial support for the calculation and recalculation of pensions of military personnel and persons entitled to a pension under the Law by adopting the laws, and the Cabinet of Ministers takes measures to ensure the right of persons to pension provision, guided by the Constitution and laws.

Thus, the list of monthly additional types of financial support, introduction of which is the basis for recalculation of pensions of specified categories of persons is determined by laws exclusively.

Grammatical analysis of the provisions of the first sentence of Article 63.3 of the Law gives grounds to state that the words «allowances, bonuses, increases» are an established construction of the phrase «new monthly additional types of financial support», which indicates that such types are only allowances, bonuses, increases.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of the first sentence of Article 63.3 of the Law «On pension provision of persons, dismissed from military service and some other persons» No. 2262-XII dated April 9, 1992 with subsequent amendments, according to which «all pensions granted under this Law are subject to recalculation in connection with a change of a size of at least one of the types of financial support of relevant categories of military personnel, persons entitled to a pension under this Law or in connection with the introduction of new monthly additional types of financial support (allowances, bonuses, increases) for these categories of persons and premiums in the amount prescribed by legislation» in terms of the questions raised in the constitutional appeal shall be understood as reading that the new monthly additional allowances to relevant categories of military personnel established exclusively by the laws in view of introduction of which all pensions granted under this law are subject to recalculation, include only allowances, bonuses, increases.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини
щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276
Кодексу України про адміністративні правопорушення**

м. Київ

26 травня 2015 року

№ 5-рп/2015

Справа № 1-11/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича – доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції науковців Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної академії внутрішніх справ, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіцій-

не тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – Кодекс) в аспекті того, чи можна словосполучення «за місцем його вчинення», яке міститься у цьому положенні, розуміти як таке, що дозволяє здійснювати розгляд справи про адміністративне правопорушення на місці його вчинення одразу після складення протоколу про таке правопорушення.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні вказаного положення Кодексу автор клопотання обґрунтовує неоднозначним його застосуванням судами України при розгляді справ щодо оскарження постанов про адміністративні правопорушення, передбачені у статті 122 Кодексу, зокрема про перевищення водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху тощо. Так, в одних випадках суди України вважають, що дії суб'єкта владних повноважень щодо розгляду справи на місці вчинення правопорушення (винесення постанови одразу після складення протоколу) не суперечать вимогам частини першої статті 276 Кодексу, а в інших випадках – що суперечать, оскільки словосполучення «за місцем вчинення правопорушення» і «на місці вчинення правопорушення» мають різний зміст, зокрема правовий.

2. Вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна проголошена демократичною, правовою державою, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 1, частина друга статті 3 Основного Закону України).

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6 Основного Закону України).

За частиною другою статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Порядок діяльності органів державної влади, їх посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення, розглядати справи про такі правопорушення та притягати винних осіб до адміністративної відповідальності за їх вчинення, регулюється Кодексом.

Згідно з Кодексом ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом, а провадження у справах про адміністративні правопорушення, у тому числі й віднесених до компетенції органів внутрішніх справ, здійснюється на основі додержання

принципу законності (частини перша, друга статті 7); завданнями провадження у справах про адміністративні правопорушення є, зокрема, своєчасне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом (стаття 245).

2.2. Провадження у справі про адміністративне правопорушення передбачає низку визначених у законі послідовних дій відповідного органу (посадової особи). За загальним правилом фіксація адміністративного правопорушення починається зі складення уповноваженою посадовою особою протоколу про його вчинення. У ньому зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи (частина перша статті 256 Кодексу). Протокол підписується особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності; за наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами (частина друга статті 256 Кодексу). У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу, в ньому робиться запис про це; така особа має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до нього, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання (частина третя статті 256 Кодексу). Протокол разом з іншими матеріалами справи, зокрема процесуально оформленими доказами, перелік яких встановлено у статті 251 Кодексу, надсилається органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення (частина перша статті 257 Кодексу). Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення визначено у главі 17 Кодексу.

У частині першій статті 277 Кодексу закріплено, що справа про адміністративне правопорушення розглядається у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

З метою забезпечення дотримання прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, індивідуалізації її відповідальності та реалізації вимог статті 245 Кодексу щодо своєчасного, всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи, вирішення її у відповідності з законом уповноважений орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопору-

шення, чи винна ця особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. При накладенні стягнення необхідно враховувати характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність (частина друга статті 33 Кодексу).

Згідно з частиною першою статті 268 Кодексу особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право: знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржувати постанову у справі. Крім того, у цій правовій нормі передбачено, що справа про адміністративне правопорушення повинна розглядатися в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; за відсутності такої особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

У наведених положеннях Кодексу визначено систему правових механізмів щодо забезпечення дотримання прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, на стадії розгляду уповноваженим органом (посадовою особою) справи про адміністративне правопорушення, зокрема, з метою запобігти безпідставному притягненню такої особи до відповідальності. Водночас вказані положення є законодавчими гарантіями об'єктивного і справедливого розгляду справи про адміністративне правопорушення, реалізація яких можлива лише у разі, якщо між стадією складення протоколу про адміністративне правопорушення і стадією розгляду відповідної справи по суті існуватиме часовий інтервал, достатній для підготовки до захисту кожному, хто притягається до адміністративної відповідальності.

Отже, складання протоколу про адміністративне правопорушення та розгляд уповноваженим органом (посадовою особою) справи про таке правопорушення належать до різних стадій адміністративного провадження.

2.3. У частинах першій, другій статті 258 Кодексу визначено випадки, коли протокол про вчинення адміністративного правопорушення не складається, а адміністративне стягнення накладається і стягується на місці вчинення правопорушення, якщо особа не оспорує допущеного нею порушення і адміністративного стягнення, що на неї накла-

дається, а розмір штрафу не перевищує передбаченого у Кодексі неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. Перелік адміністративних правопорушень, за які адміністративні стягнення накладаються на місці їх вчинення, є вичерпним і може бути змінений лише законом.

За Кодексом до цього переліку належать, зокрема, такі адміністративні правопорушення: порушення вимог пожежної безпеки в лісах (стаття 77); порушення правил полювання (частина перша статті 85); порушення правил рибальства (частина третя статті 85); порушення правил щодо карантину тварин, інших ветеринарно-санітарних вимог (стаття 107); викидання сміття та інших предметів з вікон і дверей вагонів поїздів, прохід по залізничних коліях у невстановлених місцях (частина третя статті 109); викидання за борт річкового або маломірного судна сміття та інших предметів (частина третя статті 116²); провезення ручної кладі понад установлені норми і неоплаченого багажу (стаття 134); безквитковий проїзд (стаття 135); прояв неповаги до суду (стаття 185³). Притягнення особи до адміністративної відповідальності у вказаних випадках фактично відбувається у скороченому провадженні.

Скорочене провадження у справах про зазначені адміністративні правопорушення передбачає, зокрема, фіксацію адміністративного правопорушення і накладання адміністративного стягнення на правопорушника безпосередньо на місці його вчинення. Застосування посадовою особою процедури скороченого провадження в інших випадках, які не визначені законом, тобто розгляд справи про адміністративне правопорушення безпосередньо на місці його вчинення, а не за місцезнаходженням органу, уповноваженого законом розглядати справу про таке правопорушення, призводить до порушення процесуальних прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, закріплених у статтях 257, 268, 277, 278, 279, 280 Кодексу.

2.4. Аналіз положень глави 22 Кодексу в системному зв'язку з положеннями його глави 17 вказує на те, що підстав для ототожнення місця вчинення адміністративного правопорушення з місцем розгляду справи про таке правопорушення немає, а словосполучення «на місці вчинення правопорушення» і «за місцем його вчинення», які містяться у статтях 258, 276 Кодексу, мають різне цільове спрямування і різний правовий зміст. Зокрема, словосполучення «за місцем його вчинення», застосоване у положенні частини першої статті 276 Кодексу, за якою «справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення», вказує на місцезнаходження органу, уповноваженого законом розглядати справу про адміністративне правопорушення у межах його територіальної юрисдикції згідно з адміністративно-територіальним устроєм України.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що словосполучення «за місцем його вчинення», яке міститься в поло-

женні частини першої статті 276 Кодексу, визначає адміністративно-територіальну одиницю, на яку поширюється юрисдикція відповідного органу, уповноваженого законом розглядати справу про адміністративне правопорушення.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яке передбачає, що «справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення», в аспекті порушеного у конституційному поданні питання необхідно розуміти так, що використане в ньому словосполучення «за місцем його вчинення» визначає адміністративно-територіальну одиницю, на яку поширюється юрисдикція відповідного органу, уповноваженого законом розглядати справу про адміністративне правопорушення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения части первой
статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях
по конституционному представлению Уполномоченного
Верховной Рады Украины по правам человека**

г. Киев
26 мая 2015 года
№ 5-рп/2015

Дело № 1-11/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича – докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения части первой статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании указанного положения статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И. и исследовав материалы дела, в частности позиции научных работников Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной академии внутренних дел, Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать

официальное толкование положения части первой статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях (далее – Кодекс) в аспекте того, можно ли словосочетание «по месту его совершения», содержащееся в этом положении, понимать как разрешающее осуществлять рассмотрение дела об административном правонарушении на месте его совершения сразу же после составления протокола о таком правонарушении.

Практическую необходимость в официальном толковании указанного положения Кодекса автор ходатайства обосновывает неоднозначным его применением судами Украины при рассмотрении дел по обжалованию постановлений об административных правонарушениях, предусмотренных в статье 122 Кодекса, в частности о превышении водителями транспортных средств установленных ограничений скорости движения, проезде на запрещающий сигнал регулирования дорожного движения и т.п. Так, в одних случаях суды Украины считают, что действия субъекта властных полномочий по рассмотрению дела на месте совершения правонарушения (вынесение постановления сразу же после составления протокола) не противоречат требованиям части первой статьи 276 Кодекса, а в других случаях – что противоречат, поскольку словосочетания «по месту совершения правонарушения» и «на месте совершения правонарушения» имеют разный смысл, в частности правовой.

2. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина провозглашена демократическим, правовым государством, в котором права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; государство отвечает перед человеком за свою деятельность; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (статья 1, часть вторая статьи 3 Основного Закона Украины).

Органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6 Основного Закона Украины).

Согласно части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины. Порядок деятельности органов государственной власти, их должностных лиц, уполномоченных составлять протоколы об административных правонарушениях, рассматривать дела о таких правонарушениях и привлекать виновных лиц к административной ответственности за их совершение, регулируется Кодексом.

Согласно Кодексу никто не может быть подвергнут мере воздействия в связи с административным правонарушением иначе как на основаниях и в порядке, установленных законом, а производство по делам об административных правонарушениях, в том числе и отнесенных к компетенции органов внутренних дел, осуществляется на основе соблюдения принципа законности (часть первая, вторая статьи 7); задачами производства по делам об административных правонарушениях являются, в частности, своевременное, полное и объективное выяснение обстоятельств каждого дела, разрешение его в точном соответствии с законом (статья 245).

2.2. Производство по делу об административном правонарушении предусматривает ряд определенных в законе последовательных действий соответствующего органа (должностного лица). Согласно общему правилу фиксация административного правонарушения начинается с составления уполномоченным должностным лицом протокола о его совершении. В нем указываются: дата и место его составления, должность, фамилия, имя, отчество лица, составившего протокол; сведения о лице, привлекаемом к административной ответственности (в случае его выявления); место, время совершения и суть административного правонарушения; нормативный акт, предусматривающий ответственность за данное правонарушение; фамилии, адреса свидетелей и потерпевших, если они имеются; объяснение лица, привлекаемого к административной ответственности; иные сведения, необходимые для разрешения дела (часть первая статьи 256 Кодекса). Протокол подписывается лицом, его составившим, и лицом, привлекаемым к административной ответственности; при наличии свидетелей и потерпевших протокол может быть подписан также и этими лицами (часть вторая статьи 256 Кодекса). В случае отказа лица, привлекаемого к административной ответственности, от подписания протокола, в нем делается запись об этом; такое лицо вправе подать прилагаемые к протоколу объяснения и замечания по содержанию протокола, а также изложить мотивы своего отказа от его подписания (часть третья статьи 256 Кодекса). Протокол вместе с другими материалами дела, в частности процессуально оформленными доказательствами, перечень которых установлен в статье 251 Кодекса, направляется органу (должностному лицу), уполномоченному рассматривать дело об административном правонарушении (часть первая статьи 257 Кодекса). Подведомственность дел об административных правонарушениях определена в главе 17 Кодекса.

В части первой статьи 277 Кодекса закреплено, что дело об административном правонарушении рассматривается в пятнадцатидневный срок со дня получения органом (должностным лицом), правомоч-

ным рассматривать дело, протокола об административном правонарушении и других материалов дела.

С целью обеспечения соблюдения прав лица, привлекаемого к административной ответственности, индивидуализации его ответственности и реализации требований статьи 245 Кодекса о своевременном, всестороннем, полном и объективном выяснении обстоятельств дела, разрешении его в соответствии с законом уполномоченный орган (должностное лицо) при рассмотрении дела об административном правонарушении обязан выяснить: было ли совершено административное правонарушение, виновно ли данное лицо в его совершении, подлежит ли оно административной ответственности, имеются ли обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность, а также иные обстоятельства, имеющие значение для правильного разрешения дела. При наложении взыскания необходимо учитывать характер совершенного правонарушения, личность нарушителя, степень его вины, имущественное положение, обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность (часть вторая статьи 33 Кодекса).

Согласно части первой статьи 268 Кодекса лицо, привлекаемое к административной ответственности, вправе: знакомиться с материалами дела, давать объяснения, представлять доказательства, заявлять ходатайства; при рассмотрении дела пользоваться юридической помощью адвоката, иного специалиста в области права, который по закону имеет право на предоставление правовой помощи лично или по поручению юридического лица, выступать на родном языке и пользоваться услугами переводчика, если не владеет языком, на котором ведется производство; обжаловать постановление по делу. Кроме того, в данной правовой норме предусмотрено, что дело об административном правонарушении должно рассматриваться в присутствии лица, привлекаемого к административной ответственности; в отсутствие такого лица дело может быть рассмотрено лишь в случаях, когда имеются данные о своевременном его извещении о месте и времени рассмотрения дела и если от него не поступило ходатайство об отложении рассмотрения дела.

В указанных положениях Кодекса определена система правовых механизмов по обеспечению соблюдения прав лица, привлекаемого к административной ответственности, на стадии рассмотрения уполномоченным органом (должностным лицом) дела об административном правонарушении, в частности, с целью предотвратить бесосновательное привлечение такого лица к ответственности. Вместе с тем указанные положения являются законодательными гарантиями объективного и справедливого рассмотрения дела об административном правонарушении, реализация которых возможна лишь в случае, если между стадией составления протокола об административном правонарушении и стадией рассмотрения соответствующего дела по сути будет су-

ществовать временной интервал, достаточный для подготовки к защите каждому, кто привлекается к административной ответственности.

Следовательно, составление протокола об административном правонарушении и рассмотрение уполномоченным органом (должностным лицом) дела о таком правонарушении относятся к разным стадиям административного производства.

2.3. В частях первой, второй статьи 258 Кодекса определены случаи, когда протокол о совершении административного правонарушения не составляется, а административное взыскание налагается и взимается на месте совершения правонарушения, если лицо не оспаривает допущенное им нарушение и налагаемое на него административное взыскание, а размер штрафа не превышает предусмотренный в Кодексе необлагаемый минимум доходов граждан. Перечень административных правонарушений, за которые административные взыскания налагаются на месте их совершения, является исчерпывающим и может быть изменен лишь законом.

Согласно Кодексу к этому перечню относятся, в частности, следующие административные правонарушения: нарушение требований пожарной безопасности в лесах (статья 77); нарушение правил охоты (часть первая статьи 85); нарушение правил рыболовства (часть третья статьи 85); нарушение правил по карантину животных, других ветеринарно-санитарных требований (статья 107); выбрасывание мусора и других предметов из окон и дверей вагонов поездов, проход по железнодорожным путям в неустановленных местах (часть третья статьи 109); выбрасывание за борт речного или маломерного судна мусора и других предметов (часть третья статьи 116²); провоз ручной клади сверх установленных норм и неоплаченного багажа (статья 134); безбилетный проезд (статья 135); проявление неуважения к суду (статья 185³). Привлечение лица к административной ответственности в указанных случаях фактически происходит в сокращенном производстве.

Сокращенное производство по делам об указанных административных правонарушениях предусматривает, в частности, фиксацию административного правонарушения и наложение административного взыскания на правонарушителя непосредственно на месте его совершения. Применение должностным лицом процедуры сокращенного производства в иных случаях, не определенных законом, то есть рассмотрение дела об административном правонарушении непосредственно на месте его совершения, а не по месту нахождения органа, уполномоченного законом рассматривать дело о таком правонарушении, приводит к нарушению процессуальных прав привлекаемого к административной ответственности лица, закрепленных в статьях 257, 268, 277, 278, 279, 280 Кодекса.

2.4. Анализ положений главы 22 Кодекса в системной связи с положениями его главы 17 указывает на то, что оснований для отождествления места совершения административного правонарушения с местом рассмотрения дела о таком правонарушении нет, а словосочетания «на месте совершения правонарушения» и «по месту его совершения», содержащиеся в статьях 258, 276 Кодекса, имеют разное целевое направление и разный правовой смысл. В частности, словосочетание «по месту его совершения», примененное в положении части первой статьи 276 Кодекса, согласно которой «дело об административном правонарушении рассматривается по месту его совершения», указывает на местонахождение органа, уполномоченного законом рассматривать дело об административном правонарушении в пределах его территориальной юрисдикции согласно административно-территориальному устройству Украины.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что словосочетание «по месту его совершения», содержащееся в положении части первой статьи 276 Кодекса, определяет административно-территориальную единицу, на которую распространяется юрисдикция соответствующего органа, уполномоченного законом рассматривать дело об административном правонарушении.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Положение части первой статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях, предусматривающее, что «дело об административном правонарушении рассматривается по месту его совершения», в аспекте поднятого в конституционном представлении вопроса следует понимать как то, что использованное в нем словосочетание «по месту его совершения» определяет административно-территориальную единицу, на которую распространяется юрисдикция соответствующего органа, уполномоченного законом рассматривать дело об административном правонарушении.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-рп/2015 dated May 26, 2015 in the case upon the constitutional petition of Parliament Commissioner for Human Rights on the official interpretation of the provision of Article 276.1 of the Code of Administrative Offences

Parliament Commissioner for Human Rights appealed to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to provide official interpretation of the provision of Article 276.1 of the Code of Administrative Offences (hereinafter referred to as «the Code»), in terms whether the phrase «at the place of its commission» contained in this provision, may be understood as allowing to examine a case on administrative offence at the place of its commission immediately after drawing-up a protocol on such offence.

According to Article 19.2 of the Constitution, bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine. The order of activity of bodies of state power, their officials authorised to draw up protocols on administrative offences, consider cases on such offences and bring the perpetrators to administrative responsibility for their commission are regulated by the Code.

According to the Code, no one shall be subjected to a measure of influence in connection with an administrative offence except on the grounds and in the manner prescribed by law, and proceedings in cases on administrative offenses, including those related to the competence of the bodies of internal affairs, shall be based on observance of the principle of legality (Articles 7.1, 7.2); tasks of the proceedings in cases on administrative offences are particularly timely, complete and objective clarification of the circumstances of each case, resolving it in strict accordance with the law (Article 245).

Proceeding in a case on administrative offence provides for a number of consistent actions of relevant body (official) specified in the law. Under a general rule, fixation of an administrative offence begins with drawing up a protocol on its commission by an authorised official. The protocol shall include: date and place of its execution, position, last name, first name of the person who drew up the protocol; information about the person brought to administrative responsibility (in case of detection thereof); place, time of commission and the essence of the administrative offence; regulation, which provides for liability for the offence; names, addresses of witnesses and victims, if any; explanation of the person brought to administrative responsibility; other information necessary for the resolution of the case (Article 256.1 of the Code). The protocol shall be signed by the person, who drew it up, and the person brought to administrative responsibility; should there be witnesses and victims, the protocol may be also signed by these

persons (Article 256.2 of the Code). In case of refusal to sign the protocol by the person brought to administrative responsibility, a record thereof is made; such person has a right to submit explanations and remarks on the content of the protocol which shall be attached to it, and to explain motives of his/her refusal to sign it (Article 256.3 of the Code). The protocol together with other materials of the case, including evidence procedurally implemented, the list of which is set out in Article 251 of the Code, shall be sent to the body (official) authorised to consider cases on administrative offences (Article 257.1 of the Code). Jurisdiction of cases on administrative offences is defined in Chapter 17 of the Code.

Article 277.1 of the Code stipulates that cases on administrative offence shall be considered within fifteen days after the body (official) authorised to consider the case receives the protocol on administrative offence and other materials of the case.

In order to ensure the rights of the person brought to administrative responsibility, individualisation of his/her responsibility and to implement the requirements of Article 245 of the Code on timely, comprehensive, complete and objective clarification of the circumstances of the case, its resolution in accordance with the law, the authorised body (official) when considering the case on administrative offence shall clarify: whether the administrative offence was committed, whether the person is guilty in its commission, or whether he/she is subject to administrative liability, whether there are circumstances mitigating and aggravating liability and other circumstances relevant for the proper resolution of the case. When applying the penalty the nature of the offence, personality of the offender, the degree of his/her fault, property status, circumstances mitigating and aggravating responsibility should be taken into account (Article 33.2 of the Code).

Pursuant to Article 268.1 of the Code, the person who is brought to administrative responsibility, shall have the right to: get acquainted with the case materials, give explanations, present evidence, submit petitions; during consideration of the case to use legal aid of a lawyer, another specialist in the field of law, which has the right to provide legal assistance personally or on behalf of a legal entity under the law, speak his/her mother tongue and use services of an interpreter if he/she does not have a command of the language of the proceedings; appeal the decision in the case. In addition, this legal norm stipulates that a case on administrative offence shall be considered in the presence of the person who is brought to administrative responsibility; in the absence of such person the case may be considered only in cases when there are evidences of timely notification of such person regarding the place and time of the consideration of the case and if no petition for adjournment of the consideration of the case is received from him/her.

These provisions of the Code determine a system of legal mechanisms which provides for ensuring the rights of the person brought to administrative responsibility, at the stage of consideration of the case on administrative offence by the authorised body (official), in particular, to prevent baseless bringing to responsibility of such person. At the same time, these provisions are legislative guarantees of objective and fair consideration of the case on administrative offence, implementation of which is possible only in case when there is a time interval between the stage of drawing up a protocol on administrative offence and the stage of consideration of the relevant case on the merits, sufficient to get prepared for defence for everyone, who is brought to administrative responsibility.

Thus, drawing up a protocol on administrative offence and consideration of the case on administrative offence by authorised body (official) belongs to different stages of administrative proceedings.

Articles 258.1, 258.2 of the Code determine cases when a protocol on administrative offence is not drawn up, and administrative penalties are imposed and charged at the place of commission of the offense if the person does not contest the violation and the administrative penalties imposed on him/her, and the charge does not exceed non-taxable minimum of incomes of citizens provided by the Code. The list of administrative offences for which administrative penalties shall be imposed at the place of their commission is exhaustive and may be amended by law only.

According to the Code, this list included the following administrative offences: violations of fire safety in forests (Article 77); violation of hunting rules (Article 85.1); violation of fishing regulations (Article 85.3); violation of the rules on animal quarantine and other veterinary and sanitary requirements (Article 107); throwing trash and other items out of the windows and doors of train cars, passing through railway tracks in undesignated places (Article 109.3); throwing garbage and other items overboard of undersized or river ship (Article 116².3); transportation of baggage, hand baggage in excess of the norm and unpaid luggage (Article 134); stowaway travel (Article 135); display of contempt of court (Article 185³). Bringing a person to administrative responsibility in these cases is actually happening under summary proceedings.

Summary proceedings in cases on the above administrative offences provides, *inter alia*, the fixation of administrative offence and imposing administrative penalty on the offender directly at the place of its commission. Application of summary proceedings by the official in other cases that are not defined by law, i.e. consideration of the case on administrative offence at the place of its commission and not at the location of the body authorised by law to consider the case on such offence, leads to violations of the procedural rights of the person brought to administrative responsibility, enshrined in Articles 257, 268, 277, 278, 279, 280 of the Code.

Analysis of the provisions of Chapter 22 of the Code in system connection with the provisions of Chapter 17 indicates that there are no reasons for identification of place of commission of administrative offence with the place of examination of the case on such offence, and the phrase «at the place of commission of offence» and «at the place of its commission» contained in Articles 258, 276 of the Code, have a different focus and different legal meaning. In particular, the phrase «at the place of its commission» applied in the provision of Article 276.1 of the Code, according to which «a case on administrative offence shall be considered at the place of its commission» indicates the location of the body authorised by law to consider the case on administrative offence within its territorial jurisdiction according to administrative-territorial system.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of Article 276.1 of the Code of Administrative Offences which provides that «a case on offence is examined at the place of its commission», in terms of the question raised in the constitutional petition should be understood as reading that the phrase «at the place of its commission» used in it, determines the administrative and territorial unit under the jurisdiction of the relevant body authorised by law to consider a case on administrative offence.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

ВИСНОВОК КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України

м. Київ

Справа № 1-14/2015

16 червня 2015 року

№ 1-в/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Сага** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича – доповідача, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів згідно з Постановою Верховної Ради України «Про направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів» від 5 лютого 2015 року № 152-VIII для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності зазначеного законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача **Сергейчука** О.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів» від 5 лютого 2015 року № 152-VIII звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776) (далі – Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується:

«I. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Частини першу та третю статті 80 виключити.

2. Частину третю статті 126 викласти в такій редакції:

«Суддя не може бути без згоди Вищої ради юстиції затриманий та до нього не може бути застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання при вчиненні або безпосередньо після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

3. Статтю 129 після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

«Притягнення суддів до юридичної відповідальності здійснюється на загальних підставах. Судді не можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності за діяння, вчинені у зв'язку зі здійсненням правосуддя, крім випадків ухвалення завідомо неправосудного судового рішення, порушення присяги судді або вчинення дисциплінарного правопорушення».

У зв'язку з цим частини другу – п'яту вважати відповідно частинами третьою – шостою.

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім пункту 2 розділу I Закону.

2. Пункт 2 розділу I Закону набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування цього Закону, у разі якщо на день, що передує дню опублікування цього Закону, Вища рада юстиції є повноважною.

3. У разі якщо на день, що передує дню опублікування цього Закону, Вища рада юстиції не є повноважною, пункт 2 розділу I Закону набирає чинності через десять днів з дня формування повноважного складу Вищої ради юстиції».

За змістом пояснювальної записки до Законопроекту нагальна необхідність у скасуванні депутатської недоторканності пов'язана з настроями в суспільстві, які є підтвердженням того, що такий імунітет

народних обранців виявився невиправданим, оскільки він, по суті, перетворився на гарантію безкарності. Також у пояснювальній записці констатується факт наявності потреби в суттєвому вдосконаленні інституту суддівської недоторканності та приведенні його у відповідність із європейськими стандартами.

2. Свої позиції стосовно предмета звернення Верховної Ради України висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Верховний Суд України, Генеральна прокуратура України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Згідно зі статтею 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Перевіряючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. За статтею 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Верховна Рада України восьмого скликання протягом року Законопроект не розглядала та протягом строку своїх повноважень не змінювала вказаних положень Конституції України.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

3.2. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Конституція України встановлює особливий порядок введення в Україні чи на окремих її територіях воєнного або надзвичайного стану. Згідно з частиною першою статті 106 Основного Закону України Президент України приймає відповідно до закону рішення про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (пункт 20); приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану (пункт 21). Такі рішення глави держави згідно з пунктом 31 частини першої статті 85 Основного Закону України мають бути затверджені Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України.

Конституційний Суд України констатує, що на момент надання ним цього висновку рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято, тому правових підстав, які унеможливають внесення змін до Конституції України, немає.

З огляду на вказане Конституційний Суд України вважає, що Законопроект відповідає вимогам частини другої статті 157 Конституції України.

4. Здійснюючи перевірку Законопроекту на предмет наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України оцінює кожне його положення.

4.1. Законопроектом пропонується виключити з чинної редакції статті 80 Конституції України частину першу, згідно з якою «народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність», та частину третю, відповідно до якої «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані».

Конституційний Суд України неодноразово розглядав законопроекти про внесення змін до статті 80 Конституції України стосовно обмеження депутатської недоторканності та давав висновки про те, що зміни щодо скасування недоторканності народних депутатів України стосуються лише їхнього спеціального статусу і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження), а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України (висновки від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від

1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012).

За результатами розгляду законопроектів, якими пропонувалися зміни до статті 80 Конституції України та щодо відповідності яких вимогам статей 157 і 158 Конституції України Конституційний Суд України давав висновки, Верховна Рада України закони не прийняла.

На час розгляду Конституційним Судом України цієї справи підстав для зміни викладених ним раніше правових позицій із зазначених питань немає.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що положення Законопроекту, яким пропонується виключити частини першу та третю статті 80 Конституції України, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та є таким, що не суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.2. Відповідно до частини першої статті 126 Конституції України незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. З урахуванням цього в Основному Законі України передбачено особливий порядок застосування до суддів запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням свободи та права вільного пересування, який полягає в тому, що уповноважений орган повинен надати згоду на застосування до судді відповідних запобіжних заходів.

Згідно з чинною редакцією частини третьої статті 126 Конституції України суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

Законопроектом пропонується зазначене положення Основного Закону України викласти в такій редакції:

«Суддя не може бути без згоди Вищої ради юстиції затриманий та до нього не може бути застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання при вчиненні або безпосередньо після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

Дослідження цих змін вказує на те, що ними перш за все змінюється суб'єкт, повноважний надавати згоду на тимчасове обмеження свободи та права вільного пересування судді. Законопроектом пропонується наділити таким повноваженням Вищу раду юстиції, яка надаватиме згоду на затримання судді та застосування до нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою до винесення обвинувального вироку судом.

4.2.1. Конституційний Суд України зауважував, що Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу (Рішення від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011), надання згоди на затримання судді ор-

ганом, який складається переважно із суддів, є додатковою гарантією незалежності судової влади (підпункт 3.7 пункту 3 мотивувальної частини Висновку від 19 вересня 2013 року № 2-в/2013).

Зі змісту Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР зі змінами вбачається, що добір кандидатів для призначення членами Вищої ради юстиції здійснюється в порядку, передбаченому цим Законом, на основі принципів верховенства права, гласності та публічності, політичної нейтральності із забезпеченням більшості суддів у складі цього органу.

Такий підхід узгоджується з положеннями Європейської хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року, за змістом яких застосування до суддів санкцій можливе лише на підставі рішення за пропозицією, рекомендацією або згодою комітету або органу, половина складу якого – обрані судді (пункт 5.1), та основними принципами Великої хартії суддів, затвердженої Консультативною радою європейських суддів 17 листопада 2010 року.

Разом з тим Конституційний Суд України звертає увагу на те, що пропонувані Законопроектом зміни до статті 126 Конституції України визначають можливість обмеження суддівського імунітету за згодою Вищої ради юстиції у двох випадках: затримання судді та обрання щодо нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою. Однак у чинному законодавстві передбачено й інший запобіжний захід та адміністративне стягнення, спрямовані на обмеження свободи та права вільного пересування особи у разі вчинення нею правопорушення. Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України, поряд із запобіжним заходом у виді тримання під вартою, визначено домашній арешт, який полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби (частина перша статті 181). У Кодексі України про адміністративні правопорушення закріплено адміністративний арешт як вид адміністративного стягнення (пункт 7 частини першої статті 24). Неврахування цих заходів у запропонованій Законопроектом редакції частини третьої статті 126 Конституції України може призвести до необґрунтованого обмеження свободи та права вільного пересування судді у разі необхідності застосування до нього домашнього або адміністративного арешту.

4.2.2. Законопроектом також передбачено, що без згоди Вищої ради юстиції суддя може бути затриманий при вчиненні або безпосередньо після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи. Ці положення Законопроекту узгоджуються з положеннями пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, згідно з якими кожен має право на свободу та особисту недоторканність; нікого не може бути позбавлено свободи, крім визначених цією конвенцією випадків і відповідно до

процедури, встановленої законом. До таких випадків віднесено, зокрема, законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обгрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обгрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення.

Конституційний Суд України виходить із того, що вчинення суддею тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи є обгрунтованою підставою для його затримання в момент вчинення або безпосередньо після вчинення такого злочину.

Отже, зміни до статті 126 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, тобто відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.3. Законопроектом пропонується доповнити статтю 129 Конституції України новою частиною такого змісту:

«Притягнення суддів до юридичної відповідальності здійснюється на загальних підставах. Судді не можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності за діяння, вчинені у зв'язку зі здійсненням правосуддя, крім випадків ухвалення завідомо неправосудного судового рішення, порушення присяги судді або вчинення дисциплінарного правопорушення».

Зміни до статті 129 Конституції України узгоджуються з положеннями додатка до Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року № (2010) 12, в яких визначено, що тлумачення закону, оцінювання фактів або доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для кримінальної, цивільної або дисциплінарної відповідальності, за винятком випадків злочинного наміру або грубої недбалості; дисциплінарне провадження може бути ініційоване, якщо суддя не виконав своїх обов'язків ефективно та належним чином; якщо суддя не виконує суддівських функцій, він може бути притягнутий до відповідальності згідно з цивільним, кримінальним або адміністративним правом, як і всі інші громадяни (пункти 66–71).

Таким чином, зміни до статті 129 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України звертає увагу на те, що визначення порушення присяги судді як підстави для притягнення його до юридичної відповідальності за діяння, вчинені у зв'язку зі здійсненням правосуддя, не узгоджується з позицією Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії), яка неодноразово вказувала, що поняття «порушення присяги» є надто розпливчастим, а тому не може позначати підставу для звільнення судді (пункт 90 Ви-

сновку щодо законопроекту про внесення змін до Конституції України (79-та пленарна сесія, 12–13 червня 2009 року), пункт 24 Висновку стосовно законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів та змін до Конституції України, запропонованих Конституційною Асамблеєю (95-та пленарна сесія, 14–15 червня 2013 року)). Європейський суд з прав людини також наголошував, що визначення порушення присяги як підстави для звільнення судді з посади дає можливість для надмірно широкого і неточного тлумачення цього поняття. Зокрема, в пункті 185 Рішення у справі «Олександр Волков проти України» від 27 травня 2013 року він вказав, що відсутність керівних принципів та практики, які б визначали послідовне та обмежувальне тлумачення поняття «порушення присяги», а також належних юридичних захисних механізмів може призвести до того, що будь-яка провина судді, яка мала місце протягом його професійної кар'єри, може бути витлумачена дисциплінарним органом як достатня фактична підстава для обвинувачення судді у вчиненні такого дисциплінарного правопорушення, як порушення присяги, та звільнення його з посади.

4.4. Законопроект містить розділ II «Прикінцеві положення» такого змісту:

«1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім пункту 2 розділу I Закону.

2. Пункт 2 розділу I Закону набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування цього Закону, у разі якщо на день, що передує дню опублікування цього Закону, Вища рада юстиції є повноважною.

3. У разі якщо на день, що передує дню опублікування цього Закону, Вища рада юстиції не є повноважною, пункт 2 розділу I Закону набирає чинності через десять днів з дня формування повноважного складу Вищої ради юстиції».

Конституційний Суд України вважає, що в розділі II «Прикінцеві положення» законопроекту не передбачено скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, тому він відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Водночас Конституційний Суд України зазначає, що положення пунктів 2, 3 цього розділу законопроекту не можуть бути предметом регулювання закону про внесення змін до Конституції України, оскільки вони не узгоджуються з вимогами статті 8 Конституції України.

4.5. Згідно з частиною першою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена, якщо зміни, зокрема, спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

Конституційний Суд України вважає, що запропоновані Законопроектом зміни до статей 80, 126, 129 Конституції України, а також положення розділу II «Прикінцеві положення» Законопроекту не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 153, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776), яким пропонується:

«I. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Частини першу та третю статті 80 виключити.

2. Частину третю статті 126 викласти в такій редакції:

«Суддя не може бути без згоди Вищої ради юстиції затриманий та до нього не може бути застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання при вчиненні або безпосередньо після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

3. Статтю 129 після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

«Притягнення суддів до юридичної відповідальності здійснюється на загальних підставах. Судді не можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності за діяння, вчинені у зв'язку зі здійсненням правосуддя, крім випадків ухвалення завідомо неправосудного судового рішення, порушення присяги судді або вчинення дисциплінарного правопорушення».

У зв'язку з цим частини другу – п'яту вважати відповідно частинами третьою – шостою.

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім пункту 2 розділу I Закону.

2. Пункт 2 розділу I Закону набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування цього Закону, у разі якщо на день, що передує дню опублікування цього Закону, Вища рада юстиції є повноважною.

3. У разі якщо на день, що передує дню опублікування цього Закону, Вища рада юстиції не є повноважною, пункт 2 розділу I Закону

набирає чинності через десять днів з дня формування повноважного складу Вищої ради юстиції».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины

г. Киев

Дело № 1-14/2015

16 июня 2015 года

№ 1-в/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Баулина Юрия Васильевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича – докладчика, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей (реестр. № 1776) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей согласно Постановлению Верховной Рады Украины «О направлении в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей» от 5 февраля 2015 года № 152-VIII для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии указанного законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Сергейчука О.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Верховная Рада Украины согласно Постановлению «О направлении в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей» от 5 февраля 2015 года № 152-VIII обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей (реестр. № 1776) (далее – Законопроект) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Законопроектом предлагается:

«I. Внести в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141) следующие изменения:

1. Части первую и третью статьи 80 исключить.

2. Часть третью статьи 126 изложить в следующей редакции:

«Судья не может быть без согласия Высшего совета юстиции задержан и к нему не может быть применена мера пресечения в виде содержания под стражей до вынесения обвинительного приговора судом, за исключением задержания при совершении или непосредственно после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления против жизни и здоровья лица».

3. Статью 129 после части первой дополнить новой частью следующего содержания:

«Привлечение судей к юридической ответственности осуществляется на общих основаниях. Судьи не могут быть привлечены к юридической ответственности за деяния, совершенные в связи с осуществлением правосудия, кроме случаев принятия заведомо неправосудного судебного решения, нарушения присяги судьи или совершения дисциплинарного правонарушения».

В связи с этим части вторую – пятую считать соответственно частями третьей – шестой.

II. Заключительные положения

1. Настоящий Закон вступает в силу со дня, следующего за днем его опубликования, кроме пункта 2 раздела I Закона.

2. Пункт 2 раздела I Закона вступает в силу со дня, следующего за днем опубликования настоящего Закона, в случае если на день, предшествующий дню опубликования настоящего Закона, Высший совет юстиции является полномочным.

3. В случае если на день, предшествующий дню опубликования настоящего Закона, Высший совет юстиции не является полномочным,

пункт 2 раздела I Закона вступает в силу через десять дней со дня формирования полномочного состава Высшего совета юстиции».

По содержанию объяснительной записки к Законопроекту экстренная необходимость в отмене депутатской неприкосновенности связана с настроениями в обществе, являющимися подтверждением того, что такой иммунитет народных избранников оказался неоправданным, поскольку он, по сути, превратился в гарантию безнаказанности. Также в объяснительной записке констатируется факт наличия потребности в существенном усовершенствовании института судейской неприкосновенности и приведении его в соответствие с европейскими стандартами.

2. Свои позиции относительно предмета обращения Верховной Рады Украины изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Верховный Суд Украины, Генеральная прокуратура Украины, Высшая квалификационная комиссия судей Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Национального университета «Одесская юридическая академия».

3. Согласно пункту 1 части первой статьи 85 Основного Закона Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII Конституции Украины.

Согласно статье 159 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Проверяя Законопроект на предмет его соответствия требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Согласно статье 158 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту (часть первая); Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины (часть вторая).

Верховная Рада Украины восьмого созыва в течение года Законопроект не рассматривала и в течение срока своих полномочий не меняла указанные положения Конституции Украины.

Следовательно, Законопроект соответствует требованиям статьи 158 Конституции Украины.

3.2. Согласно части второй статьи 157 Основного Закона Украины Конституция Украины не может быть изменена в условиях военного или чрезвычайного положения.

Конституция Украины устанавливает особый порядок введения в Украине либо на отдельных ее территориях военного или чрезвычайного положения. Согласно части первой статьи 106 Основного Закона Украины Президент Украины принимает в соответствии с законом решение о введении военного положения в Украине либо в отдельных ее местностях в случае угрозы нападения, опасности для государственной независимости Украины (пункт 20); принимает в случае необходимости решение о введении в Украине либо в отдельных ее местностях чрезвычайного положения (пункт 21). Такие решения главы государства согласно пункту 31 части первой статьи 85 Основного Закона Украины должны быть утверждены Верховной Радой Украины в течение двух дней с момента обращения Президента Украины.

Конституционный Суд Украины констатирует, что на момент дачи им данного заключения решение о введении в Украине либо в отдельных ее местностях военного или чрезвычайного положения по процедуре, определенной Конституцией Украины, не принято, поэтому правовых оснований, исключающих возможность внесения изменений в Конституцию Украины, нет.

В силу изложенного Конституционный Суд Украины считает, что Законопроект соответствует требованиям части второй статьи 157 Конституции Украины.

4. Осуществляя проверку Законопроекта на предмет наличия в нем положений, предусматривающих упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина или направленных на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины (часть первая статьи 157 Конституции Украины), Конституционный Суд Украины оценивает каждое его положение.

4.1. Законопроектом предлагается исключить из действующей редакции статьи 80 Конституции Украины часть первую, согласно которой «народным депутатам Украины гарантируется депутатская неприкосновенность», и часть третью, в соответствии с которой «народные депутаты Украины не могут быть без согласия Верховной Рады Украины привлечены к уголовной ответственности, задержаны или арестованы».

Конституционный Суд Украины неоднократно рассматривал законопроекты о внесении изменений в статью 80 Конституции Украины относительно ограничения депутатской неприкосновенности и давал заключения о том, что изменения по отмене неприкосновенности

народных депутатов Украины касаются лишь их специального статуса и не влияют на содержание конституционных прав и свобод человека и гражданина (их упразднение либо ограничение), а следовательно не противоречат требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины (заключения от 27 июня 2000 года № 1-в/2000, от 11 июля 2000 года № 2-в/2000, от 5 декабря 2000 года № 3-в/2000, от 10 сентября 2008 года № 2-в/2008, от 1 апреля 2010 года № 1-в/2010, от 10 июля 2012 года № 1-в/2012, от 27 августа 2012 года № 2-в/2012).

По результатам рассмотрения законопроектов, которыми предлагались изменения в статью 80 Конституции Украины и о соответствии которых требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины Конституционный Суд Украины давал заключения, Верховная Рада Украины законы не приняла.

На момент рассмотрения Конституционным Судом Украины данного дела оснований для изменения изложенных им ранее правовых позиций по указанным вопросам нет.

Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что положение законопроекта, которым предлагается исключить части первую и третью статьи 80 Конституции Украины, не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина и не противоречит требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

4.2. Согласно части первой статьи 126 Конституции Украины независимость и неприкосновенность судей гарантируются Конституцией и законами Украины. С учетом этого в Основном Законе Украины предусмотрен особый порядок применения к судьям мер пресечения, связанных с ограничением свободы и права свободного передвижения, заключающийся в том, что уполномоченный орган должен дать согласие на применение к судье соответствующих мер пресечения.

Согласно действующей редакции части третьей статьи 126 Конституции Украины судья не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вынесения обвинительного приговора судом.

Законопроектом предлагается указанное положение Основного Закона Украины изложить в следующей редакции:

«Судья не может быть без согласия Высшего совета юстиции задержан и к нему не может быть применена мера пресечения в виде содержания под стражей до вынесения обвинительного приговора судом, за исключением задержания при совершении или непосредственно после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления против жизни и здоровья лица».

Исследование этих изменений указывает на то, что ими прежде всего меняется субъект, полномочный давать согласие на временное

ограничение свободы и права свободного передвижения судьи. Законопроектом предлагается наделить таким полномочием Высший совет юстиции, который будет давать согласие на задержание судьи и применение к нему меры пресечения в виде содержания под стражей до вынесения обвинительного приговора судом.

4.2.1. Конституционный Суд Украины отмечал, что Высший совет юстиции является коллегиальным, независимым органом, ответственным за формирование высокопрофессионального судейского корпуса (Решение от 11 марта 2011 года № 2-рп/2011), дача согласия на задержание судьи органом, состоящим преимущественно из судей, является дополнительной гарантией независимости судебной власти (подпункт 3.7 пункта 3 мотивировочной части Заключения от 19 сентября 2013 года № 2-в/2013).

Из содержания Закона Украины «О Высшем совете юстиции» от 15 января 1998 года № 22/98-ВР с изменениями усматривается, что отбор кандидатов для назначения членами Высшего совета юстиции осуществляется в порядке, предусмотренном данным Законом, на основе принципов верховенства права, гласности и публичности, политической нейтральности с обеспечением большинства судей в составе этого органа.

Такой подход согласуется с положениями Европейской хартии о законе «О статусе судей» от 10 июля 1998 года, по смыслу которых применение к судьям санкций возможно лишь на основании решения по предложению, рекомендации или согласию комитета либо органа, половина состава которого – избранные судьи (пункт 5.1), и основными принципами Большой хартии судей, утвержденной Консультативным советом европейских судей 17 ноября 2010 года.

Вместе с тем Конституционный Суд Украины обращает внимание на то, что предлагаемые Законопроектом изменения в статью 126 Конституции Украины определяют возможность ограничения судейского иммунитета по согласию Высшего совета юстиции в двух случаях: задержания судьи и избрания в отношении его меры пресечения в виде содержания под стражей. Однако в действующем законодательстве предусмотрена и иная мера пресечения и административное взыскание, направленные на ограничение свободы и права свободного передвижения лица в случае совершения им правонарушения. Так, в Уголовном процессуальном кодексе Украины, наряду с мерой пресечения в виде содержания под стражей, определен домашний арест, состоящий в запрете подозреваемому, обвиняемому покидать жилище круглосуточно или в определенный период суток (часть первая статьи 181). В Кодексе Украины об административных правонарушениях закреплен административный арест как вид административного взыскания (пункт 7 части первой статьи 24). Неучтение этих мер в пред-

ложенной Законопроектом редакции части третьей статьи 126 Конституции Украины может привести к необоснованному ограничению свободы и права свободного передвижения судьи в случае необходимости применения к нему домашнего или административного ареста.

4.2.2. Законопроектом также предусмотрено, что без согласия Высшего совета юстиции судья может быть задержан при совершении или непосредственно после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления против жизни и здоровья лица. Эти положения законопроекта согласуются с положениями пункта 1 статьи 5 Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года, согласно которым каждый имеет право на свободу и личную неприкосновенность; никто не может быть лишен свободы иначе как в определенных данной конвенцией случаях и согласно процедуре, установленной законом. К таким случаям отнесены, в частности, законный арест или задержание лица, осуществленное с целью сопровождения его в компетентный судебный орган при наличии обоснованного подозрения в совершении им правонарушения или если обоснованно считается необходимым предотвратить совершение им правонарушения или его бегство после его совершения.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что совершение судьей тяжкого или особо тяжкого преступления против жизни и здоровья лица является обоснованным основанием для его задержания в момент совершения или непосредственно после совершения такого преступления.

Следовательно, изменения в статью 126 Конституции Украины не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина, то есть соответствуют требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

4.3. Законопроектом предлагается дополнить статью 129 Конституции Украины новой частью следующего содержания:

«Привлечение судей к юридической ответственности осуществляется на общих основаниях. Судьи не могут быть привлечены к юридической ответственности за деяния, совершенные в связи с осуществлением правосудия, кроме случаев принятия заведомо неправосудного судебного решения, нарушения присяги судьи или совершения дисциплинарного правонарушения».

Изменения в статью 129 Конституции Украины согласуются с положениями приложения к Рекомендации Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно судей: независимость, эффективность и обязанности от 17 ноября 2010 года № (2010) 12, в которых определено, что толкование закона, оценивание фактов или доказательств, которые осуществляют судьи для решения дела, не должны быть поводом для уголовной, гражданской или дисциплинарной

ответственности, за исключением случаев преступного намерения или грубой небрежности; дисциплинарное производство может быть инициировано, если судья не исполнил свои обязанности эффективно и надлежащим образом; если судья не исполняет судебские функции, он может быть привлечен к ответственности согласно гражданскому, уголовному или административному праву, как и все остальные граждане (пункты 66–71).

Таким образом, изменения в статью 129 Конституции Украины не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Конституционный Суд Украины обращает внимание на то, что определение нарушения присяги судьи как основания для привлечения его к юридической ответственности за деяния, совершенные в связи с осуществлением правосудия, не согласуется с позицией Европейской Комиссии «За демократию через право» (Венецианской Комиссии), которая неоднократно указывала, что понятие «нарушение присяги» весьма расплывчато, а потому не может обозначать основание для освобождения судьи (пункт 90 Заключения относительно законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (79-я пленарная сессия, 12–13 июня 2009 года), пункт 24 Заключения по законопроекту о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей и изменений в Конституцию Украины, предложенных Конституционной Ассамблеей (95-я пленарная сессия, 14–15 июня 2013 года)). Европейский суд по правам человека также подчеркивал, что определение нарушения присяги как основания для освобождения судьи от должности дает возможность для чрезмерно широкого и неточного толкования данного понятия. В частности, в пункте 185 Решения по делу «Александр Волков против Украины» от 27 мая 2013 года он указал, что отсутствие руководящих принципов и практики, которые определяли бы последовательное и ограничительное толкование понятия «нарушение присяги», а также надлежащих юридических защитных механизмов может привести к тому, что любая вина судьи, имевшая место в течение его профессиональной карьеры, может быть истолкована дисциплинарным органом как достаточное фактическое основание для обвинения судьи в совершении такого дисциплинарного правонарушения, как нарушение присяги, и освобождения его от должности.

4.4. Законопроект содержит раздел II «Заключительные положения» следующего содержания:

«1. Настоящий Закон вступает в силу со дня, следующего за днем его опубликования, кроме пункта 2 раздела I Закона.

2. Пункт 2 раздела I Закона вступает в силу со дня, следующего за днем опубликования настоящего Закона, в случае если на день, пред-

шествующий дню опубликования настоящего Закона, Высший совет юстиции является полномочным.

3. В случае если на день, предшествующий дню опубликования настоящего Закона, Высший совет юстиции не является полномочным, пункт 2 раздела I Закона вступает в силу через десять дней со дня формирования полномочного состава Высшего совета юстиции».

Конституционный Суд Украины считает, что в разделе II «Заключительные положения» Законопроекта не предусмотрено упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина, поэтому он соответствует требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

Вместе с тем Конституционный Суд Украины отмечает, что положения пунктов 2, 3 данного раздела Законопроекта не могут быть предметом регулирования закона о внесении изменений в Конституцию Украины, поскольку они не согласуются с требованиями статьи 8 Конституции Украины.

4.5. Согласно части первой статьи 157 Основного Закона Украины Конституция Украины не может быть изменена, если изменения, в частности, направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что предлагаемые Законопроектом изменения в статьи 80, 126, 129 Конституции Украины, а также положения раздела II «Заключительные положения» Законопроекта не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины, а следовательно, не противоречат требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 153, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

п р и ш е л к з а к л ю ч е н и ю:

1. Признать соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей (реестр. № 1776), которым предлагается:

«I. Внести в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141) следующие изменения:

1. Части первую и третью статьи 80 исключить.

2. Часть третью статьи 126 изложить в следующей редакции:

«Судья не может быть без согласия Высшего совета юстиции задержан и к нему не может быть применена мера пресечения в виде содержания под стражей до вынесения обвинительного приговора су-

дом, за исключением задержания при совершении или непосредственно после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления против жизни и здоровья лица».

3. Статью 129 после части первой дополнить новой частью следующего содержания:

«Привлечение судей к юридической ответственности осуществляется на общих основаниях. Судьи не могут быть привлечены к юридической ответственности за деяния, совершенные в связи с осуществлением правосудия, кроме случаев принятия заведомо неправосудного судебного решения, нарушения присяги судьи или совершения дисциплинарного правонарушения».

В связи с этим части вторую – пятую считать соответственно частями третьей – шестой.

II. Заключительные положения

1. Настоящий Закон вступает в силу со дня, следующего за днем его опубликования, кроме пункта 2 раздела I Закона.

2. Пункт 2 раздела I Закона вступает в силу со дня, следующего за днем опубликования настоящего Закона, в случае если на день, предшествующий дню опубликования настоящего Закона, Высший совет юстиции является полномочным.

3. В случае если на день, предшествующий дню опубликования настоящего Закона, Высший совет юстиции не является полномочным, пункт 2 раздела I Закона вступает в силу через десять дней со дня формирования полномочного состава Высшего совета юстиции».

2. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей (реестр. № 1776) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2015 dated June 16, 2015 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning

the immunity of People's Deputies of Ukraine and judges with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution

Pursuant to the Resolution «On submitting the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning the immunity of People's Deputies of Ukraine and judges to the Constitutional Court of Ukraine» dated February 5, 2015 No. 152-VIII, the Verkhovna Rada of Ukraine seized the Constitutional Court of Ukraine with an appeal to provide an opinion regarding the conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution on the immunity of People's Deputies and judges (hereinafter referred to as «the draft law») to the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

Under Article 158 of the Fundamental Law, the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of the adoption of the decision on this draft law (Article 158.1); within the term of its authority, the Verkhovna Rada of Ukraine shall not amend twice the same provisions of the Constitution (Article 158.2).

The Verkhovna Rada of the eighth convocation has not considered the draft law and has not amended the indicated provisions of the Constitution during its term of office.

Thus, the draft law conforms to the requirements of Article 158 of the Constitution.

Under Article 157.2 of the Fundamental Law, the Constitution shall not be amended in conditions of martial law or a state of emergency.

The Constitution establishes a special order of introduction in Ukraine or in its particular areas of martial law or emergency state. According to Article 106.1 of the Fundamental Law, the President of Ukraine adopts a decision in accordance with the law on the introduction of martial law in Ukraine or in its particular areas, in the event of a threat of aggression, danger to the state independence of Ukraine (Article 106.1.20); adopts a decision, in the event of necessity, on the introduction of a state of emergency in Ukraine or in its particular areas (Article 106.1.21). According to Article 85.1.31 of the Fundamental Law, such decisions of the Head of the State shall be approved by the Verkhovna Rada of Ukraine within two days from the moment of the address by the President of Ukraine.

The Constitutional Court notes that at the moment of providing this opinion, the decision on the introduction of martial law or state of emergency in Ukraine or in its particular areas according to the procedure defined by the Constitution has not been taken, therefore there are no legal grounds that make it impossible to amend the Constitution.

In view of the above, the Constitutional Court considers that the draft law conforms to the requirements of Article 157.2 of the Constitution.

The Constitutional Court has repeatedly considered draft laws on introducing amendments to Article 80 of the Constitution concerning the limitation of People's Deputies immunity and provided opinions that amendments regarding the abolition of immunity of People's Deputies relate only to their special status and do not affect the content of the constitutional human and citizen's rights and freedoms (their abolition or limitation), and therefore do not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

The Verkhovna Rada of Ukraine has not adopted laws based on the results of the review of the draft laws which proposed amendments to Article 80 of the Constitution and concerning which the Constitutional Court had provided opinions on their conformity to Articles 157 and 158 of the Constitution.

At the moment of consideration by the Constitutional Court of this case there are no grounds for changing the previous legal positions on the mentioned issues.

Thus, the Constitutional Court considers that the provision of the draft law that proposes to exclude Articles 80.1 and 80.3 of the Constitution does not provide for the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, and does not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

According to Article 126.1 of the Constitution, independence and immunity of judges are guaranteed by the Constitution and the laws of Ukraine. In view of the above, the Fundamental Law provides for a special procedure of application of preventive measures related to restriction of freedom and the right to free movement to judges, which means that the authorised body must give its consent for application of appropriate preventive measures to the judge.

According to the current wording of Article 126.3 of the Constitution, a judge shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine, until a verdict of guilty is rendered by a court.

The draft law proposes that the specified provision of the Basic Law should be read as follows:

«A judge can not be detained without the consent of the High Council of Justice, and a preventive measure can not be applied to him/her in the form of detention until a verdict of guilty is rendered by a court, except detention when having committed or immediately after the commission of a grave or especially grave crime against life and health of an individual.»

Examination of these amendments indicates that they primarily change the subject, authorised to give consent to temporary restriction of freedom and the right to free movement of a judge. The draft law proposes to give such authority to the High Council of Justice, which will grant consent to detention of a judge and to application of a preventive measure to him/her in the form of detention until the verdict of guilty is rendered by a court.

The Constitutional Court of Ukraine has noted that the High Council of Justice is a collective independent body responsible for the formation of highly professional corps of judges, providing consent to detention of

judge by the body consisting mainly of judges is an additional guarantee of independence of the judiciary.

It appears from the contents of the Law «On the High Council of Justice» that selection of candidates for appointment to the office of members of the High Council of Justice is performed in the manner prescribed by this law, based on the principle of the rule of law, transparency and publicity, political neutrality ensuring the majority of judges in the composition of this body.

The Constitutional Court of Ukraine draws attention that the proposed draft amendments to Article 126 of the Constitution stipulate the possibility of limitation of judicial immunity upon the consent of the High Council of Justice in two cases: detention of a judge and application of a preventive measure to him/her in the form of detention. However, the current legislation provides another preventive measure and administrative penalties aimed at limiting the freedom and the right to free movement of an individual in case of committing an offence. For instance, the Code of Criminal Procedure, along with a preventive measure in the form of detention, determines house arrest, which is the prohibition for a suspect, an accused to leave home around-the-clock or at a certain period of the day (Article 181.1). The Code of Administrative Offences stipulates administrative arrest as a form of administrative penalty (Article 24.1.7). Failure to take into account these measures in the proposed wording of Article 126.3 of the Constitution given in the draft law may lead to ungrounded restrictions of freedom and the right to free movement of a judge in case of necessity to apply to him/her house or administrative arrest.

The draft law also stipulates that without the consent of the High Council of Justice, a judge can be detained when committing or immediately after the commission of a grave or especially grave crime against life and health of an individual.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that committing a grave or especially grave crime against life and health of an individual by a judge is a reasonable basis for his/her detention at the moment of commission or immediately after the commission of the offence.

Thus, amendments to Article 126 of the Constitution do not foresee the abolition or restriction of human rights and freedoms, i.e. comply with the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

The draft law proposes to supplement Article 129 of the Constitution with a new paragraph as follows:

«Bringing judges to legal liability shall be made on a common basis. Judges can not be brought to legal liability for acts committed in connection with administration of justice, except rendering a knowingly illegal court decision, breach of oath of a judge or committing a disciplinary offence.»

Amendments to Article 129 of the Constitution do not foresee the abolition or restriction of human rights and freedoms.

The Constitutional Court of Ukraine finds that Chapter II «Final provisions» of the draft law does not provide for the abolition or restriction of human rights and freedoms, therefore it meets the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

Yet, the Constitutional Court of Ukraine notes that the provisions of items 2 and 3 of this Chapter of the draft law may not be a subject of regulation of the law on introducing amendments to the Constitution, since they do not comply with the requirements of Article 8 of the Constitution.

According to Article 157.1 of the Basic Law, the Constitution can not be changed if changes are particularly aimed at the liquidation of the independence or violation of the territorial integrity of Ukraine.

The Constitutional Court considers that the proposed draft amendments to Articles 80, 126 and 129 of the Constitution as well as the provisions of Chapter II «Final provisions» of the draft law are not aimed at liquidation of independence or violation of the territorial integrity of Ukraine, and therefore do not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming to the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution the draft law on introducing amendments to the Constitution concerning immunity of People's Deputies of Ukraine and judges which suggests:

«I. To introduce the following amendments to the Constitution of Ukraine:

1. To exclude paragraphs one and three of Article 80.

2. Paragraph three of Article 126 shall be formulated as follows:

«A judge may not be detained without the consent of the High Council of Justice of Ukraine and a preventive measure in the form of detention in custody may not be applied to him/her until the verdict of guilty is rendered by a court, except the detention while committing or immediately after the commission of a grave offence or especially grave offence against life and health of an individual.»

3. To supplement Article 129 after paragraph one with a new paragraph of the following content:

«Bringing judges to legal liability shall be executed on a general basis. Judges can not be brought to legal liability for acts committed in connection with administration of justice, except cases of rendering a knowingly illegal court decision, breach of judge's oath or committing a disciplinary offence.»

With regard to this, paragraphs two – five shall be considered to be paragraphs three – six respectively.

II. Final provisions

1. This law shall enter into force on the day next to that of its publication, except item 2 of Chapter I of the Law.

2. Item 2 of Chapter I of the Law shall enter into force on the day next to that of publication of this Law in case on the day prior to that of publication of this Law the High Council of Justice is plenipotentiary.

3. In case the High Council of Justice is not plenipotentiary on the day prior to the publication of this Law, item 2 of Chapter I of the Law shall enter into force after 10 days from the day of formation of the authorised composition of the High Council of Justice.»

References:

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2000 dated June 27, 2000,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2000 dated July 11, 2000,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-v/2000 dated December 5, 2000,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2008 dated September 10, 2008,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2010 dated April 1, 2010,

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-рп/2011 dated March 11, 2011,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2012 dated July 10, 2012,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2012 dated August 27, 2012,

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2013, dated September 19, 2013,

European Convention on Human Rights 1950,

European Charter on the Law «On the Status of Judges» dated 10 July 1998,

Opinion of the European Commission «For Democracy through Law» on the draft law on amendments to the Constitution of Ukraine (79th Plenary Session, June 12-13, 2009),

The basic principles of the Magna Carta of Judges approved by the Consultative Council of European Judges, November 17, 2010,

Appendix to the recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities dated November 17, 2010 No. (2010) 12,

Opinion of the European Commission «For Democracy through Law» on the draft law on amendments to the Constitution of Ukraine to strengthen the guarantees of independence of judges and amendments to the Constitution of Ukraine proposed by Constitutional Assembly (95th plenary session, June 14-15, 2013),

Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Oleksandr Volkov v. Ukraine» dated May 27, 2013.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
щодо децентралізації влади вимогам статей 157 і 158
Конституції України**

м. Київ
30 липня 2015 року
№ 2-в/2015

Справа № 1-18/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича – головуючого, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гульгая** Михайла Мирославовича – доповідача, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Мельника** Миколи Івановича, **Саса** Сергія Володимировича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Сліденка** Ігоря Дмитровича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шевчука** Станіслава Володимировича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а) згідно з Постановою Верховної Ради України «Про включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади і про його направлення до Конституційного Суду України» від 16 липня 2015 року № 622-VIII для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності вказаного законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Гульгая М.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади і про його направлення до Конституційного Суду України» від 16 липня 2015 року № 622-VIII звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а) (далі – Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

У Законопроекті пропонується внести зміни до статей 85, 92, 106, 118, 119, 121, 132, 133, 140, 141, 142, 143, 144, 150, назви розділу IX, а також розділу XV «Перехідні положення» Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета звернення Верховної Ради України висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України.

3. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Згідно зі статтею 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Перевіряючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Відповідно до статті 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Верховна Рада України восьмого скликання протягом року Законопроект не розглядала та протягом строку своїх повноважень не змінювала вказаних положень Конституції України.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

3.2. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Конституція України встановлює особливий порядок введення в Україні чи на окремих її територіях воєнного або надзвичайного стану. Згідно з частиною першою статті 106 Основного Закону України Президент України приймає відповідно до закону рішення про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (пункт 20); приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану (пункт 21). Такі рішення глави держави згідно з пунктом 31 частини першої статті 85 Основного Закону України мають бути затверджені Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України.

Конституційний Суд України виходить з того, що на момент надання ним цього висновку в Україні або в окремих її місцевостях не введено воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України.

Конституційний Суд України, враховуючи свій Висновок від 16 червня 2015 року № 1-в/2015 та позицію Президента України, констатує, що рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято.

З огляду на зазначене Конституційний Суд України вважає, що Законопроект відповідає вимогам частини другої статті 157 Конституції України.

4. Здійснюючи перевірку Законопроекту на предмет наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України оцінює кожне його положення.

4.1. У Законопроекті пропонується статтю 118 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 118. Виконавчу владу в районах і областях, у Києві та Севастополі здійснюють префекти.

Особливості здійснення виконавчої влади у Києві та Севастополі визначаються окремими законами.

Префекта призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету Міністрів України Президент України.

Префект є державним службовцем.

Префект під час здійснення своїх повноважень відповідальний перед Президентом України, підзвітний та підконтрольний Кабінетові Міністрів України».

Змінами, запропонованими у Законопроекті до статті 118 Конституції України, здійснення виконавчої влади в районах і областях, у містах Києві та Севастополі покладатиметься на префектів, які є державними службовцями, визначається порядок призначення на посаду та звільнення префекта з посади, його відповідальність перед Президентом України, підзвітність та підконтрольність Кабінету Міністрів України під час здійснення ним своїх повноважень.

Зазначені зміни спрямовані на заміну існуючої системи місцевих органів виконавчої влади в Україні та не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.2. У Законопроекті пропонується статтю 119 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 119. Префект на відповідній території:

1) здійснює нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування;

2) координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України;

3) забезпечує виконання державних програм;

4) спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації;

5) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

Префект на підставі і в порядку, що визначені законом, видає акти, які є обов'язковими на відповідній території.

Акти префектів, видані на здійснення повноважень, визначених пунктами 1, 4 частини першої цієї статті, можуть бути скасовані Президентом України, а видані на здійснення повноважень, визначених пунктами 2, 3 частини першої цієї статті, – Кабінетом Міністрів України. Акти префектів, видані на здійснення повноважень, визначених пунктом 5 частини першої цієї статті, скасовуються Президентом України, а у визначених законом випадках – Кабінетом Міністрів України».

У редакції цієї статті Основного Закону України, запропонованій у Законопроекті, викладені повноваження префекта, здійснення ним інших повноважень визначається Конституцією та законами України.

Наведені зміни до статті 119 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.3. У Законопроекті пропонується статтю 132 Конституції України викласти у такій редакції:

«Стаття 132. Адміністративно-територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, децентралізації влади, повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій».

Змінами, запропонованими у Законопроекті до статті 132 Конституції України, запроваджується спрямована на заміну існуючої моделі управління в державі організація адміністративно-територіального устрою України, який замість «поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади» ґрунтується на засаді «децентралізації влади», та ця стаття доповнюється засадою «повсюдності та спроможності місцевого самоврядування».

Конституційний Суд України вважає запропоновані зміни такими, що не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.4. У Законопроекті пропонується статтю 133 Конституції України викласти у такій редакції:

«Стаття 133. Систему адміністративно-територіального устрою України складають адміністративно-територіальні одиниці: громади, райони, регіони.

Територія України поділена на громади. Громада є первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України.

Декілька громад становлять район.

Автономна Республіка Крим та області є регіонами України.

Особливості Києва, Севастополя у системі адміністративно-територіального устрою України визначаються окремими законами.

Порядок утворення, ліквідації, встановлення та зміни меж, найменування і перейменування громад, районів, областей, а також порядок утворення, найменування і перейменування та віднесення поселень (сіл, селищ, міст) до відповідної категорії визначаються законом.

Зміна меж, найменування і перейменування громад та поселень здійснюється з урахуванням думки їх мешканців у порядку, визначеному законом».

Запропонованою у Законопроекті редакцією статті 133 Конституції України визначаються адміністративно-територіальний устрій України та його адміністративно-територіальні одиниці, якими є громади, райони та регіони; громада визнається первинною адміністративно-територіальною одиницею в системі адміністративно-територіального устрою України; встановлюється порядок утворення, ліквідації та зміни меж, найменування і перейменування адміністративно-територіальних одиниць, найменування і перейменування та віднесення поселень (сіл, селищ, міст) до відповідної категорії.

Законопроектом зі статті 133 Конституції України виключається перелік областей.

Конституційний Суд України вважає, що редакція статті 133 Основного Закону України, запропонована у Законопроекті, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.5. У Законопроекті пропонується статтю 140 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 140. Територіальна громада здійснює місцеве самоврядування як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування шляхом самостійного регулювання суспільних справ місцевого значення та управління ними в межах Конституції і законів України.

Територіальну громаду становлять мешканці поселення чи поселень відповідної громади.

Територіальна громада здійснює місцеве самоврядування безпосередньо шляхом місцевих референдумів та в інших формах, визначених законом.

Органами місцевого самоврядування громади є рада громади як представницький орган та виконавчі органи місцевого самоврядування громади.

Виконавчі органи місцевого самоврядування громади є підконтрольними і підзвітними раді громади.

Голова громади головує на засіданнях ради громади, очолює виконавчий орган місцевого самоврядування громади.

Районна, обласна рада, їх виконавчі комітети є органами місцевого самоврядування, що відповідно представляють і реалізують спільні інтереси територіальних громад району, області.

Статус голів громад, депутатів рад громад, районних, обласних рад, порядок утворення, реорганізації та ліквідації виконавчих органів місцевого самоврядування громади, виконавчих комітетів районних, обласних рад, обсяг їх повноважень визначаються законом.

Рада громади сприяє діяльності створених відповідно до закону та статуту територіальної громади органів самоорганізації населення і з цією метою може наділяти їх фінансами та майном».

Змінами, запропонованими у Законопроекті до статті 140 Конституції України, запроваджується система органів місцевого самоврядування на рівні поселень, районів та областей відповідно до адміністративно-територіального устрою України, передбаченого у редакції статті 133 Конституції України, викладеній у Законопроекті, а також визначається орган територіальної громади – рада громади. Первинним суб'єктом (носієм функцій та повноважень місцевого самоврядування) визначається територіальна громада, яку становлять мешканці поселення чи поселень відповідної громади.

Зміни щодо визначення громади як первинної адміністративно-територіальної одиниці вже розглядалися Конституційним Судом України і були визнані такими, що відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України (висновки Конституційного Суду України

від 30 жовтня 2003 року № 1-в/2003, від 7 вересня 2005 року № 1-в/2005, від 15 січня 2008 року № 1-в/2008).

Запропонована у Законопроекті редакція статті 140 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.6. У Законопроекті пропонується статтю 141 Конституції України викласти у такій редакції:

«Стаття 141. Право голосу на виборах голови громади, депутатів ради громади, районної, обласної ради мають мешканці відповідної громади (громад) – громадяни України, які досягли на день проведення виборів вісімнадцяти років і не визнані судом недієздатними.

Голова громади, депутати ради громади, районної, обласної ради обираються на вільних виборах на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Головою громади, депутатом ради громади, районної, обласної ради може бути обраний громадянин України, який досяг на день проведення виборів вісімнадцяти років, не визнаний судом недієздатним. Не може бути обраним головою громади, депутатом ради громади, районної, обласної ради громадянин, який відбуває покарання за вчинення злочину чи має судимість за вчинення умисного злочину.

Порядок обрання депутатів районних і обласних рад забезпечує представництво територіальних громад у межах відповідного району, області і визначається законом.

Строк повноважень голови громади, депутатів ради громади, районної, обласної ради, обраних на чергових виборах, становить чотири роки.

Підстави і порядок дострокового припинення повноважень голови громади, депутата чи складу ради громади, районної, обласної ради визначаються Конституцією і законами України.

Чергові вибори депутатів усіх рад громад, районних, обласних рад, голів громад відбуваються в останню неділю жовтня четвертого року повноважень органів місцевого самоврядування, обраних на попередніх чергових місцевих виборах.

Позачергові вибори голови громади, депутатів ради громади, районної, обласної ради проводяться не пізніше 180 днів з дня дострокового припинення повноважень голови громади, складу ради громади, районної, обласної ради, а у разі дострокового припинення повноважень в порядку, передбаченому статтею 144 цієї Конституції, – не пізніше 120 днів з дня такого припинення.

Районна рада, обласна рада обирає зі свого складу відповідно голову районної ради, голову обласної ради.

Районна рада, обласна рада призначає і звільняє голову виконавчого комітету ради і за його поданням формує склад цього органу.

Голова громади, депутати ради громади, районної, обласної ради не можуть мати іншого представницького мандата. Інші вимоги щодо несумісності мандата голови громади, депутата ради громади, районної, обласної ради визначаються законом».

У пропонуваній у Законопроекті зміні до статті 141 Конституції України передбачено участь громадян України у виборах та проведенні виборів голови громади, депутатів ради громади, районної, обласної ради, визначаються строки їх повноважень, підстави і порядок дострокового припинення цих повноважень, регламентується проведення чергових та позачергових виборів, а також встановлюється вимога щодо несумісності представницького мандата голови громади, депутата ради громади, районної, обласної ради.

За правовою позицією Конституційного Суду України періодичність проведення виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування повинна бути розумною, маючи на меті забезпечення оптимальності, наступності та стабільності у формуванні представницьких органів (підпункт 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013).

Наведеними змінами скорочується строк повноважень голови громади, депутатів ради громади, районної, обласної ради, обраних на чергових виборах, з п'яти до чотирьох років.

На думку Конституційного Суду України, скорочення вказаного строку повноважень не впливає на здійснення громадянами України їхніх виборчих прав, а тому не може призвести до скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Зміни до статті 141 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.7. У Законопроекті пропонується статтю 142 Конституції України викласти у такій редакції:

«Стаття 142. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є:

1) земля, рухоме і нерухоме майно, природні ресурси, інші об'єкти, що є у комунальній власності територіальної громади;

2) місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків та інші доходи місцевих бюджетів.

Об'єкти спільної власності територіальних громад перебувають в управлінні районної чи обласної ради та утримуються за рахунок коштів відповідно районного чи обласного бюджету.

Держава забезпечує сумірність фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України.

Зміна компетенції органу місцевого самоврядування здійснюється з одночасними відповідними змінами у розподілі фінансових ресурсів.

Держава компенсує витрати органів місцевого самоврядування, спричинені рішеннями органів державної влади.

Територіальні громади можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби».

Змінами до статті 142 Конституції України, запропонованими Законом-проектом, конкретизуються матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування, встановлюється обов'язок держави щодо забезпечення сумірності фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування.

Запропоноване у Законі-проекті закріплення в Конституції України наведеного обов'язку держави, прав територіальних громад об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності та кошти бюджетів спрямоване на досягнення економічної незалежності територіальних громад.

Редакція статті 142 Конституції України, викладена у Законі-проекті, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.8. У Законі-проекті пропонується статтю 143 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 143. Територіальна громада безпосередньо або через органи місцевого самоврядування громади відповідно до закону:

- 1) управляє майном, що є в комунальній власності;
- 2) затверджує бюджет відповідної громади і контролює його виконання;
- 3) затверджує програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролює їх виконання;
- 4) встановлює місцеві податки і збори;
- 5) забезпечує реалізацію результатів місцевих референдумів;
- 6) утворює, реорганізовує та ліквідує комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснює контроль за їх діяльністю;
- 7) вирішує інші питання місцевого значення, віднесені законом до її компетенції.

Обласна, районна рада:

- 1) затверджує обласний, районний бюджет для виконання спільних проєктів, у тому числі за рахунок коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів, та контролює його виконання;
- 2) вирішує інші питання, віднесені законом до її компетенції.

Обласна рада затверджує регіональну програму соціально-економічного та культурного розвитку області і контролює її виконання.

Розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування громад, районів, областей визначається законом на основі принципу субсидіарності.

Виконавчим органам місцевого самоврядування громади, виконавчим комітетам районної, обласної ради відповідно до закону можуть бути делеговані окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності. Такі повноваження можуть бути відкликані з підстав і в порядку, що визначені законом.

Виконавчі органи місцевого самоврядування громади, виконавчий комітет районної, обласної ради з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними органам виконавчої влади, що делегували такі повноваження».

Запропонована Законопроектом редакція статті 143 Конституції України визначає повноваження територіальної громади, районної та обласної рад із урахуванням змін щодо організації місцевого самоврядування, розмежує повноваження між органами місцевого самоврядування громад, районів та областей, а також закріплює правові основи делегування окремих повноважень органів виконавчої влади виконавчим органам місцевого самоврядування громади, виконавчим комітетам районної, обласної рад.

Визначення повноважень територіальної громади відповідає її конституційно-правовому статусу суб'єкта місцевого самоврядування.

Запропонована Законопроектом редакція статті 143 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.9. У Законопроекті пропонується статтю 144 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 144. Територіальні громади, голови громад, органи місцевого самоврядування відповідно до закону ухвалюють акти місцевого самоврядування, які є обов'язковими до виконання на відповідній території».

Дію актів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняє префект з одночасним зверненням до суду.

У разі ухвалення головою громади, радою громади, районною, обласною радою акта, що не відповідає Конституції України, створює загрозу порушення державного суверенітету, територіальної цілісності чи загрозу національній безпеці, Президент України зупиняє дію відповідного акта з одночасним зверненням до Конституційного Суду України, тимчасово зупиняє повноваження голови громади, складу ради громади, районної, обласної ради та призначає тимчасового

державного уповноваженого. Тимчасовий державний уповноважений спрямовує та організовує діяльність відповідних виконавчих органів місцевого самоврядування громади, виконавчого комітету районної, обласної ради.

Конституційний Суд України розглядає таке звернення Президента України невідкладно.

У разі визнання Конституційним Судом України акта голови громади, ради громади, районної, обласної ради таким, що відповідає Конституції України, Президент України скасовує акт, виданий відповідно до частини третьої цієї статті.

У разі визнання Конституційним Судом України акта голови громади, ради громади, районної, обласної ради таким, що не відповідає Конституції України, Верховна Рада України за поданням Президента України достроково припиняє повноваження голови громади, ради громади, районної, обласної ради та призначає позачергові вибори у визначеному законом порядку».

Запропонована Законопроектом редакція статті 144 Конституції України передбачає право територіальних громад, голів громад, органів місцевого самоврядування ухвалювати відповідно до закону акти місцевого самоврядування, а також повноваження префекта зупиняти дію цих актів з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду.

Крім того, змінами до вказаної статті передбачено надання повноваження Президенту України зупиняти дію акта голови громади, ради громади, районної чи обласної ради, якщо він не відповідає Конституції України, створює загрозу порушення державного суверенітету, територіальної цілісності чи загрозу національній безпеці, й одночасно звертатися до Конституційного Суду України та врегулювання правових наслідків визнання Конституційним Судом України такого акта неконституційним.

Запропонована в Законопроекті редакція статті 144 Конституції України встановлює конституційний механізм відповідальності територіальних громад та органів місцевого самоврядування у разі ухвалення ними актів, які не відповідають Конституції чи законам України, створюють загрозу порушення державного суверенітету, територіальної цілісності чи загрозу національній безпеці.

Редакція статті 144 Конституції України, запропонована Законопроектом, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.10. У Законопроекті пропонується пункти 29, 30 частини першої статті 85 Конституції України викласти у такій редакції:

«29) утворення і ліквідація громад, районів, областей, встановлення і зміна їхніх меж; найменування і перейменування поселень, громад, районів, областей;

30) призначення позачергових виборів голів громад, депутатів рад громад, районних, обласних рад».

Запропонована Законопроектом редакція пункту 29 частини першої статті 85 Конституції України стосовно повноважень Верховної Ради України щодо утворення і ліквідації, зміни меж, найменування та перейменування адміністративно-територіальних одиниць обумовлена зміною в організації адміністративно-територіального устрою України та місцевого самоврядування.

Пропонована у Законопроекті редакція пункту 30 частини першої статті 85 Конституції України визначає повноваження Верховної Ради України призначати позачергові вибори голів громад, депутатів рад громад, районних, обласних рад.

Конституційний Суд України вважає, що викладена в Законопроекті редакція пунктів 29, 30 частини першої статті 85 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.11. У Законопроекті пропонується викласти пункт 16 частини першої статті 92 Конституції України в такій редакції:

«16) статус Києва як столиці України».

Запропонована у Законопроекті зміна стосується визначення законами України лише статусу міста Києва як столиці України, а також узгоджується з викладеними у Законопроекті редакціями частини другої статті 118, частини п'ятої статті 133 Конституції України щодо визначення окремими законами України особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі та особливого статусу цих міст у системі адміністративно-територіального устрою України.

Викладена у Законопроекті редакція пункту 16 частини першої статті 92 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.12. У Законопроекті пропонується доповнити частину першу статті 106 Конституції України пунктом 8¹ такого змісту:

«8¹) тимчасово зупиняє повноваження голови громади, складу ради громади, районної, обласної ради та призначає тимчасового державного уповноваженого у випадках, визначених цією Конституцією».

Таке доповнення до частини першої статті 106 Конституції України узгоджується з запропонованою у Законопроекті редакцією частини третьої статті 144 Конституції України, не скасовує та не обмежує прав і свобод людини і громадянина.

4.13. У Законопроекті пропонується виключити зі статті 121 Конституції України пункт 5, відповідно до якого на прокуратуру України покладається «нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої вла-

ди, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами».

Така зміна перебуває у системному зв'язку з викладеною у Законопроекті редакцією пунктів 1, 2 частини першої статті 119 Конституції України, згідно з якою нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування і територіальними органами центральних органів виконавчої влади належить до повноважень префекта, та не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.14. У Законопроекті назву розділу IX «Територіальний устрій України» Конституції України пропонується викласти в такій редакції: «Розділ IX. Адміністративно-територіальний устрій України».

Зміна назви розділу IX Конституції України узгоджується із запропонованими у Законопроекті змінами до статей 132, 133 Основного Закону України та не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.15. У Законопроекті пропонується частину першу статті 150 Конституції України доповнити пунктом 1¹ такого змісту:

«1¹) вирішення питання за зверненням Президента України про відповідність Конституції України акта голови громади, ради громади, районної, обласної ради».

Запропоноване у Законопроекті доповнення частини першої статті 150 Конституції України пунктом 1¹, що передбачає надання Конституційному Суду України повноваження вирішувати питання про відповідність Основному Закону України актів місцевого самоврядування, узгоджується з редакцією статті 144 Конституції України, викладеною у Законопроекті, та не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.16. У Законопроекті пропонується внести зміни до розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, доповнивши його пунктом 17 такого змісту:

«17. Після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади»:

1) наступні чергові місцеві вибори – вибори голів громад, депутатів рад громад, районних, обласних рад проводяться в останню неділю жовтня 2017 року.

Повноваження сільських, селищних, міських голів та депутатів місцевих рад, обраних на чергових виборах у жовтні 2015 року та місцевих виборах у період з жовтня 2015 року до жовтня 2017 року, припиняються з дня набуття повноважень відповідно головами громад, радами громад, районними та обласними радами, обраними на наступних чергових місцевих виборах у жовтні 2017 року;

2) Президент України за поданням Кабінету Міністрів України призначає на посади та звільняє з посад голів місцевих державних адміністрацій до призначення відповідних префектів;

3) тимчасово, до призначення префекта, повноваження, визначене пунктом 1 статті 119 та частиною другою статті 144 Конституції України, здійснює голова відповідної місцевої державної адміністрації;

4) Президент України до обрання на наступних чергових місцевих виборах у жовтні 2017 року голів громад, депутатів рад громад, районних, обласних рад здійснює повноваження, передбачені статтею 144 Конституції України, щодо актів, ухвалених відповідно сільськими, селищними, міськими головами, сільськими, селищними, міськими, районними і обласними радами. Призначені при цьому тимчасові державні уповноважені спрямовують та організують діяльність виконавчих органів відповідної сільської, селищної, міської ради, виконавчого апарату відповідної районної, обласної ради.

Конституційний Суд України невідкладно розглядає відповідне звернення Президента України щодо актів сільських, селищних, міських голів, сільських, селищних, міських, районних і обласних рад.

У разі визнання Конституційним Судом України акта сільського, селищного, міського голови, сільської, селищної, міської, районної, обласної ради таким, що не відповідає Конституції України, Верховна Рада України за поданням Президента України достроково припиняє повноваження відповідно сільського, селищного, міського голови, сільської, селищної, міської, районної, обласної ради та призначає позачергові вибори».

Пропонованими змінами встановлюються дата проведення наступних чергових місцевих виборів, строки повноважень сільських, селищних, міських голів та депутатів місцевих рад, врегульовуються питання здійснення виконавчої влади на місцях та місцевого самоврядування у разі дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, а також призначення позачергових місцевих виборів у зв'язку з визнанням Конституційним Судом України актів органів місцевого самоврядування такими, що не відповідають Конституції України.

Пункт 17, яким у Законопроекті пропонується доповнити розділ XV «Перехідні положення» Конституції України, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.17. У Законопроекті розділ XV «Перехідні положення» Конституції України пропонується доповнити пунктом 18 такого змісту:

«18. Особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей визначаються окремим законом».

Конституційний Суд України виходить з того, що цей пункт стосується врегулювання окремим законом особливостей здійснення міс-

цевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей.

Запропоноване у Законопроекті доповнення розділу XV «Перехідні положення» Конституції України пунктом 18 не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.18. У Законопроекті міститься розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» такого змісту:

«II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

2. З набранням чинності цим Законом одне або декілька поселень (сіл, селищ, міст) з прилеглими територіями набувають статусу громади на підставі і в порядку, визначених законом.

3. З дня набрання чинності цим Законом:

1) сільські, селищні, міські ради до набуття повноважень радами громад, обраними в утворених Верховною Радою України громадах, продовжують здійснювати такі повноваження: управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції;

2) сільські, селищні, міські голови до набуття повноважень головами громад, обраними в утворених Верховною Радою України громадах, продовжують здійснювати повноваження, віднесені законом до відання сільських, селищних, міських голів;

3) районні, обласні ради до набуття повноважень районними, обласними радами, обраними на наступних чергових місцевих виборах у жовтні 2017 року, продовжують здійснювати такі повноваження: затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

4. Районні, обласні ради, обрані на наступних чергових місцевих виборах у жовтні 2017 року, створюють виконавчі комітети на підставі закону про місцеве самоврядування, що визначає повноваження виконавчих комітетів районних, обласних рад.

5. Місцеві державні адміністрації до створення районними, обласними радами виконавчих комітетів на підставі закону про місцеве самоврядування, що визначає повноваження виконавчих комітетів районних, обласних рад, але не пізніше 1 березня 2018 року на відповідній території продовжують забезпечувати:

1) виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади;

2) законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян;

3) виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

4) підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів;

5) звіт про виконання відповідних бюджетів та програм;

6) взаємодію з органами місцевого самоврядування;

7) реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Київська, Севастопольська міські державні адміністрації, районні у містах Києві, Севастополі державні адміністрації продовжують здійснювати зазначені у цьому пункті повноваження до створення виконавчих органів місцевого самоврядування відповідних громад, але не пізніше 1 березня 2018 року.

6. Президент України за поданням Кабінету Міністрів України вперше здійснює призначення префектів після створення відповідними районними, обласними радами виконавчих комітетів, але не пізніше 1 березня 2018 року.

7. Акти голів місцевих державних адміністрацій діють до набрання чинності відповідними актами місцевого самоврядування, актами префектів, інших органів виконавчої влади, ухваленими відповідно до Конституції та законів України».

Положення розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту спрямовані на реалізацію змін до Конституції України та не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.19. Системний аналіз змісту наведених положень Законопроекту обумовив висновок, наведений у підпунктах 4.1–4.18 пункту 4 мотивувальної частини Висновку, про те, що запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і грома-

дянина. Вказані зміни не вносяться до розділу II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» і не передбачають ні скасування, ні зменшення обсягу існуючих прав і свобод шляхом зміни конституційних норм з інших розділів Конституції України.

Отже, запропоновані Законопроектом зміни відповідають частині першій статті 157 Основного Закону України, за якою Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

5. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни, зокрема, спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Основного Закону України).

Конституційний Суд України вважає, що пропоновані в Законопроекті зміни до Конституції України, розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України і не суперечать частині першій статті 157 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 153, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у:

1. Визнати законопроект про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а), яким пропонується внести зміни до пунктів 29, 30 частини першої статті 85, пункту 16 частини першої статті 92, частини першої статті 106, статей 118, 119, пункту 5 статті 121, статей 132, 133, 140, 141, 142, 143, 144, частини першої статті 150, назви розділу IX, а також розділу XV «Перехідні положення», таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

2. Висновок Конституційного Суду України є остаточним і оскарженню не підлягає.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта
о внесении изменений в Конституцию Украины
относительно децентрализации власти требованиям статей 157 и 158
Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины

г. Киев

Дело № 1-18/2015

30 июля 2015 года

№ 2-в/2015

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Брынцева Василия Дмитриевича – председательствующего, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича – докладчика, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Мельника** Николая Ивановича, **Саса** Сергея Владимировича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Слиденко** Игоря Дмитриевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шевчука** Станислава Владимировича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти (реестр. № 2217а) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти (реестр. № 2217а) согласно Постановлению Верховной Рады Украины «О включении в повестку дня второй сессии Верховной Рады Украины восьмого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 16 июля 2015 года № 622-VIII для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии указанного законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Гультая М.М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Верховная Рада Украины согласно Постановлению «О включении в повестку дня второй сессии Верховной Рады Украины восьмого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 16 июля 2015 года № 622-VIII обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти (реестр. № 2217а) (далее – Законопроект) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Законопроектом предлагается внести изменения в статьи 85, 92, 106, 118, 119, 121, 132, 133, 140, 141, 142, 143, 144, 150, название раздела IX, а также раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета обращения Верховной Рады Украины изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины.

3. Согласно пункту 1 части первой статьи 85 Основного Закона Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII Конституции Украины.

В соответствии со статьей 159 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Осуществляя проверку Законопроекта на предмет его соответствия требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Согласно статье 158 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту (часть первая); Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды менять одни и те же положения Конституции Украины (часть вторая).

Верховная Рада Украины восьмого созыва в течение года Законопроект не рассматривала и на протяжении срока своих полномочий не меняла указанных положений Конституции Украины.

Следовательно, Законопроект соответствует требованиям статьи 158 Конституции Украины.

3.2. В соответствии с частью второй статьи 157 Основного Закона Украины Конституция Украины не может быть изменена в условиях военного или чрезвычайного положения.

Конституция Украины устанавливает особый порядок введения в Украине либо на отдельных ее территориях военного или чрезвычайного положения. В соответствии с частью первой статьи 106 Основного Закона Украины Президент Украины принимает согласно закону решение о введении военного положения в Украине либо в отдельных ее местностях в случае угрозы нападения, опасности для государственной независимости Украины (пункт 20); принимает в случае необходимости решение о введении в Украине либо в отдельных ее местностях чрезвычайного положения (пункт 21). Такие решения главы государства согласно пункту 31 части первой статьи 85 Основного Закона Украины должны быть утверждены Верховной Радой Украины в течение двух дней с момента обращения Президента Украины.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что на момент дачи им данного заключения в Украине или в отдельных ее местностях не введено военного или чрезвычайного положения по процедуре, установленной Конституцией Украины.

Конституционный Суд Украины, учитывая свое Заключение от 16 июня 2015 года № 1-в/2015 и позицию Президента Украины, констатирует, что решение о введении в Украине или в отдельных ее местностях военного или чрезвычайного положения по процедуре, установленной Конституцией Украины, не принято.

В силу изложенного Конституционный Суд Украины считает, что Законопроект соответствует требованиям части второй статьи 157 Конституции Украины.

4. Осуществляя проверку Законопроекта на предмет наличия в нем положений, предусматривающих упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина (часть первая статьи 157 Конституции Украины), Конституционный Суд Украины оценивает каждое его положение.

4.1. Законопроектом предлагается статью 118 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 118. Исполнительную власть в районах и областях, в Киеве и Севастополе осуществляют префекты.

Особенности осуществления исполнительной власти в Киеве и Севастополе определяются отдельными законами.

Префекта назначает на должность и освобождает от должности по представлению Кабинета Министров Украины Президент Украины.

Префект является государственным служащим.

Префект во время осуществления своих полномочий ответственен перед Президентом Украины, подотчетен и подконтролен Кабинету Министров Украины».

Изменениями, предложенными Законопроектом в статью 118 Конституции Украины, осуществление исполнительной власти в районах и областях, в городах Киеве и Севастополе возлагается на префектов, которые являются государственными служащими, определяется порядок назначения на должность и освобождения префекта от должности, его ответственность перед Президентом Украины, подотчетность и подконтрольность Кабинету Министров Украины во время осуществления им своих полномочий.

Указанные изменения направлены на замену существующей системы местных органов исполнительной власти в Украине и не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.2. Законопроектом предлагается статью 119 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 119. Префект на соответствующей территории:

1) осуществляет надзор за соблюдением Конституции и законов Украины органами местного самоуправления;

2) координирует деятельность территориальных органов центральных органов исполнительной власти и осуществляет надзор за соблюдением ими Конституции и законов Украины;

3) обеспечивает выполнение государственных программ;

4) направляет и организывает деятельность территориальных органов центральных органов исполнительной власти и обеспечивает их взаимодействие с органами местного самоуправления в условиях военного или чрезвычайного положения, чрезвычайной экологической ситуации;

5) осуществляет другие полномочия, определенные Конституцией и законами Украины.

Префект на основании и в порядке, установленных законом, издает акты, являющиеся обязательными на соответствующей территории.

Акты префектов, изданные на осуществление полномочий, определенных пунктами 1, 4 части первой данной статьи, могут быть отменены Президентом Украины, а изданные на осуществление полномочий, определенных пунктами 2, 3 части первой данной статьи, – Кабинетом Министров Украины. Акты префектов, изданные на осуществление полномочий, определенных пунктом 5 части первой данной статьи, отменяет Президент Украины, а в определенных законом случаях – Кабинет Министров Украины».

В редакции данной статьи Основного Закона Украины, предложенной Законопроектом, изложены полномочия префекта, осуществ-

вление им иных полномочий определяется Конституцией и законами Украины.

Указанные изменения в статью 119 Конституции Украины не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.3. Законопроектом предлагается статью 132 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 132. Административно-территориальное устройство Украины основывается на принципах единства и целостности государственной территории, децентрализации власти, повсеместности и состоятельности местного самоуправления, стабильного развития административно-территориальных единиц с учетом исторических, экономических, экологических, географических и демографических особенностей, этнических и культурных традиций».

Изменениями, предложенными Законопроектом в статью 132 Конституции Украины, вводится направленная на замену существующей модели управления в государстве организация административно-территориального устройства Украины, которое вместо «совмещения централизации и децентрализации в осуществлении государственной власти» основывается на принципе «децентрализации власти», и данная статья дополняется принципом «повсеместности и состоятельности местного самоуправления».

Конституционный Суд Украины считает, что предлагаемые изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.4. Законопроектом предлагается статью 133 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 133. Систему административно-территориального устройства Украины составляют административно-территориальные единицы: громады, районы, регионы.

Территория Украины разделена на громады. Громада является первичной единицей в системе административно-территориального устройства Украины.

Несколько громад составляют район.

Автономная Республика Крым и области являются регионами Украины.

Особенности Киева, Севастополя в системе административно-территориального устройства Украины определяются отдельными законами.

Порядок создания, ликвидации, установления и изменения границ, наименования и переименования громад, районов, областей, а также порядок создания, наименования и переименования и отнесения посе-

лений (сел, поселков, городов) к соответствующей категории определяются законом.

Изменение границ, наименование и переименование громад и поселений осуществляется с учетом мнения их жителей в порядке, установленном законом».

Предложенная Законопроектом редакция статьи 133 Конституции Украины определяет административно-территориальное устройство Украины и его административно-территориальные единицы, которыми являются громады, районы и регионы; громаду признает первичной административно-территориальной единицей в системе административно-территориального устройства Украины; устанавливает порядок создания, ликвидации и изменения границ, наименования и переименования административно-территориальных единиц, наименования и переименования и отнесения поселений (сел, поселков, городов) к соответствующей категории.

Законопроектом из статьи 133 Конституции Украины исключается перечень областей.

Конституционный Суд Украины считает, что редакция статьи 133 Основного Закона Украины, предложенная Законопроектом, не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.5. Законопроектом предлагается статью 140 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 140. Территориальная громада осуществляет местное самоуправление как непосредственно, так и через органы местного самоуправления путем самостоятельного регулирования общественных дел местного значения и управления ими в пределах Конституции и законов Украины.

Территориальную громаду составляют жители поселения или поселений соответствующей громады.

Территориальная громада осуществляет местное самоуправление непосредственно путем местных референдумов и в других формах, определенных законом.

Органами местного самоуправления громады являются совет громады как представительный орган и исполнительные органы местного самоуправления громады.

Исполнительные органы местного самоуправления громады подконтрольны и подотчетны совету громады.

Глава громады председательствует на заседаниях совета громады, возглавляет исполнительный орган местного самоуправления громады.

Районный, областной совет, их исполнительные комитеты являются органами местного самоуправления, которые соответственно пред-

ставляют и реализуют общие интересы территориальных громад района, области.

Статус голов громад, депутатов советов громад, районных, областных советов, порядок создания, реорганизации и ликвидации исполнительных органов местного самоуправления громады, исполнительных комитетов районных, областных советов, объем их полномочий определяются законом.

Совет громады содействует деятельности созданных в соответствии с законом и уставом территориальной громады органов самоорганизации населения и с этой целью может наделять их финансами и имуществом».

Изменениями, предложенными Законопроектом в статью 140 Конституции Украины, вводится система органов местного самоуправления на уровне поселений, районов и областей согласно административно-территориальному устройству Украины, предусмотренному в редакции статьи 133 Конституции Украины, изложенной в законопроекте, а также определяется орган территориальной громады – совет громады. Первичным субъектом (носителем функций и полномочий местного самоуправления) определяется территориальная громада, которую составляют жители поселения или поселений соответствующей громады.

Изменения относительно определения громады как первичной административно-территориальной единицы уже рассматривались Конституционным Судом Украины и были признаны соответствующими требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины (заключения Конституционного Суда Украины от 30 октября 2003 года № 1-в/2003, от 7 сентября 2005 года № 1-в/2005, от 15 января 2008 года № 1-в/2008).

Предложенная Законопроектом редакция статьи 140 Конституции Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.6. Законопроектом предлагается статью 141 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 141. Право голоса на выборах головы громады, депутатов совета громады, районного, областного совета имеют жители соответствующей громады (громад) – граждане Украины, достигшие на день проведения выборов восемнадцати лет и не признанные судом недееспособными.

Голова громады, депутаты совета громады, районного, областного совета избираются на свободных выборах на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования.

Головой громады, депутатом совета громады, районного, областного совета может быть избран гражданин Украины, достигший на день проведения выборов восемнадцати лет, не признанный судом недееспособным».

способным. Не может быть избран головой громады, депутатом совета громады, районного, областного совета граждан, отбывающий наказание за совершение преступления или имеющий судимость за совершение умышленного преступления.

Порядок избрания депутатов районных и областных советов обеспечивает представительство территориальных громад в пределах соответствующего района, области и определяется законом.

Срок полномочий головы громады, депутатов совета громады, районного, областного совета, избранных на очередных выборах, составляет четыре года.

Основания и порядок досрочного прекращения полномочий головы громады, депутата или состава совета громады, районного, областного совета определяются Конституцией и законами Украины.

Очередные выборы депутатов всех советов громад, районных, областных советов, голов громад проводятся в последнее воскресенье октября четвертого года полномочий органов местного самоуправления, избранных на предыдущих очередных местных выборах.

Внеочередные выборы головы громады, депутатов совета громады, районного, областного совета проводятся не позднее 180 дней со дня досрочного прекращения полномочий головы громады, состава совета громады, районного, областного совета, а в случае досрочного прекращения полномочий в порядке, предусмотренном статьей 144 настоящей Конституции, – не позднее 120 дней со дня такого прекращения.

Районный совет, областной совет избирает из своего состава соответственно голову районного совета, голову областного совета.

Районный совет, областной совет назначает и освобождает голову исполнительного комитета совета и по его представлению формирует состав этого органа.

Голова громады, депутаты совета громады, районного, областного совета не могут иметь другой представительский мандат. Иные требования относительно несовместимости мандата головы громады, депутата совета громады, районного, областного совета определяются законом».

В предлагаемых Законопроектом изменениях в статью 141 Конституции Украины предусмотрено участие граждан Украины в выборах и проведение выборов головы громады, депутатов совета громады, районного, областного совета, определяются сроки их полномочий, основания и порядок досрочного прекращения этих полномочий, регламентируется проведение очередных и внеочередных выборов, а также устанавливается требование относительно несовместимости представительского мандата головы громады, депутата совета громады, районного, областного совета.

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины периодичность проведения выборов в органы государствен-

ной власти и органы местного самоуправления должна быть разумной, имея целью обеспечение оптимальности, преемственности и стабильности в формировании представительных органов (подпункт 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения от 29 мая 2013 года № 2-рп/2013).

Указанными изменениями сокращается срок полномочий головы громады, депутатов совета громады, районного, областного совета, избранных на очередных выборах, с пяти до четырех лет.

По мнению Конституционного Суда Украины, сокращение указанного срока полномочий не влияет на осуществление гражданами Украины их избирательных прав, а потому не может привести к упразднению либо ограничению прав и свобод человека и гражданина.

Изменения в статью 141 Конституции Украины не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.7. Законопроектом предлагается статью 142 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 142. Материальной и финансовой основой местного самоуправления является:

1) земля, движимое и недвижимое имущество, природные ресурсы, другие объекты, которые имеются в коммунальной собственности территориальной громады;

2) местные налоги и сборы, часть общегосударственных налогов и другие доходы местных бюджетов.

Объекты общей собственности территориальных громад находятся в управлении районного или областного совета и содержатся за счет средств соответственно районного или областного бюджета.

Государство обеспечивает соразмерность финансовых ресурсов и объема полномочий органов местного самоуправления, определенных Конституцией и законами Украины.

Изменение компетенции органа местного самоуправления осуществляется с одновременными соответствующими изменениями в распределении финансовых ресурсов.

Государство компенсирует затраты органов местного самоуправления, вызванные решениями органов государственной власти.

Территориальные громады могут объединять на договорных началах объекты коммунальной собственности, а также средства бюджетов для выполнения общих проектов или для общего финансирования (удержания) коммунальных предприятий, организаций и учреждений, создавать для этого соответствующие органы и службы».

Изменениями в статью 142 Конституции Украины, предложенными Законопроектом, конкретизируются материальные и финансовые

основы местного самоуправления, устанавливается обязанность государства по обеспечению соразмерности финансовых ресурсов и объема полномочий органов местного самоуправления.

Предложенное Законопроектом закрепление в Конституции Украины указанной обязанности государства, прав территориальных громад объединять на договорных началах объекты коммунальной собственности и средства бюджетов направлено на достижение экономической независимости территориальных громад.

Редакция статьи 142 Конституции Украины, изложенная в законопроекте, не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.8. Законопроектом предлагается статью 143 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 143. Территориальная громада непосредственно или через органы местного самоуправления громады в соответствии с законом:

- 1) управляет имуществом, имеющимся в коммунальной собственности;
- 2) утверждает бюджет соответствующей громады и контролирует его выполнение;
- 3) утверждает программы социально-экономического и культурного развития и контролирует их выполнение;
- 4) устанавливает местные налоги и сборы;
- 5) обеспечивает реализацию результатов местных референдумов;
- 6) создает, реорганизовывает и ликвидирует коммунальные предприятия, организации и учреждения, а также осуществляет контроль за их деятельностью;
- 7) решает другие вопросы местного значения, отнесенные законом к ее компетенции.

Областной, районный совет:

- 1) утверждает областной, районный бюджет для выполнения общих проектов, в том числе за счет средств, привлеченных на договорных началах из местных бюджетов, и контролирует его выполнение;
- 2) решает другие вопросы, отнесенные законом к его компетенции.

Областной совет утверждает региональную программу социально-экономического и культурного развития области и контролирует ее выполнение.

Разграничение полномочий между органами местного самоуправления громад, районов, областей определяется законом на основе принципа субсидиарности.

Исполнительным органам местного самоуправления громады, исполнительным комитетам районного, областного совета согласно закону могут быть делегированы отдельные полномочия органов исполнительной власти. Государство финансирует осуществление этих пол-

номочий в полном объеме за счет средств Государственного бюджета Украины, передает органам местного самоуправления соответствующие объекты государственной собственности. Такие полномочия могут быть отозваны на основаниях и в порядке, определенных законом.

Исполнительные органы местного самоуправления громады, исполнительный комитет районного, областного совета по вопросам осуществления ими делегированных полномочий органов исполнительной власти являются подконтрольными органам исполнительной власти, которые делегировали такие полномочия».

Предложенная Законопроектом редакция статьи 143 Конституции Украины определяет полномочия территориальной громады, районного и областного советов с учетом изменений относительно организации местного самоуправления, разграничивает полномочия между органами местного самоуправления громад, районов и областей, а также закрепляет правовые основы делегирования отдельных полномочий органов исполнительной власти исполнительным органам местного самоуправления громады, исполнительным комитетам районного, областного советов.

Определение полномочий территориальной громады соответствует ее конституционно-правовому статусу субъекта местного самоуправления.

Предложенная Законопроектом редакция статьи 143 Конституции Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.9. Законопроектом предлагается статью 144 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 144. Территориальные громады, головы громад, органы местного самоуправления в соответствии с законом постановляют акты местного самоуправления, являющиеся обязательными к исполнению на соответствующей территории.

Действие актов местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины приостанавливает префект с одновременным обращением в суд.

В случае принятия головой громады, советом громады, районным, областным советом акта, не соответствующего Конституции Украины, создающего угрозу нарушения государственного суверенитета, территориальной целостности или угрозу национальной безопасности, Президент Украины приостанавливает действие соответствующего акта с одновременным обращением в Конституционный Суд Украины, временно останавливает полномочия головы громады, состава совета громады, районного, областного совета и назначает временного государственного уполномоченного. Временный государственный уполномоченный направляет и организывает деятельность соответствующую

щих исполнительных органов местного самоуправления громады, исполнительного комитета районного, областного совета.

Конституционный Суд Украины рассматривает такое обращение Президента Украины безотлагательно.

В случае признания Конституционным Судом Украины акта головы громады, совета громады, районного, областного совета соответствующим Конституции Украины, Президент Украины отменяет акт, изданный согласно части третьей данной статьи.

В случае признания Конституционным Судом Украины акта головы громады, совета громады, районного, областного совета не соответствующим Конституции Украины, Верховная Рада Украины по представлению Президента Украины досрочно прекращает полномочия головы громады, совета громады, районного, областного совета и назначает внеочередные выборы в определенном законом порядке».

Предложенная Законопроектом редакция статьи 144 Конституции Украины предусматривает право территориальных громад, голов громад, органов местного самоуправления постановлять в соответствии с законом акты местного самоуправления, а также полномочие префекта приостанавливать действие этих актов по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины с одновременным обращением в суд.

Кроме того, изменениями в указанную статью предусмотрено предоставление полномочия Президенту Украины приостанавливать действие акта головы громады, совета громады, районного или областного совета, если он не соответствует Конституции Украины, создает угрозу нарушения государственного суверенитета, территориальной целостности или угрозу национальной безопасности, и одновременно обращаться в Конституционный Суд Украины, а также урегулирование правовых последствий признания Конституционным Судом Украины такого акта неконституционным.

Предложенная Законопроектом редакция статьи 144 Конституции Украины устанавливает конституционный механизм ответственности территориальных громад и органов местного самоуправления в случае принятия ими актов, не соответствующих Конституции или законам Украины, создающих угрозу нарушения государственного суверенитета, территориальной целостности или угрозу национальной безопасности.

Редакция статьи 144 Конституции Украины, предложенная Законопроектом, не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.10. Законопроектом предлагается пункты 29, 30 части первой статьи 85 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«29) создание и ликвидация громад, районов, областей, установление и изменение их границ; наименование и переименование поселений, громад, районов, областей;

30) назначение внеочередных выборов голов громад, депутатов советов громад, районных, областных советов».

Предложенная Законопроектом редакция пункта 29 части первой статьи 85 Конституции Украины относительно полномочий Верховной Рады Украины касательно установления и ликвидации, изменения границ, наименования и переименования административно-территориальных единиц обусловлена изменением в организации административно-территориального устройства Украины и местного самоуправления.

Предлагаемая Законопроектом редакция пункта 30 части первой статьи 85 Конституции Украины определяет полномочие Верховной Рады Украины назначать внеочередные выборы голов громад, депутатов советов громад, районных, областных советов.

Конституционный Суд Украины считает, что изложенная в Законопроекте редакция пунктов 29, 30 части первой статьи 85 Конституции Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.11. Законопроектом предлагается изложить пункт 16 части первой статьи 92 Конституции Украины в следующей редакции:

«16) статус Киева как столицы Украины».

Предложенное Законопроектом изменение касается определения законами Украины лишь статуса города Киева как столицы Украины, а также согласуется с изложенными в Законопроекте редакциями части второй статьи 118, части пятой статьи 133 Конституции Украины относительно определения отдельными законами Украины особенности осуществления исполнительной власти в городах Киеве и Севастополе и особого статуса этих городов в системе административно-территориального устройства Украины.

Изложенная в Законопроекте редакция пункта 16 части первой статьи 92 Конституции Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.12. Законопроектом предлагается дополнить часть первую статьи 106 Конституции Украины пунктом 8¹ следующего содержания:

«8¹) временно останавливает полномочия головы громады, состава совета громады, районного, областного совета и назначает временного государственного уполномоченного в случаях, определенных настоящей Конституцией».

Такое дополнение части первой статьи 106 Конституции Украины согласуется с предложенной в Законопроекте редакцией части третьей

статті 144 Конституції України, не упразднює і не обмежує права і свободи людини і громадянина.

4.13. Законопроектом пропонується виключити зі статті 121 Конституції України пункт 5, згідно з яким на прокуратуру України возкладається «нагляд за дотриманням прав і свобод людини і громадянина, дотриманням законів по цих питаннях органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами».

Такі зміни знаходяться в системній зв'язці з викладеною в Законі-проекті редакцією пунктів 1, 2 частини першої статті 119 Конституції України, згідно з якою нагляд за дотриманням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування і територіальними органами центральних органів виконавчої влади відноситься до повноважень префекта, і не передбачає упразднення або обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.14. Законопроектом називається розділ ІХ «Територіальне устроєння України» Конституції України пропонується викласти в наступній редакції:

«Розділ ІХ. Адміністративно-територіальне устроєння України».

Зміна назви розділу ІХ Конституції України узгоджується з запропонованими в Законі-проекті змінами в статтях 132, 133 Основного Закону України і не передбачає упразднення або обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.15. Законопроектом пропонується частина перша статті 150 Конституції України доповнити пунктом 1¹ наступного змісту:

«1¹) рішення питання по зверненню Президента України до відповідності Конституції України акту голови громади, ради громади, районної, обласної ради».

Запропоноване Законопроектом доповнення частини першої статті 150 Конституції України пунктом 1¹, передбачуване надання Конституційному Суду України повноважень вирішувати питання про відповідність Основному Закону України актів місцевого самоврядування, узгоджується з редакцією статті 144 Конституції України, викладеною в Законі-проекті, і не передбачає упразднення або обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.16. Законопроектом пропонується внести зміни до розділу ХV «Перехідні положення» Конституції України, доповнивши його пунктом 17 наступного змісту:

«17. Після вступлення в силу Закону України «Про внесення змін до Конституції України стосовно децентралізації влади»:

1) следующие очередные местные выборы – выборы голов громад, депутатов советов громад, районных, областных советов проводятся в последнее воскресенье октября 2017 года.

Полномочия сельских, поселковых, городских голов и депутатов местных советов, избранных на очередных выборах в октябре 2015 года и местных выборах в период с октября 2015 года по октябрь 2017 года, прекращаются со дня обретения полномочий соответственно головами громад, советами громад, районными и областными советами, избранными на следующих очередных местных выборах в октябре 2017 года;

2) Президент Украины по представлению Кабинета Министров Украины назначает на должности и освобождает от должностей глав местных государственных администраций до назначения соответствующих префектов;

3) временно, до назначения префекта, полномочие, определенное пунктом 1 статьи 119 и частью второй статьи 144 Конституции Украины, осуществляет глава соответствующей местной государственной администрации;

4) Президент Украины до избрания на следующих очередных местных выборах в октябре 2017 года голов громад, депутатов советов громад, районных, областных советов осуществляет полномочия, предусмотренные статьей 144 Конституции Украины, относительно актов, принятых соответственно сельскими, поселковыми, городскими головами, сельскими, поселковыми, городскими, районными и областными советами. Назначенные при этом временные государственные уполномоченные направляют и организывают деятельность исполнительных органов соответствующего сельского, поселкового, городского совета, исполнительного аппарата соответствующего районного, областного совета.

Конституционный Суд Украины безотлагательно рассматривает соответствующее обращение Президента Украины относительно актов сельских, поселковых, городских голов, сельских, поселковых, городских, районных и областных советов.

В случае признания Конституционным Судом Украины акта сельского, поселкового, городского головы, сельского, поселкового, городского, районного, областного совета не соответствующим Конституции Украины, Верховная Рада Украины по представлению Президента Украины досрочно прекращает полномочия соответственно сельского, поселкового, городского головы, сельского, поселкового, городского, районного, областного совета и назначает внеочередные выборы».

Предлагаемыми изменениями устанавливаются дата проведения следующих очередных местных выборов, сроки полномочий сельских, поселковых, городских голов и депутатов местных советов, регулируются вопросы осуществления исполнительной власти на ме-

стах и местного самоуправления в случае досрочного прекращения полномочий сельского, поселкового, городского головы, сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, а также назначение внеочередных местных выборов в связи с признанием Конституционным Судом Украины актов органов местного самоуправления не соответствующими Конституции Украины.

Пункт 17, которым Законопроектом предлагается дополнить раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины, не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.17. Законопроектом раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины предлагается дополнить пунктом 18 следующего содержания:

«18. Особенности осуществления местного самоуправления в отдельных районах Донецкой и Луганской областей определяются отдельным законом».

Конституционный Суд Украины исходит из того, что данный пункт касается урегулирования отдельным законом особенностей осуществления местного самоуправления в отдельных районах Донецкой и Луганской областей.

Предложенное Законопроектом дополнение раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины пунктом 18 не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.18. Законопроект содержит раздел II «Заключительные и переходные положения» следующего содержания:

«II. Заключительные и переходные положения

1. Данный Закон вступает в силу через три месяца со дня его опубликования.

2. Со вступлением в силу данного Закона одно или несколько поселений (сел, поселков, городов) с близлежащими территориями получают статус громады на основании и в порядке, определенных законом.

3. Со дня вступления в силу данного Закона:

1) сельские, поселковые, городские советы до обретения полномочий советами громад, избранными в образованных Верховной Радой Украины громадах, продолжают осуществлять следующие полномочия: управляют имуществом, имеющимся в коммунальной собственности; утверждают программы социально-экономического и культурного развития и контролируют их выполнение; утверждают бюджеты соответствующих административно-территориальных единиц и контролируют их выполнение; устанавливают местные налоги и сборы в соответствии с законом; обеспечивают проведение местных рефе-

рендумов и реализацию их результатов; создают, реорганизуют и ликвидируют коммунальные предприятия, организации и учреждения, а также осуществляют контроль за их деятельностью; решают другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции;

2) сельские, поселковые, городские головы до обретения полномочий головами громад, избранными в образованных Верховной Радой Украины громадах, продолжают осуществлять полномочия, отнесенные законом к ведению сельских, поселковых, городских голов;

3) районные, областные советы до обретения полномочий районными, областными советами, избранными на следующих очередных местных выборах в октябре 2017 года, продолжают осуществлять следующие полномочия: утверждают программы социально-экономического и культурного развития соответствующих областей и районов и контролируют их выполнение; утверждают районные и областные бюджеты, которые формируются из средств государственного бюджета для их соответствующего распределения между территориальными громадами или для выполнения общих проектов и из средств, привлеченных на договорных началах из местных бюджетов для реализации общих социально-экономических и культурных программ, и контролируют их выполнение; решают другие вопросы, отнесенные законом к их компетенции.

4. Районные, областные советы, избранные на следующих очередных местных выборах в октябре 2017 года, создают исполнительные комитеты на основании закона о местном самоуправлении, определяющего полномочия исполнительных комитетов районных, областных советов.

5. Местные государственные администрации до создания районными, областными советами исполнительных комитетов на основании закона о местном самоуправлении, определяющего полномочия исполнительных комитетов районных, областных советов, но не позднее 1 марта 2018 года на соответствующей территории продолжают обеспечивать:

1) исполнение Конституции и законов Украины, актов Президента Украины, Кабинета Министров Украины, других органов исполнительной власти;

2) законность и правопорядок; соблюдение прав и свобод граждан;

3) выполнение государственных и региональных программ социально-экономического и культурного развития, программ охраны окружающей среды, а в местах компактного обитания коренных народов и национальных меньшинств – также программ их национально-культурного развития;

4) подготовку и исполнение соответствующих областных и районных бюджетов;

5) отчет об исполнении соответствующих бюджетов и программ;

б) взаимодействие с органами местного самоуправления;

7) реализацию других предоставленных государством, а также делегированных соответствующими советами полномочий.

Киевская, Севастопольская городские государственные администрации, районные в городах Киеве, Севастополе государственные администрации продолжают осуществлять указанные в этом пункте полномочия до создания исполнительных органов местного самоуправления соответствующих громад, но не позднее 1 марта 2018 года.

6. Президент Украины по представлению Кабинета Министров Украины впервые осуществляет назначение префектов после создания соответствующими районными, областными советами исполнительных комитетов, но не позднее 1 марта 2018 года.

7. Акты глав местных государственных администраций действуют до вступления в силу соответствующих актов местного самоуправления, актов префектов, других органов исполнительной власти, принятых в соответствии с Конституцией и законами Украины.

Положения раздела II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта направлены на реализацию изменений в Конституцию Украины и не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.19. Системный анализ содержания указанных положений Законопроекта обусловил вывод, изложенный в подпунктах 4.1–4.18 пункта 4 мотивировочной части Заключение, о том, что предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина. Указанные изменения не вносятся в раздел II Конституции Украины «Права, свободы и обязанности человека и гражданина» и не предусматривают ни упразднение, ни уменьшение объема существующих прав и свобод путем изменения конституционных норм из других разделов Конституции Украины.

Следовательно, предлагаемые Законопроектом изменения соответствуют части первой статьи 157 Основного Закона Украины, согласно которой Конституция Украины не может быть изменена, если изменения предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

5. Конституция Украины не может быть изменена, если изменения, в частности, направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины (часть первая статьи 157 Основного Закона Украины).

Конституционный Суд Украины считает, что предлагаемые Законопроектом изменения в Конституцию Украины, раздел II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной це-

лостности Украины и не противоречат части первой статьи 157 Конституции Украины.

На основании изложенного и руководствуясь статьями 147, 153, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

п р и ш е л к з а к л ю ч е н и ю:

1. Признать законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти (реестр. № 2217а), которым предлагается внести изменения в пункты 29, 30 части первой статьи 85, пункт 16 части первой статьи 92, часть первую статьи 106, статьи 118, 119, пункт 5 статьи 121, статьи 132, 133, 140, 141, 142, 143, 144, часть первую статьи 150, название раздела IX, а также раздела XV «Переходные положения», соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

2. Заключение Конституционного Суда Украины является окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2015 dated July 30, 2015 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution on the decentralisation of power with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution

Under the Resolution «On inclusion of a draft law on introducing amendments to the Constitution on decentralisation of power to the agenda of the second session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the eighth convocation and its submission to the Constitutional Court» dated July 16, 2015 No. 622-VIII the Verkhovna Rada of Ukraine filed an appeal with the Constitutional Court on providing opinion on the conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution on decentralisation of power (registration No. 2217a) (hereinafter referred to as «the Draft Law») with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to Article 85.1.1 of the Constitution the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine includes introducing amendments to the Constitution of Ukraine within the limits and by the procedure, envisaged by Chapter XIII of the Constitution.

Pursuant to Article 159 of the Basic Law a draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine upon the availability of an opinion of the Constitutional Court of Ukraine on the conformity of the draft law with the requirements of Articles 157 and 158 of this Constitution.

The Verkhovna Rada of Ukraine of the eighth convocation has not considered the Draft Law during the year and has not amended the above provisions of the Constitution during the term of its authority.

The Constitutional Court proceeds from the fact that at the delivery of this opinion there is no martial law or a state of emergency in Ukraine or in its areas, imposed by the procedure, determined by the Constitution.

The Draft Law proposes to read Article 118 of the Constitution as follows:

«Article 118. The executive power in districts and oblasts, in the cities of Kyiv and Sevastopol shall be exercised by prefects.

Particular aspects of the exercise of executive power in the cities of Kyiv and Sevastopol shall be determined by special laws of Ukraine.

Prefect shall be appointed to the office and dismissed from the office by the President of Ukraine upon the submission of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Prefect shall be a state official.

In the exercise of his/her duties, prefect shall be responsible to the President of Ukraine, accountable to and under the control of the Cabinet of Ministers of Ukraine.»

The above amendments are intended to replace the existing system of local bodies of executive power and do not foresee the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms.

The Draft Law proposes to read Article 119 of the Constitution as follows:

«Article 119. Prefect on his/her respective territory shall:

1) supervise the observance of the Constitution and laws Ukraine by the bodies of local self-government;

2) co-ordinate the activities of territorial bodies of central bodies of executive power and supervise the observance of the Constitution and laws of Ukraine by them;

3) ensure the implementation of state programmes;

4) direct and organise the activities of territorial bodies of central bodies of executive power and ensure their interaction with bodies of local self-government in conditions of martial law or state of emergency, environmental emergency;

5) exercise other authorities, determined by the Constitution and laws of Ukraine.

On the grounds and upon the procedure, determined by law, prefect shall issue acts that are mandatory within the respective territory.

Prefects' acts, issued on exercise of the authorities, defined by items 1 and 4 of paragraph one of this Article may be revoked by the President of Ukraine, and those issued on exercise of the powers, defined in items 2 and 3 of paragraph one of this Article, – by the Cabinet of Ministers of Ukraine. Prefects' acts, issued on exercise of the powers, defined in item 5 of paragraph one of this Article, shall be revoked by the President of Ukraine and in the cases, determined by law,- by the Cabinet of Ministers of Ukraine.»

The Draft Law proposes to read Article 132 of the Constitution as follows:

«Article 132. The administrative and territorial structure of Ukraine shall be based on the principles of unity and indivisibility of the state territory, decentralisation in the exercise of state power, ubiquity and capability of self-government authorities and of sustainable development of administrative and territorial units on the basis of their historical, economic, ecological, geographical and demographic characteristics, and ethnic and cultural traditions.»

The amendments to Article 132 of the Constitution, proposed in the Draft Law, introduce organisation of administrative and territorial structure of Ukraine, aimed to replace the existing model of governance in the state, which instead of «the combination of centralisation and decentralisation in the exercise of state power» is based on the principles of «decentralisation of power», and this Article is supplemented with the principle «ubiquity and capability of local self-government authorities».

The Draft Law proposes to read Article 133 of the Constitution as follows:

«Article 133. The administrative and territorial structure of Ukraine shall be composed of administrative and territorial units: communities, districts, regions.

The territory of Ukraine shall be divided into communities. The community shall be a primary unit in the system of administrative and territorial structure of Ukraine.

District shall be composed of several communities.

The Autonomous Republic of Crimea and oblasts shall be the regions of Ukraine.

Special status of the cities of Kyiv and Sevastopol in the system of administrative and territorial structure of Ukraine shall be determined by the laws of Ukraine.

The procedure of establishing, abolishing, demarcating and altering the boundaries, naming and renaming of communities, districts, oblasts, as well as the procedure of establishing, naming and renaming and assigning inhabited localities to the respective category (villages, settlements, cities) shall be determined by law.

Altering boundaries, naming and renaming of communities and settlements shall be exercised with account of the views of their residents by the procedure established by law.»

The Draft Law excludes the list of oblasts from Article 133 of the Constitution.

The Draft Law proposes to read Article 140 of the Constitution as follows:

«Article 140. Territorial community shall exercise local self-government both directly and through the bodies of local self-government by means of self-regulation of social affairs of local importance and their management within the limits of the Constitution and the laws of Ukraine.

Territorial community shall be composed of residents of the settlement or settlements of respective community.

Territorial community shall exercise local self-government directly through local referendums and other forms, established by law.

A community council as a representative body and executive bodies of local self-government of the community shall be the bodies of local self-government of the community.

The executive bodies of local self-government of the community shall be controlled and accountable to the community council.

The head of the community shall preside at the meetings of the community council, and shall lead the executive body of local self-government of the community.

District and oblast councils, their executive committees shall be the bodies of local self-government, which shall respectively represent and implement the common interests of territorial communities of district, or oblast.

The status of heads of communities, deputies of community councils, district and oblast councils, the procedure of establishing, reorganising and liquidating of executive bodies of local self-government of the community, executive committees of district and oblast councils, the scope of their authorities shall be determined by law.

The community council shall promote the activities of bodies of population self-organisation established under the law and the statute of a territorial community and to this end may provide them with finance and property.»

The Draft Law proposes to read Article 141 of the Constitution as follows:

«Article 141. Residents of the respective community (communities) – citizens of Ukraine who have attained the age of eighteen on the day elections are held and is deemed by a court to be competent, shall have the right to vote at the elections of the head of the community, deputies of community council, district and oblast councils.

Head of the community, deputies of the community council, district and oblast councils shall be elected in free elections on the basis of universal, equal and direct suffrage by secret ballot.

A citizen of Ukraine, who has attained the age of eighteen on the day elections are held and is deemed by a court to be competent, may be elected head of the community, deputy of the community council, district and oblast councils. A citizen who is serving a sentence for committing a crime or has a criminal record for committing an intentional crime can not be elected head of the community, deputy of the community council, district and oblast councils.

The procedure for the election of deputies of district and oblast councils shall provide for the representation of territorial communities within the respective district, oblast and shall be determined by law.

The heads of the community, deputies of the community council, district and oblast councils shall be elected at regular elections for a four-year term.

The grounds and procedure for early termination of powers of the head of the community, deputy or composition of the community council, district, and oblast councils shall be established by the Constitution and laws of Ukraine.

Regular elections of deputies of all community councils, district, oblast councils, heads of communities shall take place on the last Sunday of October of the fourth year of the term of authority of bodies of local self-government, elected at the previous regular local elections.

Special elections of the head of the community, deputies of the community council, district and oblast councils shall take place not later than 180 days from the date of early termination of powers of the head of the community, composition of the community council, district and oblast councils, and in the case of early termination of powers as prescribed in Article 144 of the Constitution – not later than 120 days from the date of such termination.

District council, oblast council shall elect from among its members the head of the district council, the head of oblast council respectively.

District council, oblast council shall appoint to the office and dismiss from the office the head of executive committee of the council and upon his/her submission forms the composition of this body.

Head of the community, deputies of the community council, district and oblast councils may not have another representative mandate. Other requirements on the incompatibility of the mandate of the head of the community, a deputy of the community council, district and oblast councils shall be established by law.»

The proposed amendments reduce the term of office of the head of community, deputies of the community council, district and oblast councils, elected at regular elections, from five to four years.

According to the Constitutional Court, the reduction of the specified term of office does not affect the exercise of voting rights by the citizens of Ukraine, and therefore can not lead to the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms.

The Draft Law proposes to read Article 142 of the Constitution as follows:

«Article 142. The material and financial basis for local self-government shall be:

- 1) land, movable and immovable property, natural resources, other objects that are in communal ownership of territorial community;
- 2) local taxes and levies, part of all-state taxes and other revenues of local budgets.

Objects of common ownership of local communities shall be in the management of district or oblast councils and shall be funded at the expense of district or oblast budgets respectively.

The state shall provide commensurability of financial resources and scope of authorities of local self-government, defined by the Constitution and laws of Ukraine.

Changing the competence of the local self-government shall be carried out with simultaneous corresponding changes in the distribution of financial resources.

The state shall compensate the expenditures of local self-government that arise from the decisions of the bodies of state power.

On the basis of agreement, territorial communities may join objects of communal ownership as well as budget funds to implement joint projects or to jointly finance (maintain) communal enterprises, organisations and establishments, and create appropriate bodies and services for this purpose.»

The amendments to Article 142 of the Constitution of the proposed Draft Law specify the material and financial basis of local self-government, establish the duty of the state to ensure commensurability of financial resources and scope of authorities of the bodies of local self-government.

Consolidation in the Constitution of the above duty of the state, the rights of local communities on the basis of agreement to join the objects of communal ownership and budget funds proposed in the Draft Law are aimed at achieving economic independence of territorial communities.

The Draft Law proposes to read Article 143 of the Constitution as follows:

«Article 143. According to law, territorial community directly or through the bodies of local self-government of the community shall:

- 1) manage the property that is in communal ownership;
- 2) approve the budget of respective community and control its implementation;
- 3) approve programmes for socio-economic and cultural development and control their implementation;
- 4) establish local taxes and levies;
- 5) ensure the implementation of the results of local referendums;
- 6) establish, reorganise and liquidate communal enterprises, organisations and institutions, as well as exercise control over their activity;

7) resolve other issues of local importance ascribed to its competence by law.

Oblast and district councils shall:

1) approve oblast and district budgets for the implementation of joint projects, and including funds drawn on the basis of agreement from local budgets and control its implementation;

2) resolve other issues ascribed to their competence by law.

Oblast council shall approve a regional programme for socio-economic and cultural development of oblast and control its implementation.

Separation of powers between bodies of local self-government of communities, districts, oblasts shall be determined by the law on the principle of subsidiarity.

Under the law certain powers of the bodies of executive power may be delegated to executive bodies of local self-government of the community, executive committees of district and oblast councils. The State shall finance the exercise of these powers from the State Budget of Ukraine in full, transfer the relevant objects of state property to bodies of local self-government. These powers can be withdrawn on the grounds and in the manner prescribed by law.

The executive bodies of local self-government of the community, executive committee of district, oblast councils on issues of their exercise of the delegated powers of the bodies of executive power shall be under the control of the bodies of executive power, which have delegated such powers.»

Determination of the powers of the territorial community corresponds to its constitutional and legal status of the subject of local self-government.

The Draft Law proposes to read Article 144 of the Constitution as follows:

«Article 144. According to law, the territorial communities, heads of communities, bodies of local self-government shall adopt acts of local self-government, which shall be mandatory for the execution throughout the respective territory.

Validity of the acts of local self-government, for reasons of non-conformity with the Constitution or laws of Ukraine shall be suspended by prefect with a simultaneous appeal to a court.

Whereas head of the community, council of the community, district or oblast councils adopts an act, non-conforming with the Constitution of Ukraine, creating a threat of violation of national sovereignty, territorial indivisibility or threat to the national security, President of Ukraine shall suspend the effect of the respective act with a simultaneous appeal to the Constitutional Court of Ukraine, temporarily suspend the powers of the head of the community, composition of the community council, district or oblast councils and appoint a state chargé d'affaires ad interim. A state chargé d'affaires ad interim shall direct and organise the activities of the respective executive bodies of local self-government of the community, the executive committee of district or oblast councils.

The Constitutional Court of Ukraine shall consider immediately such appeal of the President of Ukraine.

In the case the Constitutional Court of Ukraine declares the act of the head of the community, the community council, district or oblast councils to be in conformity with the Constitution of Ukraine, the President of Ukraine shall cancel the act issued in accordance with paragraph three of this Article.

In the case the Constitutional Court of Ukraine declares the act of the head of the community, the community council, district or oblast councils to be in conflict with the Constitution of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine upon the submission of the President of Ukraine shall early terminate the powers of the head of the community, the community council, district or oblast councils and designate special elections by the procedure established by law.»

The Draft Law proposes to read Article 85.1.29, 85.1.30 of the Constitution as follows:

«29) establishing and abolishing communities, districts, oblasts, establishing and altering their boundaries; naming and renaming settlements, communities, districts, oblasts;

30) designating special elections of the heads of the community and deputies of the community councils, district or oblast councils.»

The wording of Article 85.1.29 of the Constitution concerning the powers of the Verkhovna Rada on the establishing and abolishing, altering the boundaries, naming and renaming of administrative units proposed in the Draft Law is conditioned by a change in the organisation of administrative and territorial structure and local self-government.

The wording of Article 85.1.30 of the Constitution proposed in the Draft Law defines the powers of the Verkhovna Rada to designate extraordinary elections of heads of communities, deputies of community councils, district or oblast councils.

The Draft Law proposes to read Article 92.1.16 of the Constitution as follows:

«16) the status of the city of Kyiv as the capital of Ukraine.»

Amendment proposed in the Draft Law concerns the determination by the laws of the status of the city of Kyiv as the capital of Ukraine only, and it is also consistent with the wordings of paragraph two of Articles 118.2, 133.5 of the Constitution laid down in the Draft Law on the determination by special laws of the particular aspects of the exercise of executive power in the cities of Kyiv and Sevastopol and the special status of these cities in the system of administrative and territorial structure.

The Draft Law supplements Article 106.1 of the Constitution with item 8¹ as follows:

«8¹) shall temporarily suspend the authority of the head of the community, composition of the community council, district and oblast coun-

cils and appoint state chargé d'affaires ad interim in the cases, specified in this Constitution.»

Such supplement to Article 106.1 of the Constitution is consistent with the wording of Article 144.3 of the Constitution proposed in the Draft Law, and does not abolish or restrict human and citizen's rights and freedoms.

The Draft Law proposes to exclude item 5 from Article 121 of the Constitution, according to which the Procuracy of Ukraine is entrusted with «supervision of the observance of human and citizen's rights and freedoms, observance of laws on these issues by the bodies of executive power, bodies of local self-government, their officials and officers.»

This amendment is in the system conjunction with the wording of Article 119.1.1, 119.1.2 of the Constitution laid down in the Draft Law, under which supervision of the observance of the Constitution and laws by the bodies of local self-government and territorial bodies of central bodies of executive power belongs to the authority of the prefect, and does not foresee the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms.

The Draft Law proposes to read title of Chapter IX «Territorial Structure of Ukraine» of the Constitution of Ukraine as follows:

«Chapter IX. Administrative and Territorial Structure of Ukraine.»

Renaming Chapter IX of the Constitution is consistent with the amendments to Articles 132 and 133 of the Basic Law proposed in the Draft Law and does not foresee the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms.

The Draft Law proposes to supplement Article 150.1 of the Constitution with item 1¹ as follows:

«1¹) deciding on the issue upon the appeal of the President of Ukraine on the conformity with the Constitution of Ukraine of the acts of the head of the community, community council, district and oblast councils.»

Supplement of Article 150.1 of the Constitution with item 1¹ proposed in the Draft Law that envisages entitling the Constitutional Court with a competence to decide on the issue of conformity with the Basic Law of Ukraine of acts of local self-government, is consistent with the wording of Article 144 of the Constitution, laid down in the Draft Law, and does not foresee the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms.

The Draft Law proposes to amend Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine, supplementing it with item 17 as follows:

«17. After the entry into force of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine concerning the decentralisation of power»:

1) next regular local elections – elections of heads of communities, deputies of community councils, district and oblast councils shall be held on the last Sunday of October 2017.

The powers of village, settlement and city heads and deputies of local councils, elected at the regular elections in October 2015 and local elections in the period from October 2015 to October 2017, shall be terminated on the date of obtaining powers by the heads of communities, community councils, district and oblast councils, elected at the next regular local elections in October 2017;

2) Upon the submission of the Cabinet of Ministers of Ukraine the President of Ukraine shall appoint to the office and dismiss from the office heads of local state administrations before the appointment of the respective prefects;

3) temporarily until the appointment of prefect, the powers, specified in item 1 of Article 119 and paragraph two of Article 144 of the Constitution of Ukraine, shall be performed by the head of the local state administration;

4) the President of Ukraine pending the election of the heads of communities, deputies of community councils, district and oblast councils at the next regular local elections in October 2017 shall exercise the powers, envisaged by Article 144 of the Constitution of Ukraine concerning acts adopted by village, settlement, city heads, village, settlement, city, district and oblast councils respectively.

Designated state chargé d'affaires ad interim shall direct and organise the activities of executive bodies of village, settlement or city council, the executive apparatus of the district and oblast council respectively.

The Constitutional Court of Ukraine shall urgently examine the respective appeal of the President of Ukraine concerning acts of village, settlement and city heads, village, settlement, city, district and oblast councils.

In the case the Constitutional Court of Ukraine declares the act of village, settlement or city head, village, settlement, city, district and oblast councils to be in conflict with the Constitution of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine upon the submission of the President of Ukraine shall early terminate the powers of village, settlement or city head, village, settlement, city, district and oblast councils respectively and designates special elections.»

Proposed amendments set the date of the next regular local elections, terms of office of village, settlement and city heads and deputies of local councils, regulate the issues of exercising executive power locally and local self-government in the event of early termination of office of village, settlement or city heads, village, settlement or city, district or oblast councils, as well as designating special local elections in connection with the recognition by the Constitutional Court of the acts of local self-government as non-conforming to the Constitution.

The Draft Law proposes to supplement Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine with item 18 as follows:

«18. Peculiarities of exercising local self-government in some areas of Donetsk and Luhansk oblasts shall be determined by a special law.»

The Constitutional Court proceeds from the fact that this item applies to the settlement of peculiarities of local self-government in some areas of Donetsk and Luhansk oblasts by the special law.

The Draft Law contains Chapter II «Final and Transitional Provisions» as follows:

«II. Final and Transitional Provisions

1. This Law shall enter into force in three months after its publication.

2. With the entry into force of this Law one or more settlements (villages, settlements, cities) with surrounding territories shall acquire the status of the community on the ground and by the procedure prescribed by law.

3. From the day of the entry of this Law into force:

1) village, settlement and city councils pending the powers by the community councils, elected in the created by the Verkhovna Rada of Ukraine communities shall continue to exercise the following powers: manage the property that is in communal ownership; approve programmes of socio-economic and cultural development, and control their implementation; approve budgets of the respective administrative and territorial units, and control their implementation; establish local taxes and levies according to the law; ensure holding of local referendums and the implementation of their results; establish, reorganise and liquidate communal enterprises, organisations and institutions, and also exercise control over their activity; resolve other issues of local importance ascribed to their competence by law;

2) village, settlement and city heads pending the powers by the heads of communities, elected in the communities formed by the Verkhovna Rada of Ukraine, shall continue to exercise the powers ascribed by the law to the jurisdiction of village, settlement and city heads;

3) district, oblast councils pending the powers by the district, oblast councils, elected at the next regular local elections in October 2017, shall continue to exercise the following powers: approve programmes of socio-economic and cultural development of the respective oblasts and districts, and control their implementation; approve district and oblast budgets that are formed from the state budget for their appropriate distribution among territorial communities or for the implementation of joint projects, and from the funds drawn on the basis of agreement from local budgets for the realisation of joint socio-economic and cultural programmes, and control their implementation; resolve other issues ascribed to their competence by law.

4. The district and oblast councils, elected at the next regular local elections in October 2017, shall create executive committees on the basis of the law on local self-government, which defines the powers of the executive committees of district and oblast councils.

5. Local state administrations pending the creation of executive committees by the district, oblast councils on the basis of the law on local self-government, which defines the powers of the executive committees of district and oblast councils, but not later than March 1, 2018, at the respective territory shall continue to provide:

1) the implementation of the Constitution and laws of Ukraine, acts of the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine and other bodies of executive power;

2) lawfulness and order; observance of citizens' rights and freedoms;

3) implementation of national and regional programmes of socio-economic and cultural development, environmental protection programmes, and in areas of compact residence of indigenous peoples and national minorities – programs for their national and cultural development as well;

4) preparation and implementation of respective oblast and district budgets;

5) report on the implementation of respective budgets and programmes;

6) interaction with bodies of local self-government;

7) realisation of other powers granted by the state and also delegated by the respective councils.

Kyiv, Sevastopol city state administrations, district in the cities of Kyiv and Sevastopol state administrations shall continue to exercise the powers, defined in this item, pending the creation of executive bodies of local self-government of the respective communities, but not later than March 1, 2018.

6. Upon the submission of the Cabinet of Ministers of Ukraine the President of Ukraine for the first time shall appoint prefects to the office after the creation of the executive committees by the respective district and oblast councils, but not later than March 1, 2018.

7. Acts of the heads of local state administrations shall be in force before the entry into force of the relevant acts of local self-government, acts of the prefects and other bodies of executive power, adopted in accordance with the Constitution and laws of Ukraine.»

System analysis of the content of the above provisions of the Draft Law has stipulated the conclusion that the proposed amendments do not foresee the abolition or restriction of human or citizen's rights and freedoms. The above amendments are not introduced to Chapter II of the Constitution «Human and Citizen's Rights, Freedoms and Duties» and do not foresee any abolition or restriction of the existing rights and freedoms by changing the constitutional norms from other chapters of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise the Draft Law on introducing amendments to the Constitution on the decentralisation of power (registration No. 2217a) which proposes to introduce amendments to Articles 85.1.29, 85.1.30, 92.1.16, 106.1, 118, 121.5, 132, 133,

140, 141, 142, 143, 144, 150.1, the title of Chapter IX and Chapter XV «Transitional Provisions» as such that conforms the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution.

References:

Opinion of the Constitutional Court No. 1-v/2003 dated October 30, 2003.

Opinion of the Constitutional Court No. 1-v/2005 dated September 7, 2005.

Opinion of the Constitutional Court No. 1-v/2008 dated January 15, 2008.

Decision of the Constitutional Court No. 2-рп/2013 dated May 29, 2013.

Opinion of the Constitutional Court No. 1-v/2015 dated June 16, 2015.

АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Автономна Республіка Крим (АРК) – проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим (від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014)*; неповноважність вирішення питань, пов'язаних із територіальним устроєм, конституційним ладом та державним суверенітетом (від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014, пп. 3.1); неповноважність ВР АРК затверджувати Декларацію про незалежність АРК і міста Севастополя (від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014, пп. 3.1).

Верховенство права (від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014, пп. 3.1); принцип пропорційності при законодавчому обмеженні права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень (від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015, пп. 2.2).

Верховна Рада України – критерії допустимості встановлення обмеження права на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду (від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015, пп. 2.2, 2.3).

Вибори – строк, на який обирається Президент України (від 15 травня 2014 року № 5-рп/2014); скорочення строку повноважень голови громади, депутатів ради громади, районної, обласної ради, обраних на чергових виборах (від 30 липня 2015 року № 2-в/2015, пп. 4.6); періодичність проведення виборів (від 30 липня 2015 року № 2-в/2015, пп. 4.6).

Держава – принцип суверенності та територіальної цілісності (від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014, пп. 4.3, 4.4, 4.5).

Закон – набрання чинності (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, пп. 4.4).

Засади судочинства – апеляційне оскарження окремо від рішення суду ухвал суду першої інстанції про внесення виправлень у рішення, про відмову у внесенні виправлень у рішення (від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014); оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку, крім випадків, встановлених законом (від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015).

Конституція України – попередній конституційний контроль законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (від 16 червня

* У дужках зазначаються: дата прийняття та номер акта Конституційного Суду України, його пункти (п.), підпункти (пп.), резолютивна частина (р.ч.). Номер акта Конституційного Суду України містить вказівку на його вид: рішення (рп), висновок (в).

2015 року № 1-в/2015); попередній конституційний контроль законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (від 30 липня 2015 року № 2-в/2015).

Народ – неконституційність використання Верховною Радою АРК поняття «народи Криму» (від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014, пп. 3.2); право на самовизначення (від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014, пп. 3.3).

Народний депутат України – обмеження депутатської недоторканності (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, пп. 4.1).

Права і свободи людини і громадянина – обмеження прав і свобод людини і громадянина (від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015, пп. 2.2).

Право власності – право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця (від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014).

Право на пенсійне забезпечення – пенсіонери по старості (від 11 червня 2014 року № 6-рп/2014); додаткові види грошового забезпечення військовослужбовців, що враховуються для перерахунку пенсій (від 13 травня 2015 року № 4-рп/2015).

Право на судовий захист – офіційне тлумачення положення частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо оскарження в апеляційному порядку постанови судді у справі про адміністративне правопорушення (від 31 березня 2015 року № 2-рп/2015); оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку (від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015, пп. 2.1, 2.2); оскарження судового рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень про притягнення особи до адміністративної відповідальності (від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015).

Президент України – строк, на який обирається Президент України (від 15 травня 2014 року № 5-рп/2014).

Референдум – проведення місцевого референдуму в АРК (від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014).

Спадкування – право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця (від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014).

Статус суддів – порядок застосування до суддів запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням свободи та права вільного пересування (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, пп. 4.2);

притягнення до відповідальності (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, пп. 4.3); присяга судді (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, пп. 4.3).

Страхові виплати – звільнення від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності окремих категорій осіб – володільців наземних транспортних засобів (від 23 грудня 2014 року № 7-рп/2014).

Юридична відповідальність – користування і розпорядження без дозволу органу доходів і зборів товарами, митне оформлення яких не закінчено або які перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем чи поміщені в режим митного складу; користування або розпорядження транспортними засобами особистого користування, які поміщені в митний режим тимчасового ввезення на митну територію України за змістом положень частини другої статті 469 Митного кодексу України (від 31 березня 2015 року № 1-рп/2015); словосполучення «за місцем його вчинення», застосоване в положенні частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення (від 26 травня 2015 року № 5-рп/2015).

АЛФАВИТНО-ПРЕДМЕТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ

Автономная Республика Крым (АРК) – проведение местного референдума в Автономной Республике Крым (от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014)*; неполномочность решения вопросов, связанных с территориальным устройством, конституционным строем и государственным суверенитетом (от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014, пп. 3.1); неполномочность ВР АРК утверждать Декларацию о независимости АРК и города Севастополя (от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014, пп. 3.1).

Верховенство права (от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014, пп. 3.1); принцип пропорциональности при законодательном ограничении права на апелляционное и кассационное обжалование судебных решений (от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015, пп. 2.2).

Верховная Рада Украины – критерии допустимости установления ограничения права на апелляционное и кассационное обжалованные решения суда (от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015, пп. 2.2, 2.3).

Выборы – срок, на который избирается Президент Украины (от 15 мая 2014 года № 5-рп/2014); сокращение срока полномочий главы громады, депутатов совета громады, районного, областного совета, избранных на очередных выборах (от 30 июля 2015 года № 2-в/2015, пп. 4.6); периодичность проведения выборов (от 30 июля 2015 года № 2-в/2015, пп. 4.6).

Государство – принцип суверенности и территориальной целостности (от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014, пп. 4.3, 4.4, 4.5).

Закон – вступление в силу (от 16 июня 2015 года № 1-в/2015, пп. 4.4).

Конституция Украины – предварительный конституционный контроль законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей (от 16 июня 2015 года № 1-в/2015); предварительный конституционный контроль законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти (от 30 июля 2015 года № 2-в/2015).

* В скобках указываются: дата принятия и номер акта Конституционного Суда Украины, его пункты (п.), подпункты (пп.), резолютивная часть (р.ч.). Номер акта Конституционного Суда Украины содержит указание на его вид: решение (рп), заключение (в).

Народ – неконституционность использования Верховной Радой АРК понятия «народы Крыма» (от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014, пп. 3.2); право на самоопределение (от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014, пп. 3.3).

Народный депутат Украины – ограничение депутатской неприкосновенности (от 16 июня 2015 года № 1-6/2015, пп. 4.1).

Наследование – право на обязательную долю в наследстве совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя (от 11 февраля 2014 года № 1-рп/2014).

Права и свободы человека и гражданина – ограничение прав и свобод человека и гражданина (от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015, пп. 2.2).

Право на пенсионное обеспечение – пенсионеры по старости (от 11 июня 2014 года № 6-рп/2014); дополнительные виды денежного обеспечения военнослужащих, учитывающиеся для перерасчета пенсий (от 13 мая 2015 года № 4-рп/2015).

Право на судебную защиту – официальное толкование положения части второй статьи 294 Кодекса Украины об административных правонарушениях относительно обжалования в апелляционном порядке постановления судьи по делу об административном правонарушении (от 31 марта 2015 года № 2-рп/2015); обжалование судебных решений в апелляционном и кассационном порядке (от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015, пп. 2.1, 2.2); обжалование судебного решения местного общего суда как административного суда по делам относительно решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий о привлечении лица к административной ответственности (от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015).

Право собственности – право на обязательную долю в наследстве совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя (от 11 февраля 2014 года № 1-рп/2014).

Президент Украины – срок, на который избирается Президент Украины (от 15 мая 2014 года № 5-рп/2014).

Принципы судопроизводства – апелляционное обжалование отдельно от решения суда определений суда первой инстанции о внесении исправлений в решение, об отказе во внесении исправлений в решение (от 22 апреля 2014 года № 4-рп/2014); обжалование судебных решений в апелляционном и кассационном порядке, кроме случаев, установленных законом (от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015).

Референдум – проведение местного референдума в АРК (от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014).

Статус судей – порядок применения к судьям предупредительных мер, связанных с ограничением свободы и права свободного передвижения (от 16 июня 2015 года № 1-в/2015, пп. 4.2); привлечение к ответственности (от 16 июня 2015 года № 1-в/2015, пп. 4.3); присяга судьи (от 16 июня 2015 года № 1-в/2015, пп. 4.3).

Страховые выплаты – освобождение от обязательного страхования гражданско-правовой ответственности отдельных категорий лиц – владельцев наземных транспортных средств (от 23 декабря 2014 года № 7-рп/2014).

Юридическая ответственность – пользование и распоряжение без разрешения органа доходов и сборов товарами, таможенное оформление которых не окончено или которые находятся на временном хранении под таможенным контролем либо помещены в режим таможенного склада; пользование или распоряжение транспортными средствами личного пользования, которые помещены в таможенный режим временного ввоза на таможенную территорию Украины по смыслу положений части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины (от 31 марта 2015 года № 1-рп/2015); словосочетание «по месту его совершения», используемое в положении части первой статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях (от 26 мая 2015 года № 5-рп/2015).

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПРЕДИСЛОВИЕ	10
PREFACE	18

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

2014 рік

1) від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева Олександра Семеновича щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України (справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця)

25

от 11 февраля 2014 года № 1-рп/2014 по делу об официальном толковании положения части первой статьи 1241 Гражданского кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Запорожцева Александра Семеновича (дело о праве на обязательную долю в наследстве совершеннолетних нетрудоспособных детей наследодателя)

30

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-rp/2014 dated February 11, 2014.

34

2) від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014 у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим)

36

от 14 марта 2014 года № 2-рп/2014 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О проведении общекрымского референдума» по конституционным представлениям исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины и Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека (дело о проведении местного референдума в Автономной Республике Крым)

43

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-rp/2014 dated March 14, 2014 50

3) від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014 у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» 54

от 20 марта 2014 года № 3-рп/2014 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым «О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя» по конституционному представлению исполняющего обязанности Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины 60

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2014 dated March 20, 2014 66

4) від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України 69

от 22 апреля 2014 года № 4-рп/2014 по делу об официальном толковании положения пункта 10 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, части второй статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Рейниша Леонида Валерьевича 74

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2014 dated April 22, 2014 78

5) від 15 травня 2014 року № 5-рп/2014 у справі за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України (справа про строк, на який обирається Президент України) 81

от 15 мая 2014 года № 5-рп/2014 по делу об официальном толковании положений частей первой, пятой статьи 103 Конституции Украины в системной связи с пунктом 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины

по конституційному представленню 101 народного депутата України (дело о сроке, на который избирается Президент Украины)..... 85

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-рп/2014 dated May 15, 2014...... 89

6) від 11 червня 2014 року № 6-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Скорохода Василя Васильовича щодо офіційного тлумачення словосполучення «пенсіонерів по старості», яке міститься в абзаці шостому статті 125 Житлового кодексу Української РСР..... 91

от 11 июня 2014 года № 6-рп/2014 по делу об официальном толковании словосочетания «пенсионеров по старости», содержащегося в абзаце шестом статьи 125 Жилищного кодекса Украинской ССР по конституционному обращению гражданина Скорохода Василия Васильевича 95

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-рп/2014 dated June 11, 2014 99

7) від 23 грудня 2014 року № 7-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Божка Валерія Віталійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 13.1 статті 13 Закону України «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» 102

от 23 декабря 2014 года № 7-рп/2014 по делу об официальном толковании положений пункта 13.1 статьи 13 Закона Украины «Об обязательном страховании гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств» по конституционному обращению гражданина Божко Валерия Витальевича 108

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 7-рп/2014 dated December 23, 2014 114

2015 рік

1) від 31 березня 2015 року № 1-рп/2015 у справі за конституційним зверненням Мартинова Володимира Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 469 Митного кодексу України 117

от 31 марта 2015 года № 1-рп/2015 по делу об официальном толковании положений части второй статьи 469 Таможенного кодекса Украины по конституционному обращению Мартынова Владимира Владимировича 122

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-рп/2015 dated March 31, 2015 127

2) від 31 березня 2015 року № 2-рп/2015 у справі за конституційним зверненням громадянина Третяка Андрія В'ячеславовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України 130

от 31 марта 2015 года № 2-рп/2015 по делу об официальном толковании положений части второй статьи 294 Кодекса Украины об административных правонарушениях во взаимосвязи с положениями пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Третяка Андрея Вячеславовича 134

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-рп/2015 dated March 31, 2015 138

3) від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171² Кодексу адміністративного судочинства України 141

от 8 апреля 2015 года № 3-рп/2015 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части второй статьи 171² Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека 148

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-рп/2015 dated April 8, 2015 155

4) від 13 травня 2015 року № 4-рп/2015 у справі за конституційним зверненням громадянина Сердюка Вадима Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». . . 160

от 13 мая 2015 года № 4-рп/2015 по делу об официальном толковании положений части третьей статьи 63 Закона Украины «О пенсионном обеспечении лиц, уволенных с военной службы, и некоторых других лиц» по конституционному обращению гражданина Сердюка Вадима Леонидовича 165

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-рп/2015 dated May 13, 2015 170

5) від 26 травня 2015 року № 5-рп/2015 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення	173
от 26 мая 2015 года № 5-рп/2015 по делу об официальном толковании положения части первой статьи 276 Кодекса Украины об административных правонарушениях по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека	179
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-rp/2015 dated May 26, 2015.</i>	184

ВИСНОВКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) від 16 червня 2015 року № 1-в/2015 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України	189
от 16 июня 2015 года № 1-в/2015 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно неприкосновенности народных депутатов Украины и судей требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины	199
<i>Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2015 dated June 16, 2015</i>	208
2) від 30 липня 2015 року № 2-в/2015 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади вимогам статей 157 і 158 Конституції України	214
от 30 июля 2015 года № 2-в/2015 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины	231
<i>Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2015 dated July 30, 2015.</i>	249
АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	262
АЛФАВИТНО-ПРЕДМЕТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ	265